

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2009

Bc. Klára SUCHÁ

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

Postavení indické ženy po svatbě v oblasti Banda

Bc. Klára Suchá

Diplomová práce

2009

Univerzity of Pardubice

Faculty of Arts

Woman Status after Marriage in Banda Area, India

Bc. Klára Suchá

Thesis

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Klára SUCHÁ**

Studijní program: **N6703 Sociologie**

Studijní obor: **Sociální antropologie**

Název tématu: **Pozice indické ženy po svatbě v oblasti Banda**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

V diplomové práci, která bude založená na terénním výzkumu v Indii, se studentka bude zabývat pozicí indické hinduistické ženy, která díky sňatku získává nový status ve společnosti. Pozornost bude kladena na to, jak se žena s touto novou pozicí vyrovnává, jaké strategie volí k jejich přijetí a překonávání. Práce se bude také snažit o komparaci mezi chováním ženy, která byla provdána svojí rodinou tzn., že její sňatek byl domluvený a mezi chováním ženy, která si svého partnera vybrala sama. Další témata, která souvisí s pozicí ženy a kterými se studentka bude zabývat je problematika věna, dětských sňatků, satí a pozice vdovy.

Hlavní výzkumné otázky: Jaké faktory ovlivňují pozici ženy v oblasti Banda? Jaké strategie volí indická žena, aby se vyrovnala s novým statutem manželky a povinnostmi, které tento nový status přináší?

Metody a techniky terénního výzkumu: pozorování, hloubkové rozhovory, diskuse s literaturou.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- MARKOVÁ D.**, Hrdinky Kámasútry, Dar Ibn Rushd, Praha 1998.
PREINHAELTEROVÁ H., Hinduista od zrození do zrození, Vyšehrad, Praha 1997.
PREINHAELTEROVÁ H., Moje bengálské přítelkyně, Nakladatelství Jos. R. Vilímka, Liberec 1998.
STRNAD J., FILIPSKÝ J., HOLMAN J., VAVROUŠKOVÁ S., Dějiny Indie. Nakladatelství Lidové Noviny, Praha 2003.
WHEELER M., Dávná civilizace v údolí Indu, Mladá Fronta, Praha 1973.
AMARU a BHARTRHARI, Sloky o lásce, moudrosti a odříkání, př. O. Friš, Světová četba sv. 220, SNKLHU, Praha 1959.
VÁTSJÁJANA MNICH, Kámasútra aneb poučení o rozkoši, př. V. Miltner, Avicenum, Praha 1991.
Bengálské milostné balady, př. D. Zbavitel, SNKLHU, Praha 1956.
Lásky nelaskavé. Bengálské milostné povídky, př. H. Preinhaelterová, Práce, Praha 1986.
THÁKUR R., Muž a žena. Sedm novel o lásce a manželství, př. D. Zbavitel, Odeon, Praha 1976.
THÁKUR R., Zahradník, př. D. Zbavitel, SNKLU, Praha 1966.
ROY A., Boh maličností, př. V. Redererová, Slovart, Bratislava 1998.
články a překlady v časopise Nový Orient.

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Radmila Trnková Lorencová
Katedra sociálních věd

Datum zadání diplomové práce: 30. dubna 2008

Termín odevzdání diplomové práce: 31. března 2009

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Petr Pabian, Th.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 24. června 2009

Bc. Klára Suchá

Děkuji všem, kteří mi pomáhali při vzniku této práce. Za důležité rady, připomínky a inspiraci děkuji vedoucí této práce Ing. Radmile Trnkové, Ph.D, docentu PhDr. Oldřichu Kašparovi, CSc, kolegyni Petře Veselé, Bc a Heleně Masníkové, Bc.

Poděkování patří také Sampat Pal Déví, Jay Prakashovi, Tapasovi a ženám z Gulabi Gangu, jejichž ochota a vstřícnost mi pomáhala během realizace výzkumu.

Za podporu při studiu děkuji rodičům a svému příteli Jiřímu Švadlenkovi.

Abstrakt

Diplomová práce, která je založená na terénním výzkumu v Indii, je věnována tématu zabývajícímu se situací indické vdané ženy v oblasti Bundelkhand, v regionech Banda a Čitrakut, které oba leží v severním státě Uttar Pradeš.

Pozornost je kladena zvláště na problémy, mající vliv na postavení ženy a na strategie, které žena volí k jejich překonávání. Další témata, která souvisí s pozicí ženy a kterými se studie dále zabývá, jsou problematika vzdělávání, zaměstnanosti žen, věna, brzkých sňatků, satí, domácího násilí apod.

Cílem práce je podat ucelený obraz a analýzu problematiky související s postavením ženy v Indii.

klíčová slova: postavení žen, Indie, Uttar Pradeš, Bundelkhand, Banda, Čitrakut, vzdělání žen, zaměstnanost žen, zdraví žen, domácí násilí, věno, satí, společnost, kultura, dějiny, sociální poměry, Sampat Pal, Gulabi Gang

Abstract

The thesis which is based on a field research in India is devoted to the subject being concerned with the situation of a married Indian woman in the Bundelkhand area, in the regions of Banda and Chitrakut. Both regions are situated in the north state Uttar Pradesh.

Problems which have a great influence on the Woman Status and strategies she chooses to overcome them are paid special attention. Other subject which are connected with the woman status and the study continues dealing with are problems of Education and Employment of women, Dowry, early marriages, sati, domestic violence etc.

The goal of the thesis is to completely inform and analyse the problems connected with the woman status in India.

keywords: woman status, India, Uttar Pradesh, Bundelkhand, Banda, Chitrakut, education of women, employment of women, women's health, domestic violence, sati, society, culture, history, social circumstances, Sampat Pal, Gulabi Gang

OBSAH

1. ÚVOD	11
2. METODOLOGICKÁ ČÁST	14
2.1. Přirozená historie výzkumu.....	14
2.2. Metody a techniky terénního výzkumu	19
2.3. Etické stanovisko	21
2.4. Shrnutí.....	21
3. LITERATURA	23
4. HISTORIE INDICKÉ ŽENY.....	27
5. BUNDELKHAND.....	32
5.1. Banda a Čitrakut	32
5.2. Specifické problémy	34
5.2.1. Vzdělávání	35
5.2.2. Zaměstnanost	40
5.2.3. Zdraví	44
5.2.4. Tradice	47
5.2.5. Korupce	61
5.3. Shrnutí.....	66
6. SAMPAT PAL DÉVÍ A GULABI GANG.....	68
7. SHRNU TÍ.....	74
8. ZÁVĚR	78
POUŽITÁ LITERATURA:	80
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY.....	83
Seznam příloh	i
1. Bundelkhand	ii
2. Síta	vi

3. Šíma	vii
4. Mamta.....	viii
5. Gíta.....	ix
6. Šuman Déví	x
7. Sunita	xi
8. Sampat Pal & Gulabi Gang	xii

1. ÚVOD

Žena stejně jako muž tvoří nedílnou součást lidské společnosti. Bez ženy nebo bez muže by tato společnost nemohla být kompletní. Oba dva mají své důležité místo, plní každý svou roli a díky tomu může lidstvo fungovat. Proč tedy dochází k tomu, že se žena stávala v minulosti méněcennou, neschopnou, byla označována za nečistou, obviňována z čarodějnictví a z mnoha jiných věcí, které na ženu vrhaly špatné světlo? Byl to strach mužů z žen? Bylo to kvůli posílení patriarchy? Většinový svět se stával doménou muže a žena byla potlačována. Dokonce se mnohokrát diskutovalo o jejím lidství, pochybovalo se o ženě jako o člověku, zvláště co se týká křesťanského světa a katolické církve – žena byla považována za nástroj Dábla. Žena v západním světě nastupuje cestu k tomu, aby začala být vnímána jako plnohodnotný člověk, teprve v devatenáctém století. Co teprve v Indii, i když její období nebylo vždy tak chmurné, jak zmiňuji v kapitole Historie indické ženy (s. 27-31).

Být ženou v Indii je jistě úplně jiné, než být ženou kdekoli jinde na světě. Sama jako cizinka jsem si mohla zakusit, že vzorce chování jsou docela odlišné, ale přes tyto odlišnosti existuje něco vnitřního, co všechny ženy spojuje. Vnitřní svět ženy kam mužské oko nedohlédne, ale to ženské ano. Už z toho důvodu jsem se rozhodla zajímat se o ženu. Jelikož jsem sama ženou bylo pro mě fascinující objevovat životy dalších žen, které pocházejí z naprosto odlišné kultury, než je ta moje. Na oplátku jsem je nechávala nahlížet do světa mého a vzájemně jsme si je odhalovaly. Byla to krásná cesta vzájemného poznávání a učení se.

To je důvod, proč jsem zvolila právě téma zabývající se pozicí ženy. Proč jsem si vybrala oblasti Banda a Čitrakut? O situaci indické ženy byla napsána řada odborných publikací a článků (viz kapitola Literatura), ale během svého bádání jsem nenarazila na jedinou, která by se zabývala pozicí ženy v oblasti Bundelkhand, konkrétně v regionech Banda a Čitrakut. Je možné, že už někdo jiný prováděl výzkum v této oblasti, ale pokud ano, nejsou jeho případné výsledky (studie, či výstupy) dostupné veřejnosti, a ani samotní informátoři a respondenti mi nepotvrdili takovou skutečnost. Jedinými zdroji pro tuto oblast jsou místní noviny, které jsou psány v hindském nebo anglickém jazyce, biografická kniha a krátké dokumenty o Sampat Pal Déví, které ale vznikly až během výzkumu, či těsně po něm. Výjimku tvoří pouze jeden dokument indické studentky Shagun, která natočila krátký dokumentární film o Sampat Pal Déví ještě před výzkumem.

Problematika ženy v této oblasti, která je hodně specifická už tím, k jakým změnám zde došlo a dochází za posledních několik let, mě zaujala natolik, že jsem se rozhodla realizovat výzkum právě tady. Navíc se jedná o ne zcela probádanou oblast, což je pro antropologa víc než výzva, můžu hovořit o tzv. zkoumání na „zeleném drnu“, které samozřejmě má své výhody, ale zároveň i nevýhody. Výhody spočívají v neprobádaném terénu a volném poli působení. Zatímco nevýhody jsou v nemožnosti konfrontace s jinou antropologickou, či sociologickou prací, je možná pouze konfrontace sama se sebou během výzkumu a s lidmi, kteří se podílejí na výzkumu, či zabývajícími se podobnou problematikou.

Existující mezeru v poznání se tato práce snaží vyplnit tím, že přiblíží a vysvětlí současnou situaci indické vdané ženy, která žije v rurální oblasti Uttar Pradeše, a zvláště pak problémy, se kterými se potýká. Jsem si vědoma, že nelze tento výzkum paušalizovat na celý Uttar Pradeš, ale i tak svým způsobem má určitou vypovídající hodnotu, která může pomoci a posloužit při dalších podobných výzkumech a studiích v Indii, zvláště pak v již zmíněném státu Uttar Pradeš.

Práce by měla zodpovědět na výzkumné otázky, které jsem si v průběhu výzkumu kladla. Těmito otázkami jsou:

- 1. *Jaké strategie volí indická žena, aby se vyrovnala s novým statutem manželky a povinnostmi, které tento nový status přináší?***
- 2. *Jaké faktory a problémy ovlivňují pozici ženy v oblasti Banda a Čitrakut?***
- 3. *Jaké strategie žena volí k překonávání problémů a jak se s těmito problémy vyrovnává.***
- 4. *Do jaké míry je rozsáhlá problematika dětských sňatků, věna, satí a ženské infanticidy?***

Práce je koncipovaná tak, že v úvodu se čtenář seznámí s použitou metodologií a samotným postupem při realizaci terénního výzkumu. Na metodologickou část navazuje kapitola o literatuře. Pro pochopení problematiky je také důležitá znalost historických souvislostí, proto se tato studie zabývá částečně ženou v indické historii. Další navazující kapitoly souvisejí se samotným výzkumem a seznamují se zkoumanou oblastí a problémy, které mají vliv na postavení ženy. Jedná se o jejich podrobnou analýzu. V této části je obsažena řada odpovědí na výzkumné otázky (viz kapitola Specifické problémy s. 34-66 a

dále pak v kapitole Shrnutí s. 74-77). Závěrečná kapitola je věnována významu práce a přínosu, jaký může mít.

2. METODOLOGICKÁ ČÁST

2. 1. Přirozená historie výzkumu

Zájem o situaci indické ženy po svatbě v oblasti Banda a Čitrakut nevznikl zcela náhodně. Cesta k tomuto tématu byla delší, i když mě k němu předurčil částečně již první pobyt v Indii v roce 2005. V tomto období jsem pobývala v Dillí tři měsíce mezi studenty a měla jsem tak možnost hovořit s mladými lidmi o současné indické společnosti, o problémech, se kterými se potýkají, a jak se s těmito problémy vyrovnávají. Oblastí, která mě nejvíce zajímala, byla svatba a manželské soužití.

V Indii je běžné, že sňatek dvou mladých lidí domlouvají jejich rodiče nebo spíše je to záležitost celé velké rodiny. Mladý pár sice hraje hlavní roli během svatebního obřadu, ale už ne při výběru partnera a při událostech předcházejících sňatku. V té době jsem si nedokázala představit samu sebe, že bych byla postavena před skutečnost si vzít někoho, koho mi rodiče vybrali a koho jsem v životě neviděla, ale zároveň jsem celou záležitost brala jako součást indické kultury, která mě stále více zajímala. Tradice sjednaných sňatků je natolik obvyklá, že existuje název pro manželství, které domluvené nebylo: „manželství nebo sňatek z lásky“¹, se kterým rodiče mohou souhlasit, či nesouhlasit. V takovém případě se mladí lidé dostávají do konfrontace, kdy se musí rozhodnout mezi svou rodinou a partnerem. Této konfrontace často využívá indický filmový průmysl Bollywood, jenž ji velmi rád zobrazuje v indických filmech a i indická literatura je plná nenaplněných lásek a vzdoru mladých lidí, což se velmi podobá, evropské romantické literatuře 19. století

Téma domluvených a nedomluvených sňatků mě zaujalo natolik, že jsem se rozhodla jím více zabývat a stalo se tak předběžným námětem mé budoucí diplomové práce. Předem jsem si uvědomovala, že téma je příliš široké a bude potřeba jej zúžit.

Další pobyt v terénu jsem uskutečnila v roce 2008, kde jsem se přesvědčila o předpokládané šíři tématu a rozhodla jsem se jej více specifikovat, to znamená zaměřit na ženu a její pozici po svatbě. Na výzkumu jsem tentokrát nebyla sama, ale i s kolegyní Petrou - také studentkou antropologie, která se rovněž zajímá o postavení indické ženy. Problém nastal

¹ NANDA, Serena. *Arranging a Marriage in India* [online]. 2000 [cit. 2009-05-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.anthroprof.org/documents/docs102/102articles/india20.pdf>>.

až s výběrem lokality. Kde konkrétně výzkum provést? Jak najít vhodnou lokalitu? K dispozici jsme měly asi dva internetové články o ženě jménem Sampat Pal Déví, která vede Gulabi Gang² (ženský růžový gang) v oblasti Banda a žije v Ataře ve státě Uttar Pradeš. Zájem poznat tuto ženu, její aktivity a způsoby boje za práva žen blíž, rozhodl o výběru lokality.

Nejen cestou, ale i příjezdem do Bandy jsme teprve zakusily strasti výzkumnic, které se ocitly v patrilinéární, a z velké části stále ještě patrilokální oblasti. Prvním problémem, se kterým jsme se setkaly již během cesty v autobuse, byla nevědomost a neinformovanost lidí o Sampat Pal a Gulabi gangu, až na jednoho učitele, který po chvíli přemýšlení pochopil, na co se ptáme, a podal nám nějaké informace, které jsme už ale znaly. Celé nedorozumění způsobila naše špatná výslovnost hindských slov a jmen. Zatímco my jsme říkaly *gulabi* zcela přirozenou češtinou, místní vyslovovali *gulaabi* s přízvukem na *la* svou přirozenou hindštinou. Po naučení se správné výslovnosti slova *gulabi* na *gulaabi* jsme zjistily, že Sampat Pal a její Růžový gang není až tak neznámý mezi lidmi, jak se nám zprvu mohlo zdát.

Druhý a docela závažný problém nastal s ubytováním. Banda není turistickou oblastí, což znamenalo, že jediný hotel, který mohl ubytovávat zahraniční turisty, byl nad naše finanční možnosti. Další hotely a hostely byly kvůli tomuto opatření pro nás plné. Díky obrovské administrativě, kterou by pro naše ubytování museli podstoupit, bylo výhodnější nás vůbec neubytovat. K ubytování zahraničních turistů je potřeba povolení od místní policie. Jediným důvodem je bezpečnost. Nakonec se nám podařilo přesvědčit majitele jednoho z hostelů, aby nás ubytoval a tuto administrativu pro nás podstoupil. Pro nás toto ubytování mělo jednu obrovskou výhodu. Raja (majitel), jelikož se organizoval i částečně politicky a snažil se oslovit mládež, věděl, kdo je Sampat Pal Déví a Gulabi Gang a nabídl nám pomocnou ruku.

Několik dní jsme strávily v Bandě tím, že jsme zkoumaly okolí a možnosti, které máme, učily jsme se základní hindské fráze a mezitím se Raja snažil sehnat jakýkoli kontakt na Sampat Pal. O Rajovi jsem zjistila, že tuto svoji aktivitu pro nás nedělá jen tak, samozřejmě hlavní motivací pro něj byly dvě cizinky, na které chtěl udělat dojem. Navíc neměl příliš vysoké mínění o činnosti Sampat Pal Déví. Nařknul ji z toho, že veškerou svou aktivitu dělá jenom pro peníze, a pro to, aby se dostala do vyšší politiky, i když ani v tomto názoru nebyl příliš pevný. Jeho přítel Gotam, který vlastní luxusní hotel s restaurací v Bandě, tvrdil o Sampat Pal Déví pravý opak. Díky jeho postoji i Raja změnil názor. Oba se, ale shodli

² Gualbi Gang, vedený Sampat Pal Déví, pomáhá ženám bojovat za jejich práva (viz kapitola Sampat Pal a Gulabi gang s. 68-73).

na tom, že činnost Sampat Pal Déví je už zbytečná. Problémy, které chtěla a chce řešit, už podle nich neexistují, celá situace se za posledních několik let zlepšila.

Naše přítomnost způsobila rozruch v celé Bandě. Nemyslím si, že bychom byly sice první cizinky, které do této oblasti přišly, ale každopádně Banda není turistickou destinací a Češka se v Indii neskryje ani za tradiční oblečení jako je salvár kamíz (pudžábí)³ nebo sárí⁴. Sice jsme neměly přímé problémy se sexuálním obtěžováním, ale neušly jsme častým pohledům a občasným poznámkám místních mužů a to bez rozdílů vzdělání.

Raja byl ve svých snahách nám pomoci úspěšný a získal pro nás telefonní kontakt na Sampat Pal Déví, která s námi také chtěla mluvit a zjistit, kdo jsme a co chceme. Po telefonu jsme se domluvily s pomocníkem Sampat pal, který mluvil lámanou angličtinou, že přijede odpoledne do Bandy a promluvíme si a zároveň nás pozvala na další den do Atarry. Hned, co jsem domluvila s mužem, který Sampat Pal pomáhá, jsme si uvědomily, že Sampat Pal Déví nebude umět anglicky, což jsme do té doby sice předpokládaly, ale nebyly jsme si tím úplně jisté. V té chvíli se objevil další problém v našem výzkumu, a to ten, že budeme potřebovat tlumočníka, což nemusí být zrovna nejlepší při získávání informací. Tlumočník může často spoustu věcí zatajit, neříct, protože mu to přijde nepodstatné, či překroutit a vysvětlit po svém. Důvodem může být jeho nepochopení otázek, rozdílnost kultur, kdy člověk může stejné věci chápat rozdílně, apod.

Se Sampat Pal Déví jsme se sešly další odpoledne a i s jejím pomocníkem, jehož jméno je Jay Prakash, setkání na nás působilo velmi příjemně a ani nebyl velký problém v tom, že Jay Prakash překládá a jeho angličtina je hodně lámaná. Každopádně jsme zjistily, že je se Sampat Pal Déví od samého začátku, kdy založila Gulabi Gang, což bylo v roce 2006, a proto je velmi klíčovou postavou v celém Gulabi Gangu. Z rozhovoru se dozvídáme informace, které už známe, jako například vznik Gulabi Gangu, ale také to, že rozhodně její práce není zbytečná. Sampat Pal Déví se snaží pomáhat chudým ženám, které se dostanou do složité životní situace. Jejím vzorem je Gándhí. Domluvíme se na zítřejší den, kdy pojedeme za nimi do Atarry.

Další den strávíme se Sampat Pal Déví v její kanceláři v Ataře. Je to dům, ve kterém bydlí brahmánská rodina, jež poskytuje Sampat Pal Déví pokoj zcela zdarma. Hned od rána můžeme pozorovat práci Sampat Pal, za kterou přicházejí ženy s prosbou o radu, či pomoc. Scénář je většinou velmi podobný. Sampat si ženu vyslechne a navrhne, co by se dalo dělat. Buď pouze poradí, nebo přímo slíbí, že s ženou půjde konkrétní problém řešit na patřičná

³ Dlouhá tunika s širokými, ale i úzkými kalhotami, doplněné šátkem.

⁴ Dlouhý až 7 metrů pruh látky, který si ženy omotávají několika způsoby kolem těla.

místa (vzhledem k problémům, které ženy mají, je to většinou její nebo manželova rodina, či policie). Sampat také ženám navrhně, aby se staly členkami Gulabi Gangu, a tím jim zaručuje pomoc, kdykoliv ji budou potřebovat. Ženy často na tuto možnost přistoupí.

Se Sampat a ženami jsme od té doby trávily veškerý náš čas, i když problém byl, že jsme se každý den musely vracet zpět do Bandy, jelikož hotel v Ataře byl plný a se Sampat jsme se ještě natolik neznaly, aby nám nabídla ubytování někde v soukromí. Jay Prakash nám pouze navrhl, že až přijedeme příště, a tím myslel, ne další den, ale někdy jindy ve vzdálenější budoucnosti, tak budeme bydlet přímo s nimi.

Během našeho výzkumu jsme pozorovaly činnost Sampat Pal, hovořily jsme s ní o všem, co se dělo a co dělala (tyto rozhovory nám zprostředkoval Jay Prakash, ale také novinář Rohit, který přijel o Sampat Pal natáčet reportáž). Rovněž se ženami, které žádaly Sampat Pal o pomoc jsme prováděly rozhovory, při kterých jsme zjišťovaly jejich situaci: proč Sampat Pal žádají o pomoc a co od toho očekávají, zda jsou členkami Gulabi Gang či by chtěly být, apod. Neoslovovaly jsme pouze ženy kolem Sampat, ale i náhodně vybrané. U většiny z nich jsme potřebovaly tlumočnicka, ale i přes tuto nevýhodu jsme získaly spoustu zajímavých a cenných informací.

Přínosem k výzkumu také bylo pozorovat práci novinářů, kteří natáčeli reportáž o Sampat Pal tři dny. Měly jsme možnost vidět, jak vzniká reportáž, že skoro každý záběr je pečlivě rozmyšlený a často zaranžovaný. Stejně jak ve světě, tak i v Indii mají média obrovský vliv na dění kolem. Díky reportérům se začal řešit dlouhodobý problém jedné ženy, která neměla, kde bydlet (více o této problematice v kapitole Specifické problémy / Šuman Dévi s. 62-66).

Během výzkumu jsme navštívily několik vesnic, kde jsme mohly provádět pozorování a rozhovory. Pomocí těchto výzkumných metod jsme získaly řadu cenných informací o životě místních žen. Dobrým vodítkem nám také bylo čtení novin a časopisů. S hindskými články nám opět pomáhal Jay Prakash, a také nám poskytl cenné kontakty na indické novináře a reportéry, kteří se s nimi sešli.

Náš výzkum nás zavedl do Lucknow (hlavní město Uttar Pradeše), kde jsme se sešly s jedním z nejdůležitějších kontaktů - s novinářem Tapasem, který pracuje pro The Telegraph. Tapas je člověk, který se jako jeden z prvních začal zajímat o Sampat Pal Dévi, a psal o ní jedny z prvních článků v angličtině do novin, které nejsou pouze na lokální úrovni. Tapas nám poskytl řadu důležitých informací ohledně pozice ženy, Sampat Pal Dévi a Gulabi Gangu. Zasluhou jeho skvělé angličtiny nebyl problém v komunikaci a i po krátké době, co jsme se

znali, se z nás stávali přátelé a Tapas byl více otevřený. Ví, že je pro Sampat, Gulabi Gang a vůbec pro ženy v nouzi důležité, aby se o nich, co nejvíce vědělo, psalo, protože jedině tak se k nim může dostat pomoc, kterou potřebují.

Rozhovory, které jsme s Tapasem uskutečnily, nám ještě více objasnily šíři problému a pomohly nám více pochopit oblasti, ve kterých jsme neměly úplně jasno.

Na konci našeho výzkumu v březnu a dubnu 2008, jsme se rozhodly, že se do terénu vrátíme. Sampat Pal a Jay Prakash pozvali na setkání celého Gulabi Gangu, které by se mělo uskutečnit příští rok v únoru (2009). Čím déle jsem nad problematikou uvažovala a pozorovala dění kolem Sampat Pal (například její cesta do Paříže kvůli mezinárodnímu setkání žen, které bojují za svá práva a práva potřebných) a Gulabi Gangu (tyto informace jsem získávala z internetu nebo od Tapase), tím více jsem si uvědomovala nutnost návratu do terénu. Ten jsem uskutečnila opět s Petrou v únoru 2009.

Naše první zastávka nebyla Atarra, ale Lucknow, kde jsme se sešly s Tapasem, který nám nabídl bydlení u něho v domě. Zjistily jsme spoustu nových informací o situaci v Ataře. Sampat Pal se stává stále více mezinárodně známou ženou. Noviny a zahraniční organizace mají o ni a o to, co dělá stále větší zájem. O této skutečnosti se přesvědčíme na vlastní oči. Navíc také o Sampat Pal vyšla ve Francii kniha (*Moi, Sampat Pal: Chef de gang en sari rose*, 2008). Z Lucknow zamíříme do Bandy, kde ale tentokrát nehodláme zůstat, protože Sampat Pal si přeje, abychom bydlely u ní.

Další den ráno opouštíme město Banda a odjíždíme do Atarry, kde se setkáváme se Sampatiným synem, který nás vezme do kanceláře Gulabi Gangu, a zjišťujeme, že tu nejsme samy. Přijela ještě skupinka tří Italů, kteří natáčejí o Sampat Pal dokument, a rovněž má kvůli oslavám Gulabi Gangu přijet fotograf z Francie. Italové i fotograf mají tlumočnický, a tak jejich služby občas využijeme. Spoustu věcí nám ale zprostředkovává sám Jay Prakash, který v celé problematice zůstává stále více v pozadí, ani Italové, ani fotograf se o jeho osobu vůbec nezajímají, což mi přijde zvláštní, protože podle mého názoru by bez něj Gulabi Gang nemohl fungovat tak, jak funguje. Důvodem je jeho odbornější kvalifikace týkající se znalosti práv a zákonů. První noc jsme spaly se Sampat Pal a Jay Prakashem v kanceláři. Pro náš výzkum to nejlepší, co se mohlo stát, ale pokoj byl plný komárů, takže se nedalo vůbec spát. Navíc nás Sampat Pal chtěla pro naše pohodlí ubytovat u ní doma, což je v sousední vesnici Badausa, ale tím bychom se dostaly mimo dění, proto jsme zvolily, že noci budeme trávit v hotelu, ve kterém už byli ubytovaní i Italové a později i fotograf z Francie. Jelikož se jednalo pouze o

noci, protože dny jsme trávily buď se Sampat nebo s jinými ženami, nepřípadalo nám, že by to mohla být překážka ve zkoumání.

Během našeho druhého pobytu děláme podobnou činnost jako předtím, tzn., že sledujeme Sampatinu činnost a všude ji následujeme, děláme rozhovory se ženami a snažíme se studovat příslušnou literaturu. Máme rovněž možnost přímo participovat na dvoudenním setkání Gulabi Gangu v Čitrakutu, kam jsme se dostaly na pozvánky, jako speciální hosté ze zahraničí. Jsme v pozornosti médií, jak novinářů, tak televize. Poprvé jsem mluvila v televizní reportáži, také nás čekaly rozhovory pro noviny.

Na setkání byla spousta žen. Všechny oblékly růžová sárí včetně nás.

Kvůli zájmu médií jsme se všichni cizinci dostali do problémů se „zákonem“. Jednomu úředníkovi se nelíbilo, že se účastníme setkání. V našich pasech jsme všichni do jednoho měli razítka s turistickými vízy, které nám neumožňují participovat na takových typech setkání. Nepomohlo jakékoli vysvětlování, ale nakonec dal úředník pokoj. Později jsme se dozvěděly, že Italové i Francouz zaplatili 2000 indických rupií. Tak jsme se staly součástí korupce, proti které paradoxně Sampat Pal Déví bojuje. Mrzelo nás, že jsme o jejich činu nevěděly.

Během setkání jsme udělaly řadu rozhovorů se ženami a rovněž jsme se sešly se ženou, kterou jsme znaly z minula, a která měla problém s bydlením (Specifické problémy / Šuman Déví s. 62-66).

Po oslavách vzniku Gulabi Gangu jsme pokračovaly v zúčastněném pozorování Sampatiny činnosti a v rozhovorech jak s ní, tak s ostatními ženami. Získaly jsme řadu dalších důležitých kontaktů, zvláště na francouzskou organizaci, která podporuje Sampat Pal v její činnosti.

Na konci výzkumu jsme opět navštívily Tapase v Lucknow, kde jsme rozebrali naše a jeho postřehy. Konečně jsme se mohli bavit už více rovnocenně, protože nejen Tapas, ale i my jsme měly řadu cenných informací a postřehů.

2. 2. Metody a techniky terénního výzkumu

Pozorování

V březnu a dubnu 2008 a v únoru 2009 jsem prováděla antropologický terénní výzkum v oblasti Banda a Čitrakut. Pozorování je podstatnou metodou, která je důležitá pro poznání zkoumané oblasti. Výzkumník se může pohybovat v terénu a zaznamenávat si různé postřehy, které by mu mohly u jiných metod uniknout.

Rozhovory

Další metodou byly rozhovory, ať už se jednalo o strukturované s otevřenými otázkami, neformální či narativní.⁵ Rozhovory jsem zaznamenávala ručně do terénního deníku. Tento způsob zaznamenávání není sice úplně nejvhodnější kvůli autentičnosti, kterou může lépe poskytnout záznam, ale bohužel jsem neměla k dispozici žádnou techniku, která by mi záznam umožnila. Spoléhala jsem na svou paměť a terénní deník. Podařilo se mi získat spoustu hodnotných rozhovorů. Informátorky a informátoři byli většinou velmi ochotní podělit se o své zkušenosti a postřehy. Jen občas docházelo k rozpakům, kdy dotazovaní nevěděli, co mají odpovídat a čekali pouze na otázky, na které mohli odpovídat pouze ano/ne.

Přístup lidí byl většinou velmi otevřený a motivující, což je pro antropologický výzkum důležité. Většina rozhovorů se uskutečňovala během následování Sampat Pal, tudíž ve vesnicích, v kanceláři Gulabi Gangu či na setkání Gulabi Gangu v Čitrakutu.

Rozhovory jsou metodou, díky níž mi bylo umožněno zjistit mnoho věcí, na které se soustředil můj zájem. Podařilo se mi skládat mozaiku z jednotlivých rozhovorů, která pak pomohla více porozumět celkové problematice, jenž v oblasti je, a najít odpovědi na výzkumné otázky. Samozřejmě jsem musela volit různé postupy během rozhovorů, protože každá respondentka/respondent je jiný, abych se nesečkávala s negativním přístupem. Důležitou poznámkou je, že u většiny rozhovorů jsem potřebovala pomoc překladatele, protože se většinou jednalo o respondentky mluvící pouze hindsky či lokální jazyk. Výpovědi všech respondentů jsem se snažila zaznamenat tak, jak mi byly řečeny přímo jimi samotnými nebo mi byly interpretovány překladatelem. Samozřejmě, že kvůli překladateli nebo mojí vinnou mohlo dojít k chybné interpretaci, ale častějším dotazováním ohledně sporných otázek jsem se snažila celou problematiku desinterpretace eliminovat na minimum.

Metody pozorování a rozhovorů jsou podle mého hlavními těžišti, na kterých by měl stát antropologický výzkum.

Terénní deník

K antropologickému terénnímu výzkumu také nezbytně patří psát si terénní deník. Deník jsem si psala během výzkumu každý den i v průběhu dne, abych tak lépe zachytila danou situaci. Pro psaní diplomové práce je terénní deník nezbytnou součástí. Bez něj by práce ztrácela na autentičnosti a věrohodnosti.

⁵ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. s. 173-180.

Literatura

Velmi důležitým zdrojem informací pro tuto diplomovou práci je kromě terénního výzkumu především odborná literatura. Proto problematiku, kterou se ve své práci zabývám, konzultuji s patřičnou literaturou (více v kapitole Literatura s. 23-26).

2. 3. Etické stanovisko

Jelikož výzkum týkající se jakékoliv skupiny lidí je vždy velmi citlivou záležitostí, bylo samozřejmě dodržovat etické zásady spojené s antropologickým terénním výzkumem. Ženám a mužům, se kterými jsem vedla přímý rozhovor a za tímto účelem jsem je oslovila, bylo vždy dopředu řečeno proč a z jakého důvodu s nimi rozhovor povedu. Samozřejmě, že někdy došlo k náhodnému setkání, kdy v rozhovoru došlo i na téma „pozice ženy“, v tomto případě nebylo zapotřebí informovat člověka o antropologickém terénním výzkumu. V diplomové práci jsou respektována práva osob na soukromí a důstojnost, proto jsou jmenováni jen ty respondentky a respondenti, kteří s uvedením svého jména v této práci souhlasili. Ve většině případů jsem se setkala s kladným přístupem a respondentky samy chtěly, abych jejich jméno uvedla. Byly si vědomé své pozice a svého názoru, o kterém nechtěly mlčet.

2. 4. Shrnutí

Terénní výzkum byl prováděn v severoindickém státě Uttar Pradeš v oblasti Bundelkhand v regionech Banda a Čitrakut ve dvou časových obdobích. V březnu a dubnu 2008 a v únoru 2009. Během prvního období výzkumu byl mapován terén a získávány důležité kontakty a následně prováděno pozorování a rozhovory s respondentkami a respondenty. Ti byli vybíráni na počátku z okruhu Sampat Pal Déví, a to buď náhodně či na doporučení její nebo Jay Prakashe nebo dotazovaných žen. Následně pak byly oslovovány i ženy, které nebyly členkami Gulabi Gangu. Tento výběr byl zcela náhodný.

Během druhého období výzkumu jsem se snažila postihnout změny, které v této oblasti nastaly, zvláště pak, co se týká osoby Sampat Pal Déví, a také žen, které jsem potkala při prvním období. Dále jsem získávala další kontakty a nové rozhovory se ženami. Důležitým zdrojem informací se také stalo setkání členek Gulabi Gangu 14. a 15. února 2009 v Kárví, což je vesnice patřící k městu Čitrakut, kde se konalo veřejné setkání z důvodu třetího výročí vzniku Gulabi Gangu. Účast na tomto setkání byla velkým přínosem pro

antropologický výzkum. Měla jsem při něm možnost více poznat strategii Gulabi Gangu, jeho členky a sympatizanty s tímto hnutím, které povětšinou tvoří muži, jelikož ti se nemůžou přímo stát řádnými členy v pravém slova smyslu, jelikož jsou muži a přímé členství v Gulabi Gangu je výhradně ženskou záležitostí, ale to neznamená, že by se nepodíleli aktivně na jeho činnosti.

Během realizace terénního výzkumu jsem usilovala nejen o získání odpovědí na výzkumné otázky, ale také o celkové pochopení zkoumané oblasti. Pro antropologa je velice důležité pochopit „duši“ místa, ve kterém provádí antropologický terénní výzkum. Nelze říci, že bych zcela dokázala obsáhnout problematiku, kterou jsem se zabývala, ale díky výzkumu jsem měla možnost nahlédnout o něco hlouběji a více poznat a pochopit životy místních žen. K tomu, aby se člověk stal větším odborníkem na danou oblast, potřebuje strávit v terénu i několik let a zároveň si uvědomuji, že velkou překážkou k většímu pochopení je neznalost hindského jazyka, ale i přes to všechno věřím, že má práce je přínosem pro ty, kteří se zabývají pozicí indické ženy, či se jí budou zabývat v budoucnu.

Stále se musím držet toho, že moje vnímání postavení žen je ovlivněno kulturním prostředím, ze kterého vycházím. Na jednu stranu se mi může zdát, že ženy v rurálních částech Indie jsou diskriminovány, že nemají žádná práva a jsou bezmocné, ale ony mohou svou situaci vnímat jinak. Mé vnímání jsem se snažila konfrontovat s tím, co vnímají samotné ženy, se kterými jsem prováděla rozhovory.

Vzhledem k tomu, že výzkumný soubor, v mém případě se týkal hlavně žen z Bandy, Attary, Badausy, Kárví, Čitrakutu a dalších minimálně 3-4 vesnic, není v porovnání se základním souborem zcela reprezentativní, získané údaje se nevztahují na celou skupinu žen žijící v oblasti Banda a Čitrakut, ale pouze na můj vybraný soubor respondentek. Výzkum je tedy spíše prací, která obsahuje několik případových studií.

3. LITERATURA

Jak již jsem se zmínila v úvodu práce, nenašla jsem žádné publikace ani studie, které by se zabývaly tematikou postavení ženy v oblasti Banda a Čitrakut. Nemohu zároveň vyvrátit, že by tyto publikace neexistovaly, ale mně se je nepodařilo nalézt. Informaci o možných existujících studiích mi nepotvrdili ani moji informátoři. Jediným zdrojem informací mi proto byli hlavně informátoři, desetiminutový dokument od Shagun Rastogi⁶ o Sampat Pal a také přes dvacet minut dlouhý dokument se stejnou tematikou, který jsem našla na internetové stránce www.youtube.com⁷. Na internetu jsem také našla několik odkazů na literaturu, která se zabývala Bundelkhandem, ve většině případů šlo o historický kontext, ale bohužel tato literatura nebyla dostupná přímo.

Prakticky neexistence literatury z místa mého výzkumu zcela vyvažuje spousta publikací, které se zabývají pozicí ženy všeobecně. Ve většině případů jsem čerpala z anglicky psané literatury, protože v českém jazyce taková literatura až na pár výjimek není a ani překlady anglicky psaných studií neexistují.

Z česky psané literatury jsem vycházela hlavně z publikace, kterou napsala indoložka Dagmar Marková: *Hrdinky Kámasútry*, která je stručným přehledem dějin indické ženy. Tato kniha je velmi dobře napsaná a má jeden velký klad, že je čtivá, a ačkoli se jedná o dějiny, čtenáře úplně vtáhne do děje. Historie jde od úplného počátku, který je spíše mýtický, protože o něm neexistují žádné záznamy až po současnost. Autorka se zabývá postavením ženy v jednotlivých časových obdobích.

Další české publikace, které stojí za zmínku a zabývají se historií, jsou *Dějiny Indie*, na kterých se podíleli Jaroslav Strnad, Jaroslav Filipický, Jaroslav Holman a Stanislava Vavroušková a *Indie a Indové* od Miloslava Krásy, Dagmar Markové a Dušana Zbavitele. Jedná se víceméně o knihy, které popisují Indii od dávných dob až po novodobou historii. Současnosti se již příliš nedotýkají.

Publikací, které se zabývají současným postavením ženy, existuje v Indii spousta. Samozřejmě, že nelze zmínit úplně všechny, stejně tak je nemožné je všechny vlastnit. Veškerou ostatní literaturu, kterou uvádím, jsem získala v indických knihkupectvích. Podrobněji se budu zabývat několika málo publikacemi, které jsou podle mého názoru hodně

⁶ http://current.com/items/88939424_gulabi-gang-the-pink-women-of-india.htm

⁷ <http://www.youtube.com/watch?v=opZz87S2v6M>,
<http://www.youtube.com/watch?v=46q5UfLSeWg&feature=related>

důležité a přínosné k problematice, kterou se zabýval můj výzkum. Z toho důvodu jsou to i publikace, ze kterých jsem nejvíce čerpala, a které se pro mě staly velkým zdrojem inspirace a námětů k zamyšlení.

Velmi rozsáhlá a zajímavá publikace je *Women Welfare and Empowerment in India. Vision for 21st Century*, kterou editovala Rameshwari Pandya. Publikace má přes šestset stran. Zabývá se problematikou současné ženy a je složená z výzkumů sociálních vědců a akademiků z různých částí Indie. Publikace se soustředí na genderovou problematiku. Je v ní zahrnuto 42 výzkumů, které se všechny zabývají ženskou problematikou a které jsou dále rozděleny do šesti ucelených kapitol, zabývajících se zdravím, výživou a porodností, vzděláním, zaměstnaností, Self-help groups, problémy žen na vesnici, médií, politikou a lidskými právy. Publikace je velmi přehledně napsaná a díky výzkumům poskytuje relevantní informace, ze kterých se dá vycházet i při jiných výzkumech, jako například i výzkum, který jsem prováděla v oblasti Banda a Čitrakut.

Další velmi obdobnou publikací je *Empowerment of Women in India*, kterou editoval V. S. Ganesamurthy. Tato studie obsahuje 35 akademických prací z oblasti ekonomiky a postavení ženy v oblasti sociální a politické. Dotýká se témat jako socio-ekonomický status, ženského podnikání, žen v politice, role informace a komunikační technologie v posilování statusu žen a domácího násilí. Kniha je opět velmi dobrá a přehledná, poskytující řadu důležitých informací z oblasti, kterou jsem se zabývala.

Velmi důležitou publikací se pro mě stala i práce od Rama Ahuji: *Indian Social System*. Jak už název vypovídá, jedná se o systematickou studii, zabývající se indickým sociálním systémem. Ram Ahuja se velmi podrobně zabývá sociální organizací, rodinou a příbuzenskými systémy, sňatkem a problémy z něj vyplývající, či s ním související, kastovním systémem a sociálními změnami v Indii. Podle mého názoru se jedná o docela cennou publikaci, už jen z důvodu jejího podrobného zaměření na indickou společnost. Data sice v ní již nejsou zcela relevantní, protože byla poprvé vydána v roce 1993 a vychází ze sčítání lidu, které proběhlo v Indii v roce 1991, ale i přesto obsahuje cenné a ucelené informace o indické společnosti a její organizaci.

Kniha od B. Kuppuswamy: *Social change in India* se snaží postihnout koncept sociální změny a ukázat, jak sociální hodnoty jsou založené na společenském vývoji. Zabývá se sociálním, politickým, vzdělávacím a ekonomickým vývojem vzhledem ke společenské změně. Kniha je rozdělená do dvou hlavních kapitol. První se snaží postihnout faktory

společenských změn a druhá oblasti těchto změn. Tím pádem se zabývá i postavením ženy z pohledu změn, které se v Indii dějí.

Dalšími stěžejními publikacemi jsou práce dvou sociologů S. L. Doshiho a P. C. Jaina: *Rural sociology* a *Social Anthropology*, pro mě se stala důležitou zvláště druhá publikace, která se zabývá důležitými antropologickými tématy jako kulturní procesy, příbuzenství, rodina, manželství, gender, náboženství, ekonomické systémy, politické systémy apod. Tato publikace není pouze zaměřená na Indii, ale dala by se použít jako všeobecná učebnice antropologie, podobně jako Eriksenova *Sociální a kulturní antropologie*, Murphyho *Úvod do kulturní a sociální antropologie* či Soukupovy *Dějiny antropologie*, apod.

Historií satí se například zabývá Jörg Fisch: *Immolating Women (A Global History of Widow Burning from Ancient Times to the Present)*. Autor se velmi podrobně zabývá upalováním vdov nejen v Indii, ale i v jiných částech světa. Kniha je také podle toho rozdělená do dvou hlavních částí: *Následování na smrt mimo Indii (Following into death outside India)* a *Upalování vdov v Indii (Widow Burning in India)*. Kniha se velmi podrobně zabývá historií vzniku satí, ale už méně současností. Autor sice zmiňuje například případ Rúp Kanvárové⁸ z roku 1987, ale celkově je současná problematika satí brána velmi okrajově. I přesto se jedná o velmi dobrou publikaci, která vysvětluje historický kontext vzniku satí a jeho následný vývoj, což je pro pochopení tohoto zvyku velmi důležité.

Publikace *Family Violence in India*, kterou editoval Swati Shirwadkar, se snaží postihnout domácí násilí napříč kulturami, nejedná se pouze o Indii, ale také například o Spojené státy, Kanadu, Německo, Británii, Francii, Arménii. Jedná se o odlišné aspekty násilí uvnitř rodiny a násilí proti speciálním skupinám.

Dalšími publikacemi, které jsem více či méně využila ke studiu, jsou například: *India After Independence 1947 – 2000* od Bipana Chandry, Mridula a Aditya Mukherjeeovi; *Femine Jurisprudence in India* od Gokuleshe Sharmy; *Women Empowerment* od J. K. Soniové; *Rural Women Workforce* od A. K. Singha a S. Singha; *Empowerment of Scheduled Caste Woman* od S. K. Singha a S. P. Pandeye; *Population, Gender and Politics* od Rogera Jeffryho a Patricie Jefferyové, apod.

Publikací je celá řada a člověk musí hodně vybírat, aby vybral dobře. V indických knihkupectvích jsem proto strávila spoustu času přebíráním a vybíráním vhodných publikací. Přesto, že prací existuje celá řada, mám dojem, že chybí více publikací s relevantními daty. Odbornost často pokulhává a díky tomu mohou být vydávány i zcela nic neříkající publikace.

⁸ Dívka, která se 4. září 1987 stala Satí (žena, která je upálena společně se svým zesnulým manželem).

Jsem ráda, že se mi usilovným pátráním podařilo najít práce, které jsou podle mého názoru kvalitní a jsou založené na výzkumech.

Velmi dobrým zdrojem publikací by bylo jistě i internetové knihkupectví vedamsbooks.com, kde existuje rozsáhlá literatura věnující se ženským studím, ale bohužel díky nedostatečným finančním možnostem jsem nemohla řadu publikací získat. Přesto tento internetový obchod zmiňuji pro čtenáře, kteří se o tuto problematiku zajímají a chtěli by získat více literárních zdrojů.

Dalšími zdroji informací se pro mě stalo několik novinových článků a týdeníků, kde jsem našla informace o Bundelkhandu, Sampat Pal a Gulabi Gang. Těmito tiskovinami jsou deníky: *Sunday Hindustan Times* (konkrétně článek z 20. ledna 2008 od Namity Kohli: *The power of Gulabi Gang*), *The Mail on Sunday* (konkrétně článek z 20. ledna 2008 od Polly Dunbar: *The Pink Vigilante*) a týdeník *The Sunday Indian* (konkrétně z 3. – 9. března 2008, kde je několik článků týkajících se Bundelkhandu a Sampat Pal Dėví na stranách 40 – 58).

Reportáže z deníků jsou na jednu stranu velmi zajímavé, ale podle mého příliš nevypovídají o skutečnosti takové jaká je. Novináři píší články do deníků velmi rychle, rozhovory probíhají zrychleně a neověřují si příliš zdroje, ze kterých čerpají. Články tak působí příliš jednostranně a navíc informace nejsou příliš relevantní. Týdeník *The Sunday Indian* je na tom lépe. Lze sledovat určitou posloupnost a linii, lze vyzorovat, že autoři měli daleko více času na napsání svých článků. Na vzdory tomu nemohu říci, že bych z těchto informací mohla stoprocentně vycházet, ale staly se pro mě zdrojem inspirace a zamyšlení nad problematikou. Jedná se o více či méně neodborný pohled, ale i takový má svou vypovídající hodnotu a dá se z něj ledacos vyčíst.

4. HISTORIE INDICKÉ ŽENY

V průběhu let věnovalo mnoho sociologů a antropologů⁹ svůj čas a úsilí na zhodnocení problémů sužovaných žen a studiu změny ženského statutu v Indické společnosti. Zatímco někteří autoři uvádějí, že se žena pod zákonnými právy těší z manželství, dědictví a účasti na veřejných záležitostech, jiní píšou a mluví o stálé převaze nerovnosti a diskriminace, kterou ženy trpí, o nadřazeném postavení mužů v indické společnosti a existenci zvyků a tradic¹⁰ (jako například brzké sňatky, satí, určení role ženy v domácnosti apod.). I když by měl být pod vlivem zákona status indické ženy stále na lepší pozici, ve skutečnosti ženy dále trpí diskriminací, jsou obětmi sexuálního harašení a ponižování.¹¹ V indické kultuře od raných period byla žena ovládána mužem a její status byl nízký, jak v rodině, tak ve společnosti. Pro lepší pochopení celkové problematiky je nezbytné zmínit, alespoň okrajově, historický vývoj postavení ženy v indické společnosti.

Na postavení indické ženy existují na jednu stranu názory, kde je žena uctívána, vychvalována a idealizována, takové zobrazení ženy se týká hlavně klasické indické literatury, ale skutečnost se často od tohoto pohledu lišila a liší. Již od starověku, zvláště pak s příchodem Ářjú, se žena dostává do pozice naprosté podřízenosti muži, ba co více stává se jeho majetkem a majetkem jeho rodiny, s čímž se můžeme setkat v některých oblastech ještě nyní. Z archeologických nálezů, které jsou datovány do období před příchodem Ářjú, lze vyčíst, že se v této době jednalo o matrilokální a matrilineární společnosti, které uctívaly ženu jako matku a zachovatelku rodu, což s příchodem patrilineárních a patrilokálních Ářjú skončilo. S tímto příchodem není pouze spojeno změna společnosti z matrilineární na patrilineární, ale také vznik a upevňování kastovního systému, který měl sloužit k zachování čistoty, kterou si Ářjové chtěli chránit. Od této doby tedy můžeme hovořit o vzniku varen a kast, které se v průběhu několika dalších staletí stále více upevňovaly a zároveň vznikaly další nové kasty a podkasty.

V Indii teď existují čtyři hlavní varny, z nichž nejvyšší jsou brahmáni, po nich je varna bojovníků kšátrijú, zemědělci vaišjové a na posledním stupni jsou šúdrové, kteří vykonávali

⁹ například: JEFFERY, Roger, JEFFERY, Patricia. *Population, Gender and Politics : Demographic Change in Rural India* (1997), DOSHI, S. L., JAIN, P. C. *Social Anthropology*, (2005), DOSHI, S. L., JAIN, P. C. *Rural sociology*, (2001), SHARMA, Gokulesh. *Femine Jurisprudence in India: Women's Right*, (2008), SINGH, S. K., PANDEY, S. P. *Empowerment of scheduled caste women : Through self-Help Groups*. (2007)

¹⁰ AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi : Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 90.

¹¹ Tamtéž.

podřadné práce, ale tím výčet nekončí. Existuje ještě jedna velká skupina mimo kastovní systém, tzv. Nedotknutelní, mezi které často patří původní obyvatelstvo Indie, ti, co se nechtěli přizpůsobit, a také ti, kteří porušili nějakým způsobem zákon a jako trest byli vyloučení z kasty a propadli na poslední místo z nejnižších. Áryjové si tímto způsobem upevňovali svoji pozici a autoritu.

Co se týká postavení ženy v těchto raných obdobích, dá se hovořit o přístupu dvou škol.¹² Jedna škola popisuje ženu jako rovnou muži, zatímco ta druhá ženu nerespektuje, a dokonce se dá hovořit o zášti vůči ženám.¹³ Navíc se často stává, že oba proudy čerpají ze stejných zdrojů, pouze buď z jiných odstavců, či mají jiný výklad stejného. Tímto příkladem může být zákoník, kde je postavení indické ženy systematicky zachyceno a tím je Mánavadharmašástra, tzv. Manuův zákoník.¹⁴ Jisté je, že tento zákoník, který dostal závaznou podobu mezi 2. stoletím před Kristem a 2. stoletím po Kristu¹⁵, není dílem pouze jednoho autora, v tomto případě Manua.

Manuův zákoník se netýká pouze postavení a práv ženy, ale týká se celé indické společnosti, jak se chovat, co dělat, jaké obřady vykonávat, apod. Je to výčet a popis pravidel, zákonů, doporučení pro každého. Ženám je věnována nemalá pozornost. V Manuově zákoníku se poprvé setkáváme s tím, že by žena měla být střežena, a to i před seznámením s cizí ženou, kdyby náhodou ta měla špatný charakter, aby ctnostnou ženu nezkazila¹⁶. Také je žena, podle zákoníku, bytostí, která ráda svádí muže¹⁷ a vlastně ani nic jiného dělat nechce, navíc je to osoba líná, která by jen spala nebo se zdobila, je plná nenávisti a zlovolnosti, prostě je to tvor nepočetný a mravů špatných¹⁸.

Žena však není pouze bytostí nečistou, jak by se mohlo na první pohled zdát, ale zároveň je čistou a navíc, jak zákoník píše, žena je stále čistá, což je myšleno rituálně, protože měsíční krvácení z ní odplavuje veškerou nahromaděnou rituální nečistotu¹⁹. Na jiném místě je psáno o tom, že kde je žena respektována a ctěna, tam i bohové jsou potěšeni, ale není-li tomu tak, žádný sebevíce posvátný rituál nepřináší výnosy ani odměnu²⁰. Již z těchto několika záznamů vyplývá, že Manu nemohl být pouze jeden člověk, jak jinak by si mohl takto odporovat? Od této doby se začíná dostávat do povědomí obyvatel, že žena je majetkem

¹² AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi: Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 90.

¹³ AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi: Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 91.

¹⁴ MARKOVÁ, Dagmar. *Hrdinky Kámasútry: Historie indické ženy*. Praha: Dar Ibn Rushd, 1998. s. 33.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ MARKOVÁ, Dagmar. *Hrdinky Kámasútry: Historie indické ženy*. Praha: Dar Ibn Rushd, 1998. s. 34.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ MARKOVÁ, Dagmar. *Hrdinky Kámasútry: Historie indické ženy*. Praha: Dar Ibn Rushd, 1998. s. 41.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi: Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 91.

manžela, proto se má patřičně chovat. To, co si může dovolit muž, si v žádném případě žena dovolit nemůže. Je samozřejmě naivní si myslet, že všechny příkazy a zákazy byly dodržovány tak, jak byly napsány, už jen z důvodů toho, že obyvatelé byli namíchaní a stále tu byl vliv starých kultur a původních obyvatel. Přesto se dá říci, že žena postupně ztrácí na nezávislosti, kterou měla před příchodem Árijů, či ještě během védského období, kdy mohla ještě studovat, vybírat si partnera, vdovy se mohly znovu vdávat, a naopak se stává zcela závislou na svém muži a jeho rodině. Nelze říci, že by se od této doby ženě nedostávalo úcty, ale ta byla dokazována pouze matkám a navíc matkám, které rodily syny. Matka dcer byla spíše považována za prokletou, tu kterou bohové potrestali.

Manu se rovněž podrobně zabýval sňatky, které rozděluje do osmi kategorií, z nichž první čtyři jsou si velmi podobné. V nich otec předává svou dceru slavnostně se všemi obřady, vlastně jako dar k plození dětí a účasti na náboženských obřadech. Dalšími čtyřmi cestami, které byly více či méně odsuzovány, jsou sňatek z lásky, uloupení dívky, koupě dívky a únos dívky.²¹

Menší, i když ne příliš velký obrat v pohledu na ženu přinesla Vátsjajánova Kámasútra. Má sice mnohé podobnosti s Manuovým zákoníkem, což znamená, že žena má stále vzhlížet ke svému muži jako k bohu, ale zároveň zde není vyhrožováno tresty²². Navíc problematika týkající se sňatků nevyklučuje, že ženich si sám bude nevěstu hledat²³, což znamená, že vliv rodičů a rodiny je v tomto ohledu oslaben. Do jaké míry tato „svoboda“ probíhala v praxi, není zcela známo.

Již za dob Manuova zákoníku se setkáváme se sňatky, kdy nevěstou byla velmi mladá dívka, dá se říci - ještě dítě. Vhodný věk nevěsty byl mezi osmým a patnáctým rokem. Nízký věk vdávající se dívky, je stále ještě běžným v rurálních částech Indie. Důvodů ke vdávání tak mladé dívky bylo hned několik. Jako hlavní si myslím byl a je, že tak mladá dívka, která přichází do domu rodiny svého manžela, jelikož se jednalo o patrilineární a patrilokální společnost, mohla být ještě částečně převychována tchýní, a jako další důvod vidím v dřívějším plození dětí, zvláště pak očekávaných synů.

Samozřejmě, že v průběhu dlouhých století se postavení ženy měnilo a bylo různě ovlivňováno, ať už se jedná o vliv nových náboženství (jako buddhismus, džinismus či islám) nebo o vliv kultur, které postupně do Indie pronikaly, v neposlední řadě kultura západu. Nelze úplně říci, že by žena dosáhla úplné rovnoprávnosti s mužem.

²¹ MARKOVÁ, Dagmar. *Hrdinky Kámasútry: Historie indické ženy*. Praha: Dar Ibn Rushd, 1998. s. 36.

²² MARKOVÁ, Dagmar. *Hrdinky Kámasútr : Historie indické ženy*. Praha: Dar Ibn Rushd, 1998. s. 59.

²³ MARKOVÁ, Dagmar. *Hrdinky Kámasútr : Historie indické ženy*. Praha: Dar Ibn Rushd, 1998. s. 59.

Jaké jsou hlavní faktory odpovědné za nízké postavení žen v indické společnosti a jejich vyloučení? Podle Everett Jana Matson je těchto faktorů pět: hinduistické náboženství, kastovní systém, jednotný rodinný systém, islámské právo a britský kolonialismus.²⁴

Hinduistické náboženství rozděluje úlohu muže a ženy. Žena je sice uctívána jako matka a milující žena, ale veškeré její aktivity a chování v životě jsou dopředu dány. Stejně tak kastovní systém, který upravuje řadu věcí, vysvětluje, čím se člověk rituálně znečistí, a proto se musí vyvarovat spoustě věcí, zvláště pak ženy se týká řada zákazů a nařízení, jak se chovat. Žena v podstatě nemá šanci účastnit se veřejného života. Navíc na jednu stranu jí předepíše brzké vdávání a zakazuje jí se znovu vdát, pokud se stane vdovou, a do jisté doby²⁵ jí bylo velmi doporučováno²⁶ stát se „Satí“²⁷. Patrilineární jednotný rodinný systém omezoval ženskou svobodu a přispíval k nízkému statutu žen v rodině přidělenému na základě věku, pohlaví a příbuzenství.²⁸

Také islám přinesl svá negativa, kdy žena byla ještě více oddělena od veřejného světa a docházelo ke zvýšenému počtu dětských sňatků kvůli „d'ábelským“ nawábům²⁹, kteří by jinak mohli mladé dívky svést. Britové se jistě snažili nějakým způsobem udělat změny v sociálním systému Indie, ale jelikož se nikdy sami příliš k Indům nepřiblížili a spíše se snažili o separaci, tak svým způsobem stále podtrhovali tradičnost, jako například kastovní systém, apod.

Indie získala roku 1947 nezávislost a světu se chtěla představit jako moderní stát, jehož politika bude sekulární. Proto v tomto období prochází Indie řadou změn a jednou z nich je také Indická ústava z roku 1950, ve které je zakotveno právo na rovnost mužů a žen³⁰. Vyhradila však státu možnost přijímat podle potřeby zvláštní opatření pro ženy a děti³¹. Toto období je ve znamení změn ženské pozice v indické společnosti, ale nelze říci, že by to byl nějak zvlášť jednoduchý proces. Nelze lidi, kteří byli zvyklí žít v určitém prostředí, ve kterém jsou zakotveny určité sociální, kulturní a náboženské zvyklosti, naučit změnám, které přinesla změna politického systému, ze dne na den. Celá záležitost je daleko více komplikovaná. Už jen při znalosti toho, že Indie je obrovská země s velkým počtem obyvatel,

²⁴ AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi: Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 100.

²⁵ Vzrůstající výskyt satí bylo zvláště v devatenáctém století (z této doby existuje mnoho záznamů o ženách, které se staly Satí), více: FISCH, Jörg. *Immolating Woman : A Global History of Widow Burning from Ancient Times to the Present*. Delhi: Permanent Black, 2006. s. 463.

²⁶ Rodinou i tradicí.

²⁷ satí: upálení manželky na hrobě mrtvého manžela

²⁸ AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi: Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 100.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ KUPPUSWAMY, B. *Social Change in India*. Delhi: Konark Publishers PVT LTD, 1993, reprint 2006. s. 313.

³¹ MARKOVÁ, Dagmar. *Hrdinky Kámasútr : Historie indické ženy*. Praha: Dar Ibn Rushd, 1998. s. 231.

je velmi obtížné sledovat změny, zda se dějí, jak mají, a zda jsou zákony dodržovány. Navíc v celém tomto nepřehledném systému jsou obrovské rozdíly mezi přístupem venkova a města. Práva žen ve společnosti, kde zhruba necelou polovinu tvoří ženy a tři pětiny z toho jsou negramotné (Sčítání 1991), ortodoxně a tradičně vázané vírou a praktikami³² (což se hlavně týká rurálních oblastí), nemůžou být naplněna přes noc. Obtížné je také přesvědčit ostatní, aby tato práva začali uznávat. Již zmíněná tradičnost a také stále přítomná existence kastovního systému brání, aby legislativa týkající se postavení ženy začala řádně fungovat.

³² AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi: Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 108-109.

5. BUNDELKHAND

5. 1. Banda a Čitrakut

Regiony Banda a Čitrakut, ve kterých probíhal antropologický terénní výzkum, patří do oblasti Bundelkhand, která se rozprostírá mezi dvěma indickými státy, severním Uttar Pradešem a centrálním Madhja Pradešem, který je také občas nazýván „srdcem Indie“. Bundelkhand je méně rozvinutou částí Indie, kde jsou lidé, kteří mají často nízké společenské postavení, žijící v chudých ekonomických podmínkách. Základem je zemědělství, ale region trpí nedostatkem a neefektivností zavlažovacích zařízení, což stěžuje celou situaci.

Banda a Čitrakut jsou oblasti, které obě dvě leží v Uttar Pradeši, a Banda navíc patří pod větší region Čitrakut. Tyto oblasti, jak jsem mohla pozorovat, ne příliš přejí rurálnímu způsobu života, zvláště, co se týká hlavní obživy rurálních obyvatel, jako je zemědělství a chov dobytka. Tyto špatné podmínky jsou způsobené klimatickými změnami, které zapříčiňují, že za posledních několik let je v této oblasti málo srážek. V době monzunových dešťů, které Indii pravidelně zaplavují každý rok od června do září, v oblasti výzkumu nepršelo od roku 2002 kromě loňského roku 2008, což bylo pro obyvatele novou nadějí na lepší časy. K obnově zemědělské půdy je třeba, aby pršelo minimálně v dalších třech letech. Problém klimatických změn je nutné hledat v historii. Jako jednu z hlavních příčin, o které si zcela logicky myslím, že měla vliv na přírodní a klimatické změny, je postupné vykácení lesů.

Tapas: „Bundelkhand byl dříve bohatý na lesní porost, díky němuž se také udržovala vláha. Vykácení způsobilo vyprahlost země a rychlé odpařování vody po deštích. Spodní vody jsou stále hlouběji v zemi a je pracné a velmi náročné se k nim dostat. Sice existuje systém dotací, který podporuje stavbu nových studen, ale peníze se díky korupci ztrácí v neprůhledné byrokracii, a tak je řada projektů odsouzena k zániku, či jsou nedostatečně a provizorně řešené.“

V jedné z vesnic, kde byl realizován výzkum, museli její obyvatelé každoročně hloubit studnu, protože jejich neznalost zapříčinila vykopání mělkých studen, a tudíž neefektivní odčerpávání vody.

Region Banda patří v Bundelkhandu k jednomu z nejméně úrodných a zaostalých. Krajinný ráz této oblasti je různorodý. Banda je lemovaná jak nepravidelnými vrchovinami, tak i bažinami v nížinách, které v období dešťů zůstávají pod vodou. Země je velmi vyprahlá. Tento kraj jakoby ani nebyl stvořen pro zemědělství, přesto se o něj lidé snaží a hlavními pěstitelskými produkty jsou proso, rýže a obilí.

Problémy vyskytující se v této oblasti, zvláště pak v místě mého výzkumu (Banda a Čitrakut), a kterými se budu zabývat v následující kapitole, nejsou pouze spojovány s přírodními podmínkami, které za posledních několik let nastaly. Jejich existence je dlouhodobá, ale kvůli suchu se vyskytly problémy nové, a ty již dříve existující se v mnohém zhoršily a prohloubily. Samozřejmě, že nedošlo pouze ke zhoršení problematiky, ale i k opačnému efektu, hlavně díky skutečnosti, kdy jsou tyto problémy častěji diskutovány na veřejnosti, dochází ke snahám je řešit.

5. 2. Specifické problémy

Úkolem této kapitoly je uvést do problematiky, tj. představit a specifikovat jednotlivé problémy, které se vyskytují nejen ve zkoumané oblasti, ale jak z literatury, kterou jsem měla k dispozici, vyplývá, že tíží téměř celý indický subkontinent. Problémy, na které jsem během výzkumu narazila, a které беру jako stěžejní v životě ženy, se dají rozdělit do dvou hlavních skupin, které se vzájemně prolínají

První skupinu problémů představují dětské či brzké sňatky, problematika věna, domácí násilí, ženská infanticida, kastovní problematika, občasná renesance satí a pozice vdovy. Na tuto skupinu problémů má zásadní vliv negramotnost a nevzdělanost jak žen, tak někdy i mužů, které často dosahují v rurálních oblastech 100% (hlavně u žen).

Druhou skupinou problémů, která souvisí s klimatickými změnami, je nezaměstnanost a ztráta obživy, protože většina obyvatel je závislá na zemědělství. Východiskem z této situace je mužská pracovní migrace, která zásadně ovlivňuje situaci žen. Ty zůstávají i několik měsíců samy doma a některé z těchto žen jsou vystaveny teroru ostatních příbuzných z manželovy strany nebo ze strany cizích osob. Myslím tím ty osoby, které nepatří do rodiny nebo to jsou hodně vzdálení příbuzní. Sucho a nedostatek vody, kdy existuje jedna studna ve vesnici, a ženy jsou nuceny provádět hygienu v ústraní od vesnice, zapříčiňuje častější sexuální zneužívání žen.

Při analýze dat jsem se snažila přijít na pravou podstatu, ze které jednotlivé problémy vyplývají. Klimatické změny nemůže člověk nijak ovlivnit, protože jejich existence má souvislost s praktikami v minulosti. Pokud se tedy rodina živila zemědělstvím, nezbyvá jí nic jiného, než hledat jiné možnosti obživy. Ale jiné problémy, které patří převážně do skupiny jedna, by se daly částečně eliminovat, pokud by se začala řešit otázka vzdělávání. Z počátku jsem vzdělání neviděla jako zásadní problém, ale ze zkušeností, které jsem měla možnost načerpat, jsem si nezbytnost vzdělání stále více uvědomovala. Vzděláváním nemyslím pouze čtení a psaní, ale také povědomí o svých právech, které často mnohým ženám chybí, a tudíž ani neví, jakým způsobem se bránit, či jednat.

V následujících kapitolách budu rozebírat jednotlivé problémy, které vidím jako zásadní, a které mají vliv na postavení ženy v Bandě a Čitrakutu. Problémy jsem se rozhodla zahrnout do širšího kontextu v rámci indického subkontinentu. Proto se jedná o kompilaci názorů různých výzkumníků a mých. Díky konfrontaci mých zkušeností s literaturou jsem si uvědomila, že problematika, se kterou jsem se setkala, je opravdu velmi široká a dala by se

téměř zobecnit na celou Indii. Důležitou poznámkou je, že ženy jsou všude jiné, jedná se o různé osobnosti, proto ačkoli jsou si problémy velmi podobné, způsob jejich řešení se může lišit.

5.2.1. Vzdělávání

„Vzdělávání chlapců je vzdělávání jedné osoby, ale vzdělávání dívek je vzdělávání celé rodiny“, řekl Pandit Džawarlal Nehru a Gándhí věřil, že vzdělání bylo nejsilnějším nástrojem pro znovuoživení žen.³³

Na celém světě je vzdělání pokládáno za klíčový faktor v překonávání bariér, kterým ženy čelí, a za základní nástroj posilující postavení ženy a přivádějící je na hlavní cestu vývoje.³⁴ Vzdělávání se netýká pouze získávání základních znalostí, jako je psaní, čtení a počítání. U žen se jedná rovněž o vzdělávání o jejich právech a jak jich dosáhnout, protože to jsou právě ony, které se stávají častými oběťmi nezákonných praktik a bohužel jejich častá neznalost práva a toho, jak se bránit, vede k tomuto zneužívání. Vzdělávání by mělo posilovat ženy nebát se zaujmout své místo ve společnosti, které jim po právu náleží. Dává ženě status a sebevědomí ovlivňovat rodinné záležitosti a sílu nebýt pouze ovládána a být v zajetí tradic a náboženství a otevírá jí obzory, kde je žena nezávislou bytostí se svými právy.

Hlavní důraz na vzdělávání žen v Indii začal až s příchodem nezávislosti po roce 1947, ale jisté pokusy byly již během britské nadvlády. V dřívějších dobách bylo vesměs vzdělávání žen pokládáno za nedůležité (kromě védského období, kdy byli vzděláváni jak chlapci, tak dívky), protože jejich hlavní úlohou v rodině byla starost o domácnost, rození dětí a pomoc s prací na poli či s dobyt看em apod. Z toho důvodu nebylo vzdělání dívek důležité. Ženy „nepotřebovaly“ vzdělání, protože jejich aktivita v rodině přímo nesouvisela s užitím rodiny. S příchodem křesťanských misionářů začal narůstat také zájem o vzdělávání dívek.³⁵ První dívčí škola začala svůj provoz v Bombaji (Mumbai) v roce 1824.³⁶ Postupem času začalo škol přibývat a během minulého století vzrostl počet dívek ve školách o více jak 50 procent³⁷, což se může považovat za velký úspěch. Tato procenta však vypovídají pouze o

³³ GANESAMURTHY, V. S., et al. *Empowerment of Women in India: Social, Economic and Political*. New Delhi: New Century, 2008. s. 73.

³⁴ PANDYA, Rameshwari, et al. *Women Welfare and Empowerment in India: Vision for 21st century*. New Delhi: New Century, 2008. s. 196.

³⁵ AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi: Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 96.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ PANDYA, Rameshwari, et al. *Women Welfare and Empowerment in India: Vision for 21st century*. New Delhi: New Century, 2008. s. 203. (viz tabulka), AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi: Rawat

vzdělávání dívek všeobecně, není zde už přesně řečeno, kolik procent tvoří dívky z rurálních a kolik z městských oblastí. Určité vypovídající procento existuje z roku 1981, kdy z 24.88 procent³⁸ (jinde 29.76³⁹ viz tabulka příloha č. 1) z celkového počtu vzdělaných žen bylo 17.99 procent z rurálních oblastí a 47.65 procent z městských oblastí.⁴⁰

Tabulka č. 1

Year	Male	Female	Total
1901	9.30	0.60	5.30
1911	10.60	1.10	5.90
1921	12.20	1.80	7.20
1931	15.60	2.90	9.50
1941	24.90	7.30	16.10
1951	27.20	8.90	18.33
1961	40.40	15.40	28.30
1971	46.00	22.00	34.45
1981	56.38	29.76	43.57
1991	64.12	39.39	52.21
2001	75.85	54.16	63.38

Source: Literacy Facts at Glance, NLM, 2001

Stát s největší vzdělaností žen k roku 2001 byla Kérala na jihu Indie s 87.86%, zatímco nejnižší počet vzdělaných žen je v nejhudším státu Bihár 33.57%, Uttar Pradesh také patří v žebříčku mezi poslední státy ve vzdělanosti žen, je zde 42.98% (viz tabulka č. 2 / Source: Census 2001).⁴¹

Tabulka č. 2

Name of state / UT	Literacy rate		Rank
	Female	Male	
Bihar	33.57	60.32	35.
Jharkhand	39.38	67.94	34.
Jammu&Kashmir	41.82	65.85	33.
Uttar Pradesh	42.98	70.23	32.
Dadra&Nagar Haveli	42.99	73.32	31.

Publication, 1993, reprinted 2008. s. 96-97., KUPPUSWAMY, B. *Social Change in India*. Delhi : Konark Publishers PVT LTD, 1993, reprint 2006. s. 332 + tamtéž, viz tabulka s. 333.

³⁸ AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi : Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 97.

³⁹ PANDYA, Rameshwari, et al. *Women Welfare and Empowerment in India: Vision for 21st century*. New Delhi: New Century, 2008. s. 203. (viz tabulka)

⁴⁰ AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi: Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 97.

⁴¹ PANDYA, Rameshwari, et al. *Women Welfare and Empowerment in India: Vision for 21st century*. New Delhi: New Century, 2008. s. 201. (viz tabulka)

Rajasthan	44.34	76.49	30.
Arunchal Pradesh	44.24	64.07	29.
Madhya Pradesh	50.28	76.80	28.
Orissa	50.97	75.95	27.
Andhra Pradesh	51.17	70.85	26.
Chattishgarh	52.40	77.86	25.
Assam	56.03	71.93	24.
Haryana	56.31	79.25	23.
Karnataka	57.45	76.29	22.
Gujarat	58.60	80.50	21.
Maniour	59.70	77.87	20.
West Bengal	60.22	77.58	19.
Uttaranchal	60.26	84.01	18.
Meghalaya	60.41	66.14	17.
Sikkim	61.46	76.73	16.
Nagaland	61.92	71.77	15.
Punjab	63.55	75.63	14.
Tamil Nadu	64.55	82.33	13.
Tripura	65.41	81.47	12.
Maharashtra	67.51	86.27	11.
Himachal Pradesh	68.08	86.02	10.
Daman&Diu	70.37	88.40	9.
Pondicherry	74.13	88.89	8.
Delhi	75.00	87.37	7.
Andaman&Nicobar Islands	75.29	86.07	6.
Goa	75.51	88.88	5.
Chanigarh	76.65	85.65	4.
Lakshadweep	81.56	93.15	3.
Mizoram	86.13	90.69	2.
Kerala	87.86	94.20	1.

Bundelkhand je oblast, která bojuje s negramotností svých obyvatel. Tento problém není tolik závažný ve městech, ale na vesnicích je docela běžným jevem, že děti nechodí do škol, zvláště pak dívky, které se brzy vdávají.

Síta je osmnáctiletá dívka, která je tři roky vdaná. Její manžel pracuje na poli a někdy jako nosič. Má dvě děti. Před svatbou chodila čtyři roky do školy, ale jelikož se brzy vdala (v patnácti letech), už do školy chodit nemohla. Navíc se to nelíbilo jejímu otci,

pro kterého to bylo zbytečné vyhazování peněz, ačkoli její bratři školu navštěvovat mohli. Síta by chtěla v budoucnu opět studovat, a to samé chce umožnit oběma svým dětem, jak chlapci, tak dívence.

Vzdělávání žen je velmi důležité. Žena je díky němu schopna získat porozumění a kontrolu nad sociálními, ekonomickými a rovněž politickými aspekty ve společnosti, a tím pádem dosáhnout i lepšího postavení. Její tradiční role může být částečně, či zcela odmítnuta a její život může být změněn, i když tento proces není příliš jednoduchý a ne každá žena je ho schopná. Také zde hraje podstatnou roli spokojenost ženy se svým statutem. Mnohé ženy mohou být spokojené se svojí tradiční rolí, ale to neznamená, že by v takovém případě nebylo vzdělání nutné. Žena se může vzdělávat, aniž by tím opustila tradiční způsob života. Tradičnost nemusí být vždy chápána negativně jako něco, co ženu spoutává a klade její postavení níž, než je postavení mužů.

Velký vliv na vzdělávání dívek má, když jejich matka je vzdělaná, z logického hlediska má tento aspekt větší vliv než, když je vzdělán jenom otec. Přeci jen v Indii je ještě společnost více či méně rozdělená na ženský a mužský svět a tyto dva světy jsou více odlišné než například v Evropě. Vzdělání umožňuje ženě nezávislost dělat vlastní rozhodnutí, už nemusí být závislá jen na mužích v rodině jako otec, bratři, manžel, tchán. Žena může zabezpečovat rodinu finančně stejně jako její manžel.

Vzdělání je klíč ke všem cestám a způsobům jak posílit ženský status ve společnosti, jedná se o tzv. anglický termín „empowerment“, který zahrnuje spoustu sfér, ve kterých může žena posílit svou pozici (sociálně, ekonomicky, politicky apod.).

Existuje řada aspektů, které mohou bránit ve vzdělávání dívek a které jsem mohla pozorovat při výzkumu. Dívky jsou vychovávány jako budoucí manželky a matky, a proto je daleko důležitější jejich pomoc při domácích pracích a starost o mladší sourozence. Tyto znalosti jim budou podle rodiny prospěšnější než to, co se naučí ve škole. Dalším důvodem jsou brzké sňatky mladých dívek, které například stále fungují v rurálních oblastech Bundelkhandu (*Síta se vdávala v patnácti, Šíma v šestnácti, Gíta mezi čtrnáctým až šestnáctým rokem věku, Sampat Pal ve dvanácti, Asanav ve třinácti, Čunny ve čtrnácti, apod.*), či dětské sňatky, v tomto případě jsou oba novomanželé dětmi, ale chlapci právo na vzdělání většinou upíráno není. Přednost ve vzdělání mají také chlapci z chudých rodin. Rodiče raději podporují syna, který jim zaručí, že ve stáří bude o ně postaráno, zatímco dívka po svatbě odchází do domu manžela a investice do ní by byla „zbytečná“. Problém v nízké

návštěvnosti dívek ve školách také může způsobit nedostatek učitelek, které by mohly velmi pomoci v řešení této problematiky a být spojkou mezi rodinou a školou. Nejen nedostatek učitelek, ale také nízký počet samotných školních budov, prostor a jejich špatné vybavení vede k nízké návštěvnosti zvláště v rurálních oblastech. Posílat děti do jiných vesnic či měst je často pro rodiče finančně náročné už z důvodu, že infrastruktura je často na velmi špatné úrovni a autobusová spojení v řadách vesnic vůbec neexistují. V takovém případě nelze říci, že by chyba v nevzdělávání svých dětí ležela na rodině, ale na špatné vzdělávací politice, kterou si každý stát řídí sám. Nedostatek financí ve státní pokladně vede k tomu, že možnost studovat je omezena, přestože je v Indii školní docházka povinná, není přístupná všem. Absence státní politiky má za důsledek, že v řadách vesnic lidé, kteří mají zájem na vzdělávání svých dětí, se snaží jim vzdělávání umožnit za pomoci vlastní – svépomocí nebo pomoci neziskových organizací. Oblastí se špatným vybavením je v Indii a v samotném Bundelkhandu ještě mnoho, ale i tak to jsou kapky v moři, které dokazují, že si lidé mohou pomoci i bez státní podpory, pokud o vzdělání svých dcer a synů stojí. Jednou z organizací, která hodně pomáhá je i Gulabi Gang a jeho hlavní představitelka Sampat Pal (viz kapitola Sampat Pal a Gulabi Gang s. 68-73). Pomoc spočívá v zakládání nových škol, během výzkumu jsem navštívila dvě školy pro děti, jednu šicí dílnu. Dále také organizace GULABI ve Francii, která navazuje na odkaz Sampat Pal, má projekty na podporu vzdělávání v oblasti Banda a Čitrakut.

Podle mého názoru není vzdělání něco, co by mělo zcela změnit chování žen, ale je to prostředek, který jim pomáhá posílit svou často podřadnou pozici ve společnosti, coby pozůstatek minulých dob. Je třeba, aby ženy změnily pohled samy na sebe a opět v sobě našly ženu „z védského období“. Nejde zde o změnu tradičního způsobu života, ale o změnu pokrouceného přístupu, který se často nazývá tradicí, ale často s ní už nemá nic společného. Z toho důvodu si myslím, že není pouze důležité vzdělávat dívky, ale i ženy, kterým bylo v dětství a v mládí vzdělávání upíráno, aby prozřely a měly schopnost porovnávat. Nesouhlasím s přístupem, kdy se ženám bude vnučovat nějaká ideologie, ale s přístupem, který jim ukáže možnosti a žena už bude sama moci rozhodnout, co jí vyhovuje. V žádném případě by možnost vzdělání neměla být upírána nikomu (v tomto případě ženám), zvláště pak v případě, že někomu již umožněna je (v tomto případě mužům).

Řada výzkumů⁴², které probíhaly nebo probíhají v Indii, potvrzují moji domněnku, že vzdělání žen souvisí s jejich pozicí a má rozhodující vliv na to, jak si následně žena stojí sociálně, ekonomicky i politicky. Vzdělání eliminuje nezaměstnanost, ale také řadu dalších problémů jako domácí násilí, brzké sňatky dívek, dětské sňatky, špatné postavení vdovy, existenci satí, infanticidu novorozeneckých dívek a celkovou mortalitu novorozenců, apod. Celkově pomáhá zlepšovat nejen postavení ženy, ale i celé společnosti. Nelze zcela říci, že vzdělání vyřeší postavení ženy v Indii, ale je jedním z hlavních faktorů, které mají zásadní vliv na tuto problematiku.

5.2.2. Zaměstnanost

Zaměstnanost je další sférou v životě, ve které je žena často oproti mužům znevýhodňována. Důvodů nezaměstnanosti u žen v Indii může být několik, ale většinou velkou roli hraje jejich nigramotnost (jak bylo uvedeno výše), nedostatek praxe a schopností, které jen obtížně získávají kvůli nastaveným podmínkám. Nemalou roli v tomto všem má i jejich nízká pozice v sociálním systému a častá nemožnost se rozhodovat kvůli závislosti na rodině, kdy moc je soustředěna do rukou mužů. Přesto vzrůstá participace žen na ekonomickém chodu rodiny.

Samozřejmě, že je opět markantní rozdíl mezi rurální a urbánní společností. Ženy z rurálních oblastí byly odjakživa zvyklé pomáhat svému muži na poli, při pastvě dobytka, apod., ale i v takovém případě to byl stále muž, který zabezpečoval ekonomický chod rodiny. Role ženy byla v domácnosti, měla se starat o rodinu, vařit, uklízet, rodit děti a pomáhat muži při práci. Byl to jejich způsob života. Ženy v urbánních částech tolik příležitostí ekonomického zabezpečení rodiny neměly, jejich povinností bylo hlavně zajistit spokojenou domácnost.

Ženy, které začaly pracovat, a tak i zabezpečovat rodinu ekonomicky, udělaly toto rozhodnutí nejen kvůli svému platu, ale důležitými faktory byly (a často jsou) neuspokojující mzda muže, jeho nemoc, smrt, nepodporování ženy z jeho strany či když ženu opustí.⁴³ Z toho by mohlo vyplývat, že ženy nestojí o ekonomickou nezávislost, ale stojí o to, aby rodina byla plně finančně zabezpečena, a pokud manžel v takovém případě nestačí finančně zabezpečit

⁴² MOSES, Seenarine: *Education and Empowerment among Dalit Women in India* (2004), MUKHOPANHYAY, Carol a SAYMOUR Susan: *Women Education and Family structure in India* (1996), PANDYA, Rameshwari, et al. *Women Welfare and Empowerment in India: Vision for 21st century* (2008), GANESAMURTHY, V. S., et al. *Empowerment of Women in India: Social, Economic and Political* (2008), DEVI, Radha: *A Woman's education A Problematic Inequality in India* (2001).

⁴³ AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi: Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 105.

rodinu, musí žena částečně doplnit a někdy i zcela nahradit jeho roli. Po takových zkušenostech může docházet k tomu, že žena, i když muž už může plnit svou ekonomickou funkci, nechce práci opustit. Přeci jen jí to dává určitou svobodu, a pokud budou pracovat oba, může si rodina ještě zvýšit svůj ekonomický standard a posunout se výš v žebříčku společnosti. Ve výzkumu⁴⁴, kde byly ženy dotazovány na možnost vybrat si znovu, zda zůstat jenom ženou v domácnosti, či to kombinovat s prací, vyšlo, že 52% upřednostňuje být jenom v domácnosti a 48% kombinaci obojího. Samozřejmě v takových případech hodně záleží na vzdělání ženy. Většinou ty, co mají vyšší vzdělání, chtějí pracovat (i když to není striktní podmínkou), zatímco ženy s nižším, či žádným vzděláním, pracují pouze v případě, že je to nutné. Jejich motivace je ovlivněna ekonomickou situací v rodině. Dalším faktorem, který má vliv na motivaci žen pracovat, kromě vzdělání a ekonomických důvodů, je věk. Mladé ženy, které jsou daleko více ovlivněné změnami, ke kterým v Indii došlo se získáním nezávislosti, mají chuť se více vzdělávat, pracovat a být samostatné, ale toto nemusí být podmínkou. Velkou roli také hraje zázemí, ze kterého mladé ženy vycházejí, jako rodina, ekonomické a sociální faktory a následně manželství a rodina manžela.

Velký vliv na zaměstnanost žen má globalizace. Ta neovlivňuje pouze zaměstnanost, ale také sociální status žen, a to jak v pozitivním, tak i v negativním slova smyslu. Díky globalizaci mají ženy větší možnosti získat práci, ale často se jedná o místa, která přestanou preferovat muži a opustí je⁴⁵. Globalizace má vliv na vzrůstající migraci žen za prací. Dříve to byli pouze muži, kteří museli za prací cestovat. V dnešní době se tato problematika týká obou, ale pořád je mužská pracovní migrace ve velké převaze. Globalizace přináší nové pracovní příležitosti. Příchod nadnárodních firem nepřinesl pouze nová pracovní místa, ale také řadu problémů. Chudí lidé migrují za prací do velkých měst, protože mají představu, že život tam je jednodušší, že snadněji seženou práci, ale skutečnost je často jiná a migranti živoří na ulicích nebo ve slumech. Indická vláda nenechala zcela volnou ruku nadnárodním firmám a kladla si podmínky, které se týkaly dovozu. Ideou bylo vše vyrobit v Indii, nic nedovážet. Do jaké míry se to povedlo, je otázkou, protože jak Indové sami rádi tvrdí: „Sab kuč milega – Všechno je možné (Nic není nemožné)“.

Zaměstnanost, ale nepřináší ženám pouze výhody, ale také dilemata, která souvisí s rolí matky. V Indii je běžné, že o domácnost se stará žena, stejně tak i o děti. Není běžné mít chůvu či hospodyně (výjimku tvoří bohaté rodiny). Žena je tak rozpolcená do dvou rolí, které

⁴⁴ AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi : Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 106.

⁴⁵ PANDYA, Rameshwari, et al. *Women Welfare and Empowerment in India: Vision for 21st century*. New Delhi: New Century, 2008. s. 264.

chce zvládat obě dvě, ale vždy tím pádem jednu šidí. Toto dilema neřeší pouze ženy z Indie, ale i například české ženy, avšak ty mají výhodu větší participace muže na chodu domácnosti a jeho účasti na domácích pracích (i když ani v tomto případě se nejedná o zaběhnutý model). Jednodušší to mají ženy z vesnic, které pomáhají při pracích v zemědělství, či na různých opravách. Ty si většinou své děti brávají přímo do práce, kde si vzájemně mezi sebou vypomůžou nebo starší děti ohlírají ty mladší. Žena z města, která nemá takovou možnost, se často dostává do konfliktu sama se sebou a někdy i s manželem či rodinou. Záleží na jejím charakteru. Žena submisivní takové rozpolčení snáší hůře, než žena dominantní.

V Bundelkhandu, zvláště pak ve zkoumaných oblastech, přicházející sucho zapříčinilo, že lidé museli začít opouštět svoji obživu, kterou bylo zemědělství a chov dobytka, a začít hledat jiné možnosti práce, které by jim zaručily přežití. Častým způsobem, který volí zvláště muži, je migrace za prací do jiných států Indie. Vzhledem k tomu, že tito muži jsou zemědělci, jejich nejfrekventovanější destinací bývá Panžáb, který je kolébkou zemědělství a je pokládán za jeden z nejbohatších států Indie. Otázkou už zůstává, do jaké míry je toto rozhodnutí řešením. Panžábské zemědělství je často kritizováno mezinárodními organizacemi, které hájí lidská práva kvůli otrocké práci nejen dospělých, ale také dětí a neekologickému způsobu pěstování plodin. Používání nebezpečných pesticidů není žádným velkým tajemstvím. Dalšími častými migračními destinacemi jsou velká města jako Dillí, Mumbai, a také místa, kde je potřeba sezónních prací, jako například ve státě Džammů a Kašmír, kde muži, ale i ženy opravují cesty, které byly poničené během zimy sněhem a ledem a posléze tající vodou. Občas se stane, že se rozhodne odejít celá nukleární rodina. Tento fakt není až tak neobvyklý, ale většinou se týká velmi chudých rodin, které nemají střechu nad hlavou. Pro takové rodiny je migrace všech členů jednodušší. Svým způsobem nemají co ztratit. Vše, co vlastní, si vezmou s sebou, což je většinou několik kusů nádobí a pokrývek. Pokud se jedná o migraci rodin, které vlastní více majetku a mají dům, odcházejí za prací právě muži a ženy se po dobu nepřítomnosti manžela starají o chod domácnosti. V takovém případě se objevují nové faktory, které mají silný dopad na pozici ženy.

Jedním z hlavních pozorovatelných faktorů je, že žena se díky nepřítomnosti manžela dostává do situace, kdy se nemůže cítit zcela bezpečná. V indické společnosti, zvláště pak v rurálních oblastech, kde ještě bují tradiční způsob života, je osamocená žena terčem násilí. Ve chvíli, kdy její manžel pracuje v jiné části země, se stává velmi zranitelnou, protože nemá jeho ochranu. Všeobecně ženy, které jsou samy, jsou velmi zranitelné a mohou se stát terčem násilí.

Síta

Síta je velmi krásná žena, proto jsem jí dala⁴⁶ toto jméno, které je jménem Rámovi manželky. Síta má desetiletého chlapce a žije sama, protože ji manžel před pěti lety opustil kvůli jiné ženě. Jeho rodiče se Síty zřekli a ti její jsou mrtví. Síta se dozvěděla o setkání Gulabi Gangu v Čitrakutu a vydala se tam poprosit Sampat o pomoc. Sítin případ je šokující. Jednou večer šla z autobusové zastávky a po cestě ji znásilnili tři muži. Síta případ nahlásila, ale policie udělala jediné, že muže zatkla pouze na několik málo dní a zase je propustila, jakoby se nic nestalo. Z jejich jednání je vidět jasně, že muselo jít o korupci. Násilníci podplatili „muže zákona“ a ti je pustili, navíc si za to Síta může sama. Co má co chodit bez doprovodu a ještě k tomu po setmění. Jednání policie je šokující. Síta byla znásilněná a navíc je těhotná. Jeden z násilníků je otcem dítěte. Hřeší na to, že je negramotná. Nemohla napsat stížnost, nemohla si přečíst protokol, který vznikl na policii. Nevěděla jak se bránit.

Rozhodla se pro Sampat Pal. Ta s ní šla na úřad případ znova ohlásit. Zde bylo přislíbeno, že případ se jen tak nenechá a půjde k soudu. Nakolik to byly sliby a na kolik pravda? Těžko říci. V Indii nejsou soudy o nic rychlejší než u nás. Navíc se jedná o velmi chudou dalitskou ženu, což znamená, že její případ není ten nejpřednější. V té chvíli jsem pocítila jako silné přání, aby Gulabi Gang měl svého vlastního právníka, který by pomohl řešit případy. Sampat totiž řeší stále složitější věci, na které je bez právního vzdělání krátká, protože ti, se kterými se hádá, tento problém nemají, a proto mohou snadno zvítězit a veškerá její snaha a snaha žen půjde vniveč.

Síta musí být velmi silná žena, po těch všech událostech, které si musela prožít. Opuštění manželem, odmítnutí jeho rodinou, znásilnění a z toho nechtěné těhotenství. Život se s ní nemazlí, ale přesto všechno Síta nerezignuje a bojuje. Bude její boj tentokrát vítězný? Doufám, že ano.

Obrazová příloha s. vi.

Ne všichni muži se rozhodnou migrovat za prací, často se snaží hledat práci v místě svého bydliště a v blízkém okolí. Neschopnost sehnat si práci vede muže k deziluzi, depresím a pocitům zklamání. Svoji neutěšenou situaci pak ventilují v podobě násilí na svých ženách. Tento fenomén je stále častější. Žena plnící svou roli se stává živitelkou rodiny, a tím pádem ekonomická role muže ztrácí na důležitosti. Role se neobracejí, ale spíše pokrucují.

⁴⁶ Neznám skutečné jméno této ženy.

Zaměstnanost žen stále stoupá, stejně jako stoupá jejich vzdělanost. Nechme se překvapit, jaké změny to vnese do indické společnosti.

5.2.3. Zdraví

Zdraví žen v rozvojových zemích světa je velmi často na nízké úrovni v porovnání se zeměmi vyspělými. Indie je zemí, kde se snoubí obě dvě úrovně. Na jednu stranu můžeme vidět zemi s nastartovanou ekonomikou, ale na druhou stranu někde zatím pozlátkem úspěšnosti, spoustu živořících lidí ve slumech či na ulicích v urbánních částech země a chudé venkovany v částech rurálních. V takových oblastech dochází k časté nemocnosti a úmrtnosti. Zvláště zdraví žen je mnohdy velmi křehké. Podle celosvětových výzkumů sice ženy žijí v průměru déle než muži, ale zase více trpí nemocemi a fyzickými handicapy.⁴⁷ Nedostatek živin, vitamínů, minerálů nemá vliv pouze na zdraví ženy, ale také na její plodnost a porodnost. Rozdíl odolnosti organismu vůči nemocem začíná často už v dětství, kdy chlapci jsou upřednostňováni před dívkami, co se přísunu živin a zdravotní péče týká. Samozřejmě, že na zdraví může mít vliv spousta jiných faktorů, jako například genetické předpoklady, ale pokud ty vyloučíme a zaměříme se pouze na přísun živin, vitamínů a minerálů, jejichž nedostatek má vliv na zdravotní stav člověka, dále pak na lékařskou péči, zjistíme, že chlapci jsou často v těchto případech upřednostňováni. Nejsou pouze upřednostňováni z hlediska výživy a lékařské pomoci, ale všeobecně je v indickém sociálním systému upřednostňován syn. Narození syna je velkou a šťastnou událostí, zatímco narození holčičky už tak radostnou událostí není, zvláště pokud je rodina chudá. Proto u středních a chudých tříd dochází ke zjišťování pohlaví dítěte a k nelegálním potratům, či k infanticidě. V „lepší“ případě ke sterilizaci ženy, a to tehdy, pokud jsou v rodině samé dívky a narodí se syn.

Tapas: „Setkal jsem se na vesnicích s řadou případů, kdy žena má hned několik dcer po sobě, pak se najednou narodí chlapec a po něm už žádné děti nepřicházejí, což je z důvodu, že žena podstoupí sterilizaci, aby se tím zamezilo dalšímu rození nechtěných děvčátek. V horším případě dochází k jejich usmrcování, a to chlebem, který se novorozené dívce dá do úst a ona se zadusí.“

⁴⁷ GANESAMURTHY, V. S., et al. *Empowerment of Women in India: Social, Economic and Political*. New Delhi: New Century, 2008. s. 158.

Vytoužený chlapec je v domě a další dívky si rodina nemůže dovolit, což není řešením. Pravda, chlapec je sice v domě, ale do budoucnosti rodiče nevidí a stát se může cokoliv. Velká neinformovanost ohledně antikoncepce nebo naopak náboženské přesvědčení, že to není správné, vede k rozhodnutí, které není řešením a navíc z náboženského hlediska bude možná ještě více perzekuováno.

Opět se zde musím navrátit k otázce vzdělání. Nedostatečné vzdělání dívek, ale též jejich nevýhodná sociální pozice vede k chatrnému zdraví, ale také k vysoké porodnosti, která rovněž poškozují zdravotní stav ženy, protože jí často není dopřána řádná předporodní a poporodní péče. Nedostatečné vzdělání má vliv na to, že ženy mnohdy nedokážou rozpoznat problémy a porozumět jim. Často neví, že by se měly zajímat o prevenci a zdravotní péči. Úmrtnost novorozeňat a dětí do jednoho až dvou let věku, předčasné porody, potracení plodu, či úmrtnost matky při porodu jsou velmi hojnými případy. Z tohoto důvodu je velmi důležité vzdělávání v oblasti zdraví a předporodní a poporodní péče. K určitému pokroku dochází, ale je velmi pomalý a do řady vesnic, které jsou mimo komunikace, se stěží takové informace dostávají. V minulých dobách bylo procento mortality vyšší, navíc smrt ženy (v tomto případě muslimských) při porodu byla velice považována. Jednalo se o mučednickou, či heroickou smrt srovnatelnou se smrtí muže v boji. Takovým ženám byly stavěny hrdinské pomníky. Smrt muslimské rodičky je srovnatelná s hinduistickým satí. V obou případech ženy umírají hrdinskou smrtí, která je hodná pocty. V hinduismu je těhotenství a věci kolem něj až do samotného porodu bráno za něco nečistého. Možná i z takového důvodu je péče o rodičky zanedbávána, a to nejen vinou lékařů, rodiny, ale i vinou samotné těhotné ženy. Takové případy, ale spíše najdeme mezi chudší vrstvou.

Existují i jiné aspekty, které mají vliv na zdraví žen, než je kvalitní výživa, a které jsem měla možnost upozorovat ve vesnicích v Bundelkhandu. Hodně nemocí souvisí také s hygienou a fyzickými indispozicemi a také s faktem, že v řadách rodin dochází k domácímu násilí. Hygiena je často velkým problémem v místech, kde je nedostatek vody. Ve vesnicích v takových případech bývá jedna studna (někdy více, záleží na počtu obyvatel). Pro muže a děti není v takových případech hygiena problém, ale pro dospívající dívky a ženy už ano. Ženy proto volí variantu, kdy si berou vodu se sebou v nádobách a odcházejí do ústraní za vesnici, což není vždy bezpečné, či hygienu oželí, a to pak může vést k řadě zánětů a nemocí, zvláště pokud žena menstruuje nebo je sexuálně aktivní. Hygiena za vesnicí přináší také riziko sexuálního napadení, či jiného útoku ze strany mužů.

Domácí násilí, které se děje za zdi indických stavení není rovněž záležitostí, která by se vyskytovala řídko. Naopak je jeho existence stále více alarmující

Šíma

Šíma je mladá dalitská žena, tak mezi 28-30 lety⁴⁸, i když mně připadala daleko mladší, která přišla za Sampat Pal z důvodu domácího násilí, které na ni páchá její vlastní manžel. Šíma má tři dcery. Časté útoky manžela, který má problém s alkoholem, už nechce dál snášet a rozhodla se svou situaci řešit. Odešla od něho za svou rodinou, která žije v Ataře a tady se dověděla o činnosti Sampat Pal, proto se rozhodla ji navštívit a poradit se s ní, co dělat. Šíma za Sampat přišla i se svou tetou, což nám bylo vysvětleno tím, že mladé ženy nesmí chodit samy. Zprvu by to mělo vliv na jejich pověst a za druhé to není bezpečné. Dívka potulující se sama se může stát terčem sexuálního napadení, za které si v podstatě, podle některých, může sama, protože byla bez doprovodu.

Sampat si vyslechla Šímin příběh, ze kterého se kromě toho, že ji manžel bije, dovidám, že se vdávala v šestnácti letech⁴⁹ a tento sňatek byl domluvený. Sampat příliš neváhá s radou pro tuto dívku, vyzraňuje z ní obrovská energie, kterou se snaží předat i dívce. Říká jí, aby byla silná, pak jí může pomoci. Musí v sobě najít vzdor proti útisku manžela. V neposlední řadě jí Sampat nabízí členství v Gulabi Gangu, na které když přistoupí, tak se pak může spolehnout na to, že jí bude vždy pomoheno, bude-li třeba. Sampat se rozhodne zajít za manželem Šímy a pokusí se mu domluvit. Pokud tato domluva nepomůže, bude muset zajít za tchánem, otcem manžela, protože ten si svého syna vychoval a je zodpovědný za jeho chování. Šíma s touto variantou souhlasí, ale působí stále velmi vyděšeně, každopádně v ní je odhodlání, už jen proto, že se rozhodla od muže odejít a začít svou situaci řešit. Jestli se nakonec Šíma vrátí ke svému manželovi a jeho chování se k ní změní? Musím věřit, že Sampatina pomoc splní svůj účel a Šíma už nebude vystavena násilí ze strany svého manžela.

Obrazová příloha s. vii.

Násilí na ženách není pácháno pouze ze strany vlastních manželů, ale také ze strany jejich rodičů. Vztah mezi tchýní/tchánem a snachou je v indické společnosti rovněž dosti problematický. Existuje řada zvyklostí, které jsou dodržovány v tradičních rodinách. Faktorů, které mají na tento vztah vliv, je několik, ať už jsou to zmíněné tradice, ale kromě toho zázemí, ze kterého rodiny vycházejí, jejich sociální a ekonomický status, stupeň vzdělání,

⁴⁸ Často se stává, že ženy, ale i muži, nevědí svůj přesný věk.

⁴⁹ V Indii je stanovená hranice osmnácti let pro dívky a jedenadvacet let pro chlapce.

apod. Pokud snacha nesplňuje představy manželovy matky a žijí spolu pod jednou střechou, může docházet nejen k psychickému, ale též k fyzickému terorizování ze strany tchyně, což může končit až smrtí nevěsty. Existuje řada případů upálených nevěst, které byly pokládány za „nešťastnou náhodu“ v kuchyni, kdy se nevěstě vznítilo sárí při přípravě jídla. Někdy takový útok nevěsta přežije, ale s následky, které mohou být až doživotní. Častým důvodem takových útoků je věno (viz kapitola 2.2.4.) a spor o něj. Domácím násilím páchaným na ženách v Indii se například dopodrobna zabývá sborník, který editoval Swati Shirwadkar: *Family Violence in India* (2009) nebo samotný docela nový zákon o domácím násilí: *Protection of Women from Domestic Violence Act* z roku 2005.

Zdraví ženy je pro společnost velmi důležité a nemělo by se zanedbávat a brát na lehkou váhu. Žena je rodičkou, dává nový život, a pokud její zdravotní stav bude bezvýznamný, tak se to neblaze odrazí i na zdraví jejich dětí, což bude mít na vývoj společnosti destruktivní dopad. Zdraví člověka má vliv nejen na jeho fyzické dispozice, ale rovněž na psychiku, na jeho chování, proto by se o něj mělo pečovat. Ve zdravotnictví by nemělo docházet k diskriminačnímu jednání, jako například protěžování chlapců před dívkami, jako například v Indii, apod.

5.2.4. Tradice

V kapitole o tradicích bych se chtěla zaměřit na ty, které mají dopad na pozici ženy. Hinduismus a jiná náboženství, která v Indii jsou, mají velký podíl na tomto vlivu, protože z nich řada zvyků vychází. Existuje i řada zvyklostí, které jsou spojovány s vývojem společnosti v minulosti, kde víra v určité náboženství sice má rovněž specifický účinek, ale není jedinou. Tradic je nezměrné množství, proto se soustředím pouze na některé z nich, a to na ty, které blíže souvisí s postavením ženy v indické společnosti, například vztah ženy a muže, velkorodina, sňatek a problematika s ním související jako věk, věno, satí, postavení vdovy, apod.

Žena a muž

Již v kapitole Historie indické ženy (s. 27-31) jsem se zmiňovala o postavení ženy a muže. Žena byla v indické historii povětšinou podřízena muži a role byly jasně dány. Žena jako pečovatelka o rodinný krb a muž zajišťující rodinu ekonomicky. Díky patrilineárnímu a patrilokálnímu zřízení, které do Indie přinesli Áryjové, se pozice muže stále více upevňovala, zatímco status ženy klesal. Muž byl v rodině autoritou a do jeho rukou byla soustředěna moc.

Žena byla v podřízenosti mužů, ať už to byl její otec během jejího dětství nebo manžel během manželství, či její syn nebo synové pokud se žena stala vdovou. Vždy v jejím životě figuroval muž, který měl nad ní moc. V minulosti nebylo obvyklé, aby muž a žena spolu chodili na veřejnost a na návštěvy. Žena, která připravovala jídlo, jídávala jako poslední z rodiny, nemohla se sama za sebe rozhodovat a byla naprosto závislá na svém muži. Samozřejmě nelze říci, že tato pravidla byla vždy dodržována celou společností. Indie je obrovskou zemí a k jejímu „sjednocení“ pomohla až britská nadvláda. Ještě dnes se setkáme s matrilineárním a matrilokální formou v jižních částech Indie, v Kérole u Najárů, kde sice nemá hlavní postavení žena, ale nejstarší muž, i přesto zde je a bylo postavení ženy na vysoké úrovni. Svědčí o tom i větší úcta k hinduistickým bohyním. Najáry se například zabývala antropoložka Kethleen Gough ve svých dílech: *The Traditional Kinship System of the Nayars of Malabar* (1954), *Cult of the dead among the Nayars* (1958), *Nayar: Central Kerala* (1961). Další matrilineární skupinu tvoří například Khasiové žijící v severním státě Assám.⁵⁰

V dnešní době se obě role jak mužská, tak ženská začaly v určitých aspektech prolínat. Žena už není pouze submisivní, už není její starostí pouze starost o domácnost, ale začala rovněž plnit ekonomickou funkci v rodině, kterou do té doby výhradně plnil muž. Zásahu na těchto změnách má vzdělání, které se týká obou stran. Pro ženu to přináší nové příležitosti a muž získává bližší vztah k ženě. Čím vyšší vzdělání, tím více se muž odpoutává od své matky. Navíc žena v době sňatku už nebývá nezralou dívkou, ale dospělou ženou. V takovém případě v určitém období chybí výrazný vliv otce, který by byl zastoupen vlivem manžela. Všechny tyto aspekty existují v dnešní Indii, ale nejsou podmíněné. Ještě dnes se setkáváme s tím, že i vzdělaná dívka nakonec na přání rodiny zůstává doma a stará se o domácnost a tím pádem neplní ekonomickou roli jako její manžel.

Ríšma

Mladá muslimská dívka, která měla možnost studovat. Vystudovala učitelství, kterému se i nějakou dobu věnovala, ale po svatbě ve svých jedenadvaceti letech musela na přání svých rodičů toto povolání opustit a věnovat se pouze manželovi a rodině. Ríšma to neviděla až tak tragicky, ale přesto se jí občas zastesklo po práci, kterou mohla dělat, než jí nastaly manželské povinnosti.

⁵⁰ DOSHI, S. L., JAIN, P. C. *Social Anthropology*. Jaipur: Rawat Publications, 2005. s. 196.

Ke změnám ve vztahu mezi mužem a ženou v indické společnosti dochází a je markantní, ale nemůžeme se na tento posun dívat jako na změnu, která by z tohoto poměru udělala západní napodobeninu. Vztah je stále založen velmi tradičně a změnit patriarchální rodinu na rodinu, kde si budou všichni rovni, nelze. V indické rodině bude mít stále dominantní postavení manžel, otec. Ve většině případů, se kterými jsem se setkala, samy ženy toto akceptují a nevnímají své postavení jako podřízené, což by tak mohlo připadat západně myslícím ženám.

Velkorodina a vztahy uvnitř ní

Velkorodina hraje stále určující roli v životě Indů, i když už není zcela neobvyklé stěhování mladých lidí od rodičů a zakládání vlastních nových nukleárních rodin. Mladí lidé sice častěji volí samostatné bydlení, ale i přesto je vliv ostatních rodinných příslušníků na jejich život velký.

Rodinou všeobecně se zabýval například George P. Murdock, který ji charakterizoval jako sociální skupinu, jenž sdílí společnou rezidenci, ekonomicky spolupracuje a reprodukuje, zahrnující dospělé obou pohlaví, z nichž minimálně dva mají společností schválený sexuální vztah a jedno nebo více dětí z tohoto vztahu vzniklé, či adoptované.⁵¹ Murdockova definice rodiny má blízko k definování indické velkorodiny, kterou se například v Indii zabývala antropoložka Irvati Karve (*Kinship Organization in India*, 1953) nebo Kanailal Motilal Kapadia (*Marriage and family in India*, 1955), a která je navíc rozšířená o sdílení společného majetku a náboženství. Indická velkorodina by se dala tedy charakterizovat jako rodina, ve které žijí manžel a manželka, jejich neprovdané dcery, synové, manželky synů a jejich děti. Také může být rodina rozšířená o prarodiče, strýce a jejich přivdané manželky a jejich děti. Záleží na velikosti domu, kde rodina sídlí. Velkorodina je tedy skupina příbuzných a jejich přivdaných manželek a dětí žijících pod jednou střechou, sdílející společné prostory kuchyně a jiných místností, majetek, náboženské a rodinné obřady. V indické velkorodině je většinou moc soustředěna do rukou nejstaršího muže, ačkoliv dochází ke změnám, které mohou být ovlivněny například vzděláním. Soustředěná moc může být dána do rukou například syna, který je ženatý, má děti a je vzdělaný, nebo může být i rozdělena mezi otce a syna, který splňuje vlastnosti determinující vůdčí postavení. Takový muž rozhoduje o chodu rodiny a mluví do rozhodování ostatních členů. O postavení v rodině také rozhoduje věk. Čím starší, a to nejen vzhledem k věku, ale také době strávenou v rodině (zde myslím zvláště přivdané

⁵¹ DOSHI, S. L., JAIN, P. C. *Social Anthropology*. Jaipur: Rawat Publications, 2005. s. 181.

manželky), tím je osoba váženější a ostatními členy respektovanější. V takovém případě se největší úctě a respektu těší nejstarší muž a nejmenší úctě a respektu malé děti, ale nejhůře na tom je nejpozději přivdaná manželka, zvláště pokud ještě neporodila žádné potomky, navíc v jejím případě záleží, na jaké pozici v rodině se vyskytuje její muž. Tradičně ve velkorodině je vždy postavení muže vyšší než ženy a záleží na tom, zda je neprovdanou dcerou nebo přivdanou manželkou, jejíž status se odvíjí od statutu jejího manžela, délky pobytu v rodině a počtu dětí. Celkově postavení mladých nevěst bylo v rodině velmi nízké. Nevěsta si musela nejdříve úctu a respekt od ostatních členů zasloužit. Nejtěžší a nejkomplicovanější vztah, který mladá dívka zažívala a někdy ještě zažívá, je vztah s tchýní, o kterém se zmíním později. Status ženy se ale mění i v tradiční velkorodině. Opět za jeho zlepšením stojí vzdělání dívek, pozdější sňatky a také ekonomická role ženy.

Ačkoli dochází ke vzniku nukleárních rodin, jak jsem se již zmiňovala, nemá to vliv na zánik indických velkorodin. Lidé z rodiny zůstávají ve spojení i napříč celým indickým subkontinentem, navštěvují se co nejčastěji a rozhodnutí o důležitých věcech se stále řeší v rodinném kruhu a muž, kterému je dána moc, má vliv tato rozhodnutí ovlivňovat. Existují rovněž rozdíly mezi fyzickým udržováním rodiny, myšleno ve smyslu, kdy členové žijí společně pod jednou střechou, na venkově a ve městech. Ve městech jsou nukleární rodiny méně časté než v rurálních oblastech. Z toho vyplývá, že dodržování pospolitě rodiny je více ve městech a také u lidí z vyšších kast (brahmánů, apod.).⁵² Původní obyvatelé Indie nežijí ve velkorodině, což je standardní vzor mezi vyššími hinduistickými kastami. Zakládají spíše nukleární rodiny, ačkoli ekonomicky se jedná o velkorodinu.⁵³

Existence velkorodin a nukleárních rodin má své výhody a nevýhody. Velkorodina zajišťuje větší ekonomickou stabilitu, bezpečí, zatímco nukleární rodina je symbolem větší volnosti, člověk má pocit většího prostoru, kdy může sám o sobě rozhodovat.

Ve velkorodině, ale i v rodině obecně jsou dány specifické vztahy. Jako například úcta a poslušnost dětí vůči rodičům, zvláště pak vztah mezi otcem a synem a matkou s dcerou. Děti řeší s rodiči své problémy. Měly by být poslušné k příkazům a nevystupovat proti nim, což samozřejmě v dnešní době vzdělání je čím dál těžší. Děti mají díky vzdělání více možností, které jejich rodiče například neměli, proto je pro ně těžké respektovat všechny požadavky. O vztahu mezi mužem a ženou jsem již psala výše, proto se teď zaměřím na vztah mladé nevěsty, která přichází do rodiny svého manžela, a jejích nových rodičů.

⁵² AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi: Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 39.

⁵³ DOSHI, S. L., JAIN, P. C. *Social Anthropology*. Jaipur: Rawat Publications, 2005. s. 195.

Dříve byla mladá nevěsta zcela podřízená manželovi, ale i tchýni, která pro ni byla druhou matkou a dívku vychovávala. V ranějších obdobích byly dívky v době svého sňatku velmi mladé a nezkušené, proto vliv tchýně byl vysoký. Nová matka si vzala za úkol mladou dívku ještě dovychovat, ne-li přímo převychovat, aby její syn byl nadmíru spokojený. Vztah byl docela často silný, ale komplikovaný. Nejhorší bylo, když mladá nevěsta nevyhovovala zcela přáním tchýně. V takovém případě se stávala terčem tchýniných nálad a zloby. Pro mladičkou dívku to bylo velmi těžké období, ze kterého jí mohl vysvobodit porod. Čím více synů, tím větší respekt. Dívka nemohla čekat zastání od svého muže, protože ten byl často pod vlivem své matky, která měla moc jej přesvědčit o zapuzení nevhodné nevěsty.

Mamta

Mamtin osud je docela komplikovaný, že mi chvílku trvalo, než jsem do něj pronikla. Jedná se o velmi mladou vdanou ženu, která zatím nemá žádné děti. Asi před rokem byla nemocná, což byl důvod pro tchýni vyhodit svou mladou snachu z domova. Mamtě nezbylo nic jiného, než se vrátit ke svým rodičům. Žije u nich už rok a nesmí se vrátit ke svému muži, i kdyby chtěla, její tchýně si to nepřeje a manžel se nijak nevyjadřuje, jelikož je pod velkým vlivem své matky, což je častým dilematem mužů. Pokud se vyskytne problém mezi tchýní a snachou, mají často problém, na čí stranu se přidat. Pokud rodina žije pohromadě, je syn na straně matky, i když se tato jeho strannost nemusí nijak zvlášť nahlas projevovat. Sampatin manžel také v období, kdy žili všichni pod jednou střechou, nedal nahlas najevo, že by stál za svou ženou. Mladá snacha je tak často sama proti celé rodině, a pokud se nejedná o ráznou osobnost, jako například Sampat Pal, je velmi těžké tento boj ustát. Důvodem proč se Mamta nesmí vrátit je spor o věno. Manželovi rodiče mají pocit, že rodiče Mamty jí dali malé věno, na kterém se nedomluvili a které nechťejí doplatit, proto dokud nezaplatí, nesmí Mamta zpátky.

Sampat se rozhodla mladou dívku navštívit u jejích rodičů v Atarě. Zde se střetla s mužem, který byl majitelem velké části pozemku, kde obě dvě rodiny (jak Mamtina, tak manželova) pracovaly. Mezi oběma vznikla ostrá hádka, kdy muž začne Sampat vyhrožovat zabitím, před zraky spousty kolemjdoucích, které hádka zaujal natolik, že se zastavili a celou situaci sledovali. Zabitím vyhrožují i rodiče manžela Mamtě, pokud se vrátí. Mamta stojí opodál celá zahalená, její tvář je překrytá sárím. Nechce, aby jí všichni, kdo tu teď stojí, viděli. Sampat si uvědomí, že s tímto mužem se nepůjde domluvit, a proto i s Mamtou odjede do centra Atarry, kde už čeká Jay Prakaš, aby sepsal dívčinu stížnost, se kterou se pak půjde

na policii. Když je stížnost napsaná, nezbyvá nic jiného, než se na policii vydat. Dovnítř jde Mamta i Sampat. Celý případ je tedy nahlášen. V tomto případě je porušena řada zákonů jako například „Zákon o věnu“, vyhrožování zabitím, bránění ve volném pohybu. Navíc se případ komplikuje tím, že je odhalen skutečný záměr onoho muže, který se hádal se Sampat. Není pouze zaměstnavatelem obou rodin, ale také zatoužil po mladičké dívce, a proto i on brání Mamtě vrátit se domů.

Jay Prakaš mi říká, že případ se jeví tak, že se rodiny dohodnou na kompromisu. Tchýně s tchánem dostali strach z postihu. Ale na jak dlouho? Mamta se rozhodla stát se členkou Gulabi gangu, proto teď může očekávat pomoc kdykoli, když ji bude potřebovat

Obrazová příloha s. viii.

Nemá ani zastání u tchána, před kterým dívka v minulosti nosila sári přes obličej a příliš mnoho s ním nemluvila. S tímto zvykem se ještě stále můžeme setkat v rurálních částech Uttar Pradeš, Radžastánu, Madhja Pradeše. Samozřejmě, že časy se mění a není již tolik běžné zahalování tváře, či její odvracení a klopení zraku k zemi nebo vyhýbání se dialogu s tchánem či s ostatními muži v rodině, ba dokonce s muži zcela cizími. Žena může v dnešní době více svobodně hovořit s muži, ale stále musí respektovat určitý způsob chování. Vztah s tchýní může problematizovat i samotný poměr mezi manželi. Příchod pozdějších sňatků, vzdělání dívek a ekonomického přínosu ženy do rodiny činí z manželky více rovnocenného partnera. Muž má tendenci své záležitosti, problémy, apod. řešit se svojí ženou spíše než s matkou, což vede k žárlivosti tchýně na snachu. Viní svou přivdanou dceru z toho, že její syn už jí nevěnuje tolik pozornosti a snaží se najít jakoukoli špatnost, kterou by na ni mohla svést. Proto, aby se tento problém, co nejvíce eliminoval, tráví matky spoustu času vybíráním budoucí manželky pro svého syna. Při výběru jsou velmi opatrné. Nemyslí pouze na blaho svého syna, i když to je jedním z nejdůležitějších aspektů při výběru, ale také na blaho své a rovněž celé rodiny, jejíž součástí budoucí snacha bude. Navíc pomalý rozpad velkorodiny do nukleárních celků, má vliv na vztah tchýně a snachy. Díky vzniku nukleárních rodin je moc, kterou matka syna má nad svou přivdanou dcerou menší a poměr mezi manželi daleko silnější.

Vztah mezi snachou a tchýní je z pravidla daleko problematičtější i u západní společnosti než vztah mezi tchýní a zetěm, ačkoli podle vtípů a anekdot, které existují na toto téma, se tato skutečnost jeví spíše naopak.

Nukleární rodinou se již zabýval Talcott Parsons, který ji nazývá izolovaná nukleární rodina (isolated nuclear family) a zabývá se jí ve svém díle, na kterém spolupracoval s Robertem Balesem *Family socialization and Interaction process* z roku 1955. Parsonsova izolovaná nukleární rodina je produktem procesu strukturální diference, ve kterém se sociální instituce stávají více a více specializované ve svých funkcích, jež představují. Izolovaná nukleární rodina je funkčně nezbytná a přispívá k integraci a harmonii sociálního a ekonomického systému jako celku.⁵⁴ Není to forma integrální části širšího systému příbuzenských vztahů, ale samozřejmě, že sociální vztahy mezi členy nukleárních rodin a jejich příbuznými existují, i když více je to záležitost výběru než povinného závazku.⁵⁵

Současná indická rodina není přesně tím, co Parsons nazývá izolovanou nukleární rodinou. Podle mého názoru není strukturálně izolovaná, protože tvoří integrální část širšího systému příbuzenských vztahů. Což znamená, že ačkoli mladí manželé zakládají své rodiny na jiných místech, či dospělí synové a dcery se stěhují od svých rodičů kvůli větší svobodě, zaměstnání, studiu, tak i přesto jsou příbuzenské vazby velmi silné a vzájemně determinované.

Sňatek a témata s ním spojená

Na sňatek je pohlíženo různě z hlediska sociálních vědců ať už antropologů nebo sociologů, či indologů nebo hinduistických autorů. Existuje mnoho definic instituce manželství. Ráda bych na úvod zmínila několik proslulých antropologů, kteří se věnovali manželství a teorií příbuzenství, než přistoupím k samotnému indickému sňatku a k jeho formám.

Teorii příbuzenství se zabývala celá řada antropologů a jedním z průkopníků bádání v této oblasti byl evolucionista Lewis Henry Morgan, jenž položil základy k výzkumům pokrevního a nepokrevního příbuzenství ve svém díle *Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family* (1871). Meyer Fortes první zkoumal příbuzenství jako způsob, kterým jsou jedinci a skupiny navzájem zapojeny do sítě vztahů původů a vztahů sňatků (*Kinship and the Social Order*, 1969). George P. Murdock ve svém díle *Social structure* (1949), zkoumal příbuzenské systémy jako způsob organizace sňatků mezi skupinami. Murdock klade důraz na manželství a ne na příbuzenské skupiny. Robert F. Murphy se ve svém souhrnném díle o antropologii také zabývá příbuzenstvím a manželství, které definuje jako „trvalý svazek mezi mužem (muži) a ženou (ženami), který partnerům dává vzájemné výhradní sexuální a

⁵⁴ <http://www.blacksacademy.net/content/3236.html>

⁵⁵ DOSHI, S. L., JAIN, P. C. *Social Anthropology*. Jaipur: Rawat Publications, 2005. s. 194.

ekonomické právo a uděluje společenskou totožnost dětem, které z tohoto svazku vyšly.“⁵⁶ Norský antropolog Thomas Hylland Eriksen se zabývá příbuzenstvím a manželstvím v díle *Small Places, Large Issues. An Introduction to Social and Cultural Anthropology* (2001), které vyšlo i v češtině pod názvem *Sociální a kulturní antropologie* (2008), o manželství píše:

„Z mužského pohledu jsou ženy vzácné zboží. Ať už muži ovládají společnost jakýmkoli způsobem, neobejdou se bez žen, má-li společnost přežít. V matrilineárních systémech připadá tento úkol sestrám mužů, v patrilineárních společenstvích zase jejich manželkám; v kognatických nebo bilaterálních společnostech se o tento úkol dělí sestry i manželky. Muž může mít téměř neomezený počet dětí – teoreticky může zplodit několik dětí denně -, zatímco žena je za optimálních podmínek schopná porodit jedno dítě za rok. V mnoha společnostech také hodně dětí umírá ještě před dosažením dospělosti. Z hlediska lidské reprodukce lze tedy tvrdit, že spermie jsou levné, kdežto vajíčka drahá. Tato skutečnost může částečně vysvětlit značně rozšířenou mužskou tendenci ovládnout sexualitu žen a považovat ženy z vlastní příbuzenské skupiny za zdroj, kterého se nechtějí vzdát, aniž by výměnou obdrželi jinou ženu.“⁵⁷

Zatímco z pohledu antropologů je manželství sociální institucí, indologové pohlíží na hinduistický sňatek ještě jiným způsobem, a to jako na dharmu, či sanskárú.⁵⁸ Což znamená, že sňatek byl jedním z obřadů, který naplňoval náboženské povinnosti – dharmu, každého pravověrného hinduisty. Dharma je nejdůležitějším aspektem svatby a spojení dvou lidí. Není to tedy pouze instituce, která zajišťovala pokračování rodu a sociálně-ekonomický status. Hinduistický sňatek je plně spjat s náboženstvím a jeho tradicemi. V životě hinduistů existuje šestnáct sanskár, neboli obřadů, které souvisí s nejdůležitějšími etapami, a právě jednou z nich je i svatba, kdy novomanželé sedmkrát obejdou posvátný oheň.

Sňatek v Indii představuje jednou z nejdůležitějších událostí v životě, na které se podílí celá rodina. Vivaha, tradiční hinduistický sňatek, není samozřejmě pouze individuálním rituálem a náboženskou svátostí, ale rovněž socioekonomickou transakcí mezi rodinami a rody.⁵⁹

Z pravidla je indický sňatek domluvený, i když existuje i forma sňatku, které se příznačně říká sňatek z lásky či manželství z lásky. Není to tedy, jak již bylo řečeno výše,

⁵⁶ MURPHY, Robert F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 2001. s. 74.

⁵⁷ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. s. 139.

⁵⁸ AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi : Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 117.

⁵⁹ BHANDARI, Vandana, KASHYAP, Ruby. *Celebrating Dreams : Weddings in India*. New Delhi : Prakash Books Depot, 1999. s. 8.

záležitost pouze partnerů, kteří vstupují do manželství, ale celá velkorodina má podíl na celé události. Největší díl mají samozřejmě rodiče, kteří mají za úkol najít budoucího partnera/partnerku pro svou dceru/syna, což není vůbec nic jednoduchého. Do výběru partnera vstupuje celé škála různých aspektů a vlastností, které musí budoucí nevěsta/ženich splňovat. Tento výběr je často konzultován s ostatními příbuznými, přáteli, občas s profesionálním dohazovačem. Občas se úkolu může zhostit i někdo jiný, jako například starší bratr, strýc, apod., ale vždy je rozhodující slovo souhlasu na rodičích a samozřejmě dnes i na samotných budoucích partnerech. Aspekty a vlastnostmi, které hrají důležitou roli, jsou náležitost ke kastě, vzdělání, socioekonomický status, zázemí a vztahy v rodině, fyzická kondice, vzhled, ale pro některé také horoskop, zvláště pokud věří v danost osudu, v takovém případě je dobré se řídit radami, které vyjdou v horoskopu. Taková rodina nenechá nic náhodě a i den svatby je přizpůsoben astrologickým výpočtům.

Ve starých dobách (za dob Manua) existovalo osm forem sňatků, z čehož některé se zachovaly a jiné změnilly podobu, navíc přibyly sňatky buddhistické, muslimské, křesťanské, sikhské. Velkým obratem bylo vydání zákona *The Special marriage Act* z roku 1954⁶⁰, díky němuž se sňatek stává také více formální než náboženskou záležitostí. Konkrétně se tento akt právě týká lidí, kteří museli deklarovat, že nevyznávají žádné náboženství⁶¹, jednalo se o občanský sňatek. Tento akt uzákonil rozvody, postavení ženy, majetkové vypořádání, apod. Dalším zlomem se stal *The Hindu Marriage Act* z roku 1955., který například stanovil věkovou hranici novomanželů, čímž se postavil proti dětským sňatkům a provdávání velmi mladých dívek. Tato hranice byla několikrát posouvána, až se zastavila na hranici osmnácti let věku pro dívky a jednadvaceti let u chlapců, jako nejnižší možná hranice. Skutečnost, ale často bývá jiná, zvláště v rurálních oblastech.

Problematika dětských sňatků není stále v Indii zažehnána, navíc nejvíce dopadá na postavení dívky, která se často dostává do velmi nelehké pozice. Důvodem dětských sňatků, které se ještě hojně vyskytují například v Madhja Pradeši (kde také v květnu každoročně probíhá slavnostní průvod dětských snoubenců), ale také v Uttar Pradeši či Radžastánu, je věno. Tím, že je chlapec ještě malý, je jeho cena daleko nižší, v dospělosti totiž může získat vzdělání, zkušenosti, může si polepšit socioekonomicky, což by pak mohlo být pro rodiče dívky značně komplikované. Rizikem ale bývá, že chlapec odjede studovat daleko od místa bydliště a nebere v potaz, že je již od svých osmi let (někdy i méně, či více) ženatý. Stává se, že se zamiluje a už se nevrátí i za cenu zneprátení si celé rodiny. Dívka je tak odsouzená

⁶⁰ *Special Marriage Act, 1954*. Lucknow : Eastern Book Company, 2008. 22 s.

⁶¹ AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi: Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 144.

k životu v osamění. Tradiční zázemí, ve kterém vyrůstala, jí nedovolí se této skutečnosti vzepřít. Daleko častější než dětský sňatek je sňatek mladé dívky se starším mužem. Muži dnes chtějí hodně dokázat ve své kariéře, proto se žení poměrně pozdě, ale jejich nevěsty jsou často mladé. Rozdíl může činit i více jak patnáct let.

Raj, Farun, Gulam, atd. jsou všichni muži nad třicet let, kteří se rozhodli nejdříve studovat, pracovat, vybudovat si určitou pozici ve společnosti. Zatím nepřemýšlí nad tím, že by se oženili, ale jisté je, že jednou rodinu chtít budou. Rozhodně si nebudou hledat ženu ve svém věku, ale mladou dívku, která bude schopná jim zajistit zdravé potomstvo.

Mladé dívky jsou také vyhledávány vdovci, kde je věkový rozdíl ještě markantnější. Zákon je v tomto případě porušován, protože dívky na vesnicích se vdávají mezi čtrnáctým až patnáctým rokem věku, někdy i dříve. Svatba s vdovcem má minimálně jednu výhodu pro rodiče nevěsty – nemusejí dávat tak vysoké věno.

Kvůli brzkým sňatkům, respektive nízkému věku nevěst a vysokému věku manžela, vzniká v Indii problém s vdovstvím. Vdovy jsou často mladé. Díky starým zvykům, které v Indii vládly ještě donedávné doby, respektive stále se s nimi ještě můžeme setkat, je postavení vdovy v indické společnosti velmi nízké. Vdova se dříve nemohla znovu vdát (i v dnešní době je pro ni tato skutečnost velmi těžká), byla považována za symbol neštěstí, veřejnost se jí stranila, musela si ostříhat vlasy, sundat šperky a obléct bílé sárí. S vdovou je proto často spojován starý indický zvyk satí.

Satí je, jak tradice upálení manželky spolu s mrtvým manželem, tak i samotná žena, která tento akt vykoná. Satí není nikdy vdovou a je opěvovanou hrdinkou. Dříve byl tento zvyk rozšířen pouze mezi varnou bojovníků - kšátriji a brahmány byl odmítán. V pozdějších letech se však rozšířil do všech varen a kast. Nejvíce se týkal právě kast nejvyšších. Na satí existuje řada názorů, které se dají rozdělit do dvou hlavních skupin: odpůrci a příznivci (mezi něž hlavně patří ortodoxní hinduisté). Pak tu ještě existuje skupina lidí, kteří se zvyk snaží analyzovat a pochopit ze všech možných hledisek. Jejich pohled není ani negativní ani pozitivní, ale kritický.

Satí existuje již od čtvrtého století před naším letopočtem, ale nebylo ještě tak rozšířené. Jeho skutečný vrůst se dá datovat až s klesajícím statutem ženy. Vzrůstající počet satí byl na základě nerovnosti pohlaví. Žena svému muži patřila a byla mu natolik podřízená,

že ho následovala až na hranici⁶², kde s jeho hlavou v klíně umírala v plamenech. V minulosti byl tento zvyk, který se západnímu oku může jevit jako brutální, dobrovolný. Žena se mohla rozhodnout. O něco později se z něho stávala dobrovolná povinnost, kdy dívka byla nucena rodinou. Jelikož postavení vdovy bylo velmi špatné, ve skutečnosti byla odsouzená k živoření, bylo pro ženu jednodušší zvolit si smrt v plamenech. Docházelo i k případům, kdy dívka byla nucená až do poslední chvíle a do ohně byla vhozená. Satí se snažili zakázat už Britové. I když se jim to zčásti podařilo, satí přesto probíhaly dál. Většinou se jednalo o izolované případy, které se nedaly uhlídat. Samotná nezávislá Indie neměla dlouho žádný zákon, který by nějakým způsobem upravoval nebo zakazoval satí. Celá situace se dala do pohybu až 4. září 1987, kdy se mladá Rúp Kanvár z Deoraly ve státě Radžastán, stala Satí. Doteď existují spekulace o tom, zda to mladá dívka udělala dobrovolně, nebo na nátlak rodiny a omamných látek. Pravdu zná jen ona sama a nejbližší příbuzní. Každopádně díky smrti Rúp v plamenech vznikl Commission of Sati (Prevention) Act z roku 1987, který satí zakazuje a perzekuuje všechny, kdo se na tomto činu podílí.⁶³ Akt musel vyvolat bouři nevole u ortodoxních hinduistů. Satí byla forma určitého hrdinství. Ženám byly stavěny pomníky stejného významu jako mužům, kteří padli v boji. Pro ženu byla čest stát se Satí. Je správné upírat ženám, které se chtějí stát Satí, toto přání? Určitě by nemělo docházet k perzekuci, pokud je to přání samotné ženy, ale její přání by podle mého mělo být právně ošetřené, aby nedocházelo k nechtěnému a vynucenému až násilnému upalování vdovy na hranici s jejím zesnulým manželem. Ačkoli je satí z roku 1987 pokládáno oficiálně za poslední, například v rurálních částech Uttar Pradeše se ještě se satí můžeme setkat. Například v roce 2005 se Satí stala pětasedmdesátiletá vdova Ram Kumari z vesnice Bahundari v regionu Banda.⁶⁴ Důvodem je, že satí je silně spojené s náboženstvím a jeho zvyky, proto je stále součástí hinduistické společnosti. Navíc se často jedná o silně náboženskou oblast, jako například Bundelkhand, kde lidé uctívají místa, kde k satí došlo, a staví na těchto místech chrámy.

Více o satí pojednávají: Jörg Fisch: *Immolating Woman: A Global History of Widow Burning from Ancient Times to the Present* (2006), John Straton Hawley, et al.: *Sati, the Blessing and the Curse: The Burning of Wives in India* (1994), Catherine Weineberger-Thomas: *Ashes of immorality: Widow-burning in India* (2000), atd.

⁶² FISCH, Jörg. *Immolating Woman : A Global History of Widow Burning from Ancient Times to the Present*. Delhi: Permanent Black, 2006. s. 463.

⁶³ *Commission of Sati (Prevention) Act, 1987*. Lucknow: Eastern Book Company, 2004. 15 s.

⁶⁴ Tapas, duben 2008

Dalším problémem, který je spojován se sňatkem a má velký vliv na situaci ženy, je již několikrát zmiňované věno. Věno je tradicí a každá nevěsta by ho měla mít. Horší je, že se z něj stává byznys. Čím větší věno nevěsta má, tím je pravděpodobnost výhodného sňatku vyšší. Věno většinou nezahrnuje pouze věci a peníze, které si nevěsta bere do domu manžela, ale je spojené i s dary, které by rodina nevěsty měla dávat jí a ženichově rodině po celý život. Z toho vyplývá, že pro chudé rodiče se věno jejich dcery stává často noční můrou. Situace je horší, pokud je dcer v rodině více. Kvůli věnu se proto můžeme v Indii setkat s výše zmíněnou infanticidou, sterilizací a týráním nevěst, které může končit jejich smrtí ať už upálením nebo ubitím.

Gíta – píseň, která nesmí doznít

Gíta byla zcela neznámou mladou dívkou, o jejímž příběhu jsme se dověděli náhodou. Dodnes si pamatuji, že to bylo to v pondělí 16. února 2009. Sampat měla opět jeden ze svých náročných dnů, kdy se snažila pomoci Sítě, aby se její případ, kdy byla znásilněná třemi muži, začal opět řešit. Do toho měla úkol zjistit více o případu uneseného muže – manžela jedné z dalitských žen. Policie totiž v této záležitosti nejevila příliš mnoho zájmu. Na policejní pobočce se najednou objevili dva muži, kteří naléhali na muže zákona, aby s nimi jeli do nedaleké vesnice, protože tam mají již čtyřadvacet hodin tělo mrtvé dívky a nikdo s tím nic nedělá. Sampat se začala o případ zajímat. Jak je možné, že bez zájmu orgánů leží mrtvé tělo už tolik hodin ve vesnici? Dva muži vysvětlují situaci, že policie byla na místě včera, ale bylo jim řečeno, že dívka spáchala sebevraždu oběšením, proto se dál o případ nezajímali, nic neprošetřovali, stačilo jim vysvětlení ze strany rodiny dívky. Jenže těmito dvěma mužům se situace nepozdávala. Věděli, že dívka byla často bita a to jak svým manželem, tak i tchýní a tchánem. Nevěřili, že by se dívka oběsila, vždyť měla dvě malé děti. Sampat neváhá a rozhodne se do vesnice jet, stejně tak i policie a my všichni ostatní⁶⁵. Vesnice je odříznutá od hlavní komunikace. Cesta tam je docela náročná i pro vůz, který je na takový terén stavěný. Musíme jít i nějaký kus pěšky. Všude je prach, vyprahlá půda. Ve vesnici nevzbuzujeme ani příliš rozruch, jakoby lidé tušili, proč jsme přijeli. Vcházíme na dvorek domu, kde mladá nevěsta bydlela. Byla mrtvá. Byla mladá, nemohla mít více jak dvacet let, protože dívky se na vesnicích vdávají mezi čtrnáctým až šestnáctým rokem věku a její nejstarší dcerka mohla mít tak tři až čtyři roky. Policie už byla na místě, ale nic se nedělo. Žádné

⁶⁵ Antropoložka Petra, tři Italové, jeden Francouz, novinář z Mumbaie.,

vyšetřování z jejich strany. Sampat se do toho vložila a začala se ptát. Podle rodiny se oběsila v kuchyni, ale neseděly tu hned dvě věci. Kolem krku mrtvé dívky nebyly žádné stopy po škrcení a kuchyň měla velmi nízký strop, oběšení je v takovém případě skoro nemožné. Naproti tomu bylo na těle dívky řada stop, které byly způsobeny bitím. Na zádech a na ruce měla spoustu podlitin. Sampat se zeptala dcerky, zda byla maminka bita, než zůstala ležet. Dcerka odpověděla, že ano. Mezitím, co se Sampat snažila zjistit více informací o případu, se nad tělem dívky se skláněl mladý muž, který se díval, jak tělo balí do deky a zašívají. Po té začal kapat roztavený vosk na zašité části a vkládat značky, jednalo se o zapečetění těla. Muž byl manželem oné dívky. Vypadal tak mladě, zkroušeně, že člověk stěží věřil, že Gítu zabil. I když bude asi pravdou, že cílem bití nebylo zabití. Proč by zabíjeli matku, manželku a snachu?

Problémy, proč se dívka stala obětí násilí, byly dva. Jeden byl, že dívka věděla o zkorumpovanosti své tchýně, která byla zapletená do nějakých machinací, jejichž důvod jsem nezjistila, a druhým důvodem, bylo opět „d'ábelské věno“. Rodiče zaplatili málo a mladá nevěsta se nestala díky tomu plnohodnotným členem její nové rodiny, ale jejich otrokyní. Často tyto dívky drou do úmoru a jsou neustále trestány ze strany tchýně, ale i ostatních členů rodiny. Nemají nikoho, kdo by se jich zastal. Jejich rodiče bydlí daleko a manžel je většinou na straně svých rodičů. Zákon, který o věnu existuje (The Dowry Act), je snad jen na papíře, málokdy se něco takového dostane před policii či soud. Při pohledu na práci policie se ani nedivím, že se takové případy málokdy řeší. Stačí říct, že se jedná o sebevraždu, dát k této výpovědi pár tisíc rupií a případ je uzavřen. Při našem příjezdu se také jejich přístup nezměnil. Policie stála, Sampat sháněla výpovědi, prohlížela tělo, jakoby ona byla kriminalistkou. Nakonec došlo k odvezení manžela do vazby. Zvláštní na tom celém bylo to, že nejen manžel, ale i tchýně s tchánem se podíleli na bití mladé dívky. Možná bych i věřila, že největším iniciátorem toho všeho byla samotná tchýně.

Sampat se rodičů manžela ptala na to, co by dělali, kdyby někdo, tak krutým způsobem zacházel s jejich vlastní dcerou? Nedokázali odpovědět. Stejně tak i manžel. Všichni tři mlčeli.

V té chvíli jsem si uvědomila nutnost vzdělání žen v Indii. Dívka byla negramotná, vdávala se velmi brzy. Jedná se o naprostý případ podřízenosti. Tato dívka nevěděla, že se může bránit. Její rodiče jí dali malé věno, a tak se stala majetkem a služkou manželovy rodiny, navíc neporodila syna. Jasně je, že by jí ani stížnost na policii nepomohla, protože se jednalo o dalitskou negramotnou dívku. Srovnávám to s případem Síty, která se také spravedlnosti

sama nedovolala. Možná jí dosáhne až díky napojení na Sampat Pal. Zavražděná dívka už toto štěstí neměla. Bylo příliš pozdě. Alarmující je, když mi Jay Prakaš, stejně tak i novinář z Mumbaie potvrzují, že toto se děje dnes a denně v odlehlých částech Indie. Rurální oblasti jsou odříznuté od okolního světa a všude přítomná korupce celé situaci vůbec nepomáhá. Na spoustu případů se vůbec nedojde. Často se ani neví o svatbách, které se mnohdy nikde neregistrují. Stačí, když ženich s nevěstou obejdou spolu sedmkrát posvátný oheň a stávají se manželi.

Dívka se jmenovala Gíta, což v sanskrtu znamená „píseň“. Gíta sice zemřela, už jí nikdo nebude bít a týrat, ale její poselství musí znít dál.

Obrazová příloha s. ix.

Věno a problematika s ním spojená je alarmující z toho aspektu, že se proti ní těžko bojuje. V Indii sice existuje zákon The Dowry Prohibition Act z roku 1961, který věno upravuje tak, že povoluje výměnu darů v hodnotě 2000 indických rupií, ale málokdo toto respektuje. Existuje penalizace ve formě šesti měsíců ve vězení nebo zaplacení pokuty až 5000 indických rupií nebo obojí za porušení zákona⁶⁶, ale jelikož není žalobců, proto nemůže být ani soudců. V minulosti bylo sice věno součástí indických tradic, ale nemělo tak hrozné následky jako v době dnešní. Za starých časů byla nevěsta sama darem, pak se k tomu přidávaly šperky a sárí. Pokud rodiče chtěli dát své dceři něco navíc, bylo to jejich svobodné rozhodnutí. Velké věno nebylo podmínkou pro výhodný sňatek, ačkoli samozřejmě jistou výhodnější úlohu hrálo. V dnešní době se věno stává způsobem koupě. Za věno rodiče koupí pro svou dceru výhodný sňatek. Pokud peníze nemají, je pravděpodobnost provdání dcery velmi nízká, což může uvrhnout stín na celou rodinu. Věno vzrůstá také díky vzdělání. Na jednu stranu plní vzdělání velmi pozitivní roli v životě Indů, ale v případě věna je to naopak. Čím vzdělanější muž, tím jeho cena bude vyšší, navíc, když se připočítají všechny ostatní aspekty jako kasta, socioekonomický status, fyzická kondice, vzhled. Člověk má pocit, jakoby věno přestalo plnit svou funkci toho, že bylo něčím, co si dívka přinášela od svých rodičů a patřilo jí, a změnilo se na „cenu za ženicha“.

Co vede Indy k tomu, aby dodržovali tento zvyk? Určitě jedním z důvodů bude provdání dcery do dobré rodiny a tím i zlepšení jak jejího statutu, tak i celé rodiny. Rodiče, kteří mají dostatek prostředků, si tak můžou dovolit provdat dceru do vyšší kasty, jedná se o

⁶⁶ *Dowry Prohibition Act, 1961*. Lucknow : Eastern Book Company, 2008. 36 s.

tak zvanou hypergamií. Dále se jedná o sociální zvyk, který je hluboko zakořeněn v indickém sociálním systému. Jednoduše řečeno, bylo to tak vždycky a hlasy odpůrců jsou zatím slabé, proto je ho tak těžké eliminovat nebo alespoň změnit.

Věno bývá mnohdy hlavním aspektem při výběru nevěsty. Jakoby ženich byl zbožím v aukční síni. Může se stát, že svatba již může být dohodnutá, mladí budoucí partneři se dokonce několikrát mohli potkat nebo si aspoň vyměnili několik dopisů, ale objeví-li se rodina, která nabídne více, rázem ze svatby sejde. Dívky tak prochází krizí sebevědomí, je to pro ně těžká rána, když jsou odmítnuté. Je až děsivé, že rodiče, ale i ženich upřednostňují peníze, jakoby ty měly být zárukou šťastného manželství.

Věno je fenoménem, který přináší více negativního než pozitivního. Mnohé ženy jsou kvůli němu sterilizovány, novorozené dívky zabíjeny, nevěsty týrány (jen v Uttar Pradeši bylo upáleno v roce 1990 1516 dívek⁶⁷) nebo jiné byly provdány za staré bohaté vdovce. Dochází také ke sňatkům dětí, dívky páchají sebevraždy, rodiny dívek se ekonomicky hroutí neschopny zaplatit dluhy.

Ram Ahuja píše: „*Když je dívka vzdělaná jako chlapec a také výdělečně činná, jakým právem požadují chlapcovi rodiče věno? Dívka je s chlapcem rovnocenná, ne-li lepší, protože zvládá dvě role – starat se o domácnost a také vydělávat peníze. Věno se stalo velkou sociální nespravedlností. Stalo se také hanbou a obrovskou skvrnou naší společnosti. Je to útok na ženskou sebeúctu.*“⁶⁸

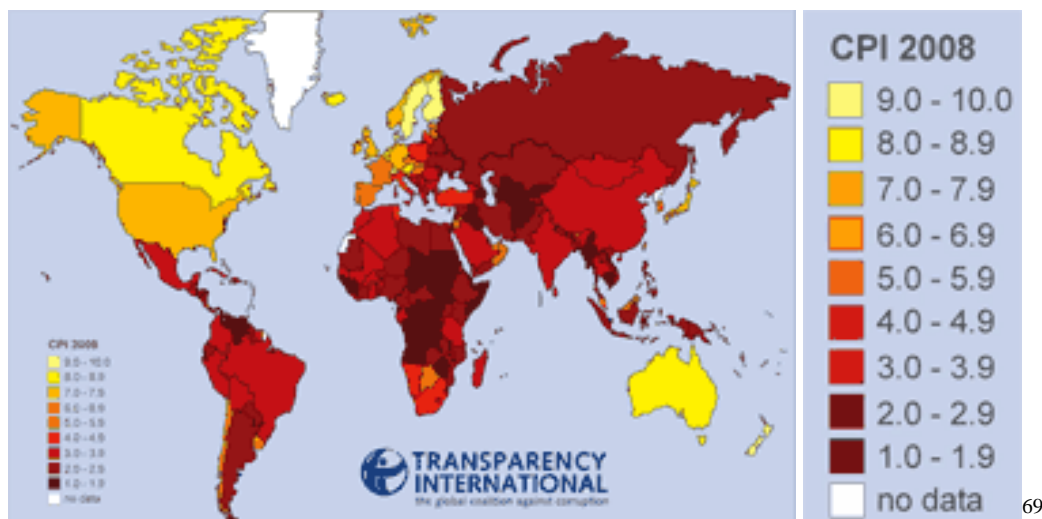
Sňatek byl pro hinduisty naplněním dharmy. Otázkou je, zda věno, které je požadováno, je také součástí dharmy. Může být sňatek, který je založený na penězích posvěcen bohy?

5.2.5. Korupce

Korupce představuje obrovský problém, který zaplavuje celý indický subkontinent. Lidé jsou nuceni podplácet úředníky, aby se domohli svých práv. Podle Transparency International není sice Indie na žebříčku nejvíce zkorumpovaných zemí světa, ale i přesto je zde korupce značně vysoká a člověk se s ní může setkat docela často. Sama jsem se přesvědčila o tom, že úplatky dokážou mnohé.

⁶⁷ AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi : Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 212.

⁶⁸ AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi : Rawat Publication, 1993, reprinted 2008. s. 211.

69

Například v Bundelkhandu jsou lidé nuceni podplácet úředníky, aby získali práci, aby dostali přiděly, které jsou z peněz indické, či uttarpradéšské vlády. Dále, aby se jejich případ začal řešit na policii či u soudu. Lidé také podplácejí i ve velmi neetických a amorálních případech, jak například ukazuje osud Gíty, která byla zavražděna, ale díky úplatku byla její smrt vedena jako sebevražda. S korupcí se také setkala žena jménem Šuman Déví, která bohužel nemá peníze na to, aby se její případ začal řádně řešit.

Šuman Déví

Šuman Déví je mladá třicetiletá žena, která žije v Čitrakutu v části Kárwí. V této velmi drobné a hubené ženě se skrývá velká síla, která jí pomáhá překonat strasti a problémy, které jí v životě potkaly. Šuman jsem poprvé potkala v polovině měsíce dubna 2008, když jsem sledovala práci Sampat Pal. Sampat se rozhodla představit nám Šuman jako ženu, která jí požádala o pomoc v těžké životní situaci. Schválně píšu nám, protože jsem nebyla sama, kdo Šuman potkal, ale také má kolegyně Petra a zahraniční novináři, kteří natáčeli o Sampat krátkou reportáž pro kanadskou televizi. Byl tam Rohit, jako hlavní hlava projektu, původem Ind, ale nyní žije v Kanadě, pak jeho kamarádka Dorothea z Německa, která se spíše přijela podívat s tím, že když to bude zajímavé, tak napíše článek pro německý magazín a nakonec kameraman Varun, pocházející z jižní Indie, ale žijící v Dillí. Nás pět, v doprovodu Sampat a Jay Prakashe, se vydalo do Kárwí, kde Šuman žije.

⁶⁹ Corruptin perception index (CPI): http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2008

Šuman na nás čekala před svým poměrně velkým domem⁷⁰ se svými třemi syny. Před domem byla postel, nádobí a vyprané prádlo, nad nimiž byl z igelitu postavený přístřešek. Tato situace nebyla až tak zarážející, často lidé, kteří nemají střechu nad hlavou, žijí v blízkosti domů pod igelitovou nebo žádnou střechou. Na celé situaci je ale zarážející, že v „slumovém“ příbytku žila samotná Šuman a její děti. Proč musí tato žena žít před svým vlastním domem, který je zamčený? Kde je její manžel? Rodina? Takové otázky mě napadaly při pohledu na obraz, který byl přede mnou. Mladá žena se třemi malými syny žije před svým zamčeným domem, ve kterém nikdo nebydlí. Začínám se ptát. Šumanin manžel je už 18 měsíců nezvěstný. Nikdo o něm neslyšel, nikdo ho neviděl. Je na seznamu pohřešovaných osob, ale jestli vůbec ještě někdo hledá? Indie je obrovská země plná korupce, díky níž vládne neuvěřitelný chaos úplně ve všem, proto pokud nebyl její manžel nalezen krátce po jeho zmizení, je malá pravděpodobnost, že se ještě objeví. Možnosti jsou tři. Více pravděpodobné je to, že byl zavražděn, nebo utekl a skrývá se, ta menší, ale přeci jen možná je, že zahynul nešťastnou náhodou, ale v tom případě by jeho nalezení bylo daleko pravděpodobnější.

Já se spíše kloním k variantě, že byl zavražděn, a to z důvodu, že Šumanin muž byl zapleten do obchodu se zbraněmi, ale zadlužil se a peníze nemohl splácet. Jeho dluh narůstal a jednoho dne už nepřišel domů. Šuman okamžitě ohlásila zmizení svého manžela, ale do této doby (dubna 2008) o něm nejsou žádné stopy. Pro Šuman to byla velká rána, protože se najednou ocitla úplně sama i s dětmi. Nebylo nikoho, kdo by jí pomohl. Její rodiče jsou mrtví a tchýně s tchánem také. Ze dne na den zůstala i s třemi syny sama. Ale toto nebylo vše, co mohlo Šuman potkat. Muž, kterému její manžel dlužil velkou částku peněz, se rozhodl tuto částku vzít zpět. Zfalšoval prodejní smlouvu, ve které bylo napsáno, že Šumanin manžel prodává dům, a to jemu. Smlouva byla opatřená podpisem nezvěstného manžela. Podle Šuman je nepravděpodobné, aby se její manžel takto zachoval. Prodat dům a zmizet, opustit vlastní rodinu? Samozřejmě, že možné je všechno, ale Šuman věří ve zfalšování smlouvy. Z toho důvodu se také rozhodla celou záležitost řešit přes policii a po té i přes právní pomoc státu Uttar Pradeš. Situace dopadla tak, že rozhodnutím nějakého úředníka došlo k tomu, že dům byl opatřen

⁷⁰ poměrně velký – tím je myšleno, že se nejednalo pouze o jednu či dvě malé místnosti, navíc dům stál v „lepší čtvrti“, ne v bohaté, ale ani ne v chudinské, kde se často pod jednou střechou v jedné místnosti až dvou, mačká indická velkorodina.

vládními zámky a Šuman dostala vyrozumění, že pokud chce dům zpět, musí se o něj nejdříve soudit. Jak žena, která zůstala bez podpory manžela s třemi malými dětmi, může platit soud? Šuman byla okolnostmi donucena opustit vlastní dům, který se stal vlastnictvím státu. Žije před prázdným, zamčeným domem. Člověk, který přijede zvenčí, absolutně nechápe, jak je toto možné. Jak může stát něco takového udělat? Vyhodit ženu s třemi dětmi na ulici? V zemi, která má tak nastartovanou ekonomiku dopředu a snaží se vymanit ze škatulky třetí svět, by se toto nemělo stávat. Nejhorší na tom je, že není nikdo, kdo by tento případ řešil, protože toto se děje dnes a denně. V byrokratickém nepořádku se spousta věcí ztratí a člověk se už ničeho nedovolá. Šuman poprosila Sampat Pal o pomoc, ale ta je na toto také krátká. Úředníci umí uchlácholit. Slibují, ale nesplňují. Sampat pomáhá Šuman alespoň finančně.

Situace nás pobouřila natolik, že jsme se rozhodli Šuman pomoci. Novináři mají mocnou zbraň – kameru a pero. Proto se celá situace dala rázem do pohybu. Jeli jsme do Čitrakutu na úřad, který by měl mít celou záležitost na starosti. Ujal se nás vysoce postavený úředník, který začal řešit celou Šumaninu situaci. Domluvili jsme si na další den schůzku, u které bude přítomná i Šuman.

Úředník se opravdu moc snažil a situaci nakonec vyřešil, i když pro nás zcela nesmyslně, ale budiž. Rozhodl se dát Šuman pozemek, kde si bude moct postavit nový dům, k jehož realizaci dostane pětadvacet tisíc rupií. Tato částka by měla pokrýt veškeré náklady spojené se stavbou. Po tomto rozhodnutí se jdeme podívat na samotný pozemek, který Šuman dostala. Pozemek leží v chudinské čtvrti, kde je komplikovaná situace s vodou. Pouze jedna studna pro spoustu lidí, navíc daleko. Další problém uvidíme zcela na místě. Na pozemku, kde by měl stát dům, je obrovská díra, což by nebyl problém, kdyby v Indii stavěli základy, ale většina domů se staví přímo na půdu, bez vykopání jakýchkoli základů, nejsou totiž potřeba. Navíc chudí lidé by si nemohli dovolit spotřebovat spoustu materiálu na základy domu.

Šuman i přes tyto potíže byla šťastná, že bude mít domov, který by podle slov úředníka měl stát na konci měsíce června roku 2008, tudíž za necelé tři měsíce. Na jednu stranu jsou to zprávy pozitivní, Šuman bude mít domov, a to za necelé tři měsíce, ale mně stále vrtá hlavou, kde je problém: proč nemůže Šuman žít ve svém původním domě? Proč se musí stavět nový dům a utratit tak pětadvacet tisíc rupií, které by se

v konečném důsledku daly použít jinak. Jediné, co mě napadá a na čem jsme se shodli všichni je, že na dům, na kterém visí vládní zámky, má záslusk nějaký úředník. K čemu by jinak zůstal prázdný a pravá majitelka se musela odstěhovat, ještě k tomu do čtvrti, která je nejenom nejchudší, ale také co nejdál od původního místa bydliště Šuman. Ale možná jen moc přemýšlíme a holt toto je řešení, které je v této situaci jediné možné. Šuman už nebude na ulici, ale bude mít opět domov i pro své tři syny.

Zatím se Šuman vrátila do svého „slumového“ příbytku a my se smíšenými pocity se nechali úředníkem pozvat na oběd. Mluvil velmi učeně a jistě byl velmi vzdělaný, ale i tak jsem se nemohla ubránit pocitu, že není něco v pořádku. V té chvíli jsem silně pocítila lítost nad tím, že tady v červnu nebudu, abych zjistila, jak se má situace se Šuman. Spoléhala jsem na to, že když se Rohit a Dorothea ujali tohoto problému, že se pokusí sledovat jeho průběh. Dorothea o tom mluvila.

Odjeli jsme, ale příběh Šuman se neuzavírá.

V únoru 2009 jsme se já a Petra účastnily velkého setkání Gulabi Gangu, kde se sešla celá řada žen v růžových sárích, odhodlané bojovat pod vedením Sampat Pal za svá práva. Na setkání jsem opět potkala drobnou Šuman Dévi a její tři synky. Setkání to bylo srdečné. Šuman nám byla stále vděčná za naši angažovanost na jejím problému. O to víc jsem byla zklamaná, že Šuman stále žije ve svém „slumovém“ příbytku před svým domem. Slíbených pětadvacet tisíc rupií byly jen sliby, které se rozplynuly v okamžiku, kdy jsme odjeli. Šuman má sice pozemek, který jí patří. Ještě teď mám v paměti, jak jsme ho „slavnostně“ vyměřovali obyčejným metrem, aby bylo jasné, kolik metrů vlastně Šuman náleží. Bylo to za účasti úředníků i kamer. Pozemek tedy má, ale peníze na stavbu domu jsou stále jen slibovány. Možná jsem skeptik, ale přestávám věřit, že se tyto sliby jednou skutečně promění v realitu.

Šuman ale byla samý úsměv. Přestože je drobná, skrývá se v ní síla, která jí pomáhá toto vše překonat. Šuman si dobře uvědomuje, že je jediná koho mají její děti, a proto musí zůstat silná a věřit, že se jednou dočká toho, co jí bylo slíbeno. Šuman také stále věří, že její manžel žije. Bez víry a naděje, že bude lépe, a bez pokory by toto nemohla vydržet. Šuman má můj obrovský obdiv. Zůstala ze dne na den bez manžela i bez domova, ale i přesto tato žena působí šťastně. Šuman si uvědomuje, že už teď není sama. Díky tomu, že se rozhodla oslovit Sampat Pal, se stala součástí velkého

společenství žen, které mají různé problémy, ale spojuje je jedno: naděje, víra a síla. Ženy z Gulabi Gangu si vzájemně pomáhají, což je velmi důležité. Zásluhou Gulabi Gangu má Šuman peníze na jídlo a šatstvo pro své děti a pro sebe. Má také jistotu pomoci, stejně jako ostatní mají jistotu pomoci její.

Šumanin příběh je příkladem velké nespravedlnosti, která se děje v indickém státním sektoru, který je prolezlý korupcí, přetvářkou, nadřazeností a falešnými sliby, ale také příběhem naděje a síly. Možná vše ještě dobře dopadne.

Obrazová příloha s. x.

Korupce v Indii je problém, který by se měl eliminovat, ale v nepřehledné síti byrokratických vztahů je to velmi problematické. Proti korupci v Bandě například bojuje Sampat Pal a její Gulabi Gang. Ukázkovým příkladem, který tato organizace řešila, může být například „napadení policejní stanice“ v Ataře. Obec Atarra dostala rýži jako pomoc od státu pro potřebné, ale policejní úředníci místo rozdání této plodiny chudým, ji rozprodávali za úplatu. Sampat a její ženy neváhaly vzít spravedlnost do svých rukou a napadly s latý⁷¹ v ruce policejní stanici. Sampat celý akt vysvětluje velmi věcně: „Vzaly jsme si, co nám patřilo.“

5. 3. Shrnutí

Od doby, kdy Indie získala nezávislost, proběhly dramatické změny v postavení indické ženy, zvláště v oblasti práva, politiky a společenského postavení.⁷² Změny jsou sice markantní, ale i přesto všechno je její postavení ještě značně oslabené. Navíc existují stále obrovské rozdíly mezi ženou žijící ve městě a ženou z rurálních oblastí, kde má člověk občas pocit, že se vrátil minimálně o sto let zpátky. Žena je stále podřízená muži a od této podřízenosti se také vyvíjí její postavení v indické společnosti. Je sice pozitivní, že indická vláda se snaží zlepšovat pozici ženy různými programy nebo zákony (zákon o věnu, sňatku, satí, domácím násilí, apod.), ale často už nemá prostředky, jak jich dosáhnout. V obrovském moři korupce se ztrácí veškerá pozitivní snaha pomáhat. Sice opět existuje zákon, který korupci postihuje (*Prevention of Corruption Act, 1988*), ale ti, co by měli korupci postihovat, jsou často zkorumpovaní, a proto je občas tato snaha bojem s větrnými mlýny. Indie má před sebou ještě dlouhou cestu, ale díky organizacím, které se rozhodly jít i proti „větrným

⁷¹ palice na mlácení obilí

⁷² CHANDRA, Biban, MUKHERJEE, Mridula, MUKHERJEE, Aditya. *India after Independence 1947-2000*. New Delhi: Penguin book, 2000. s. 451.

mlýnům“, jako například Gulabi Gang a Sampat Pal Déví (viz následující kapitola), není tato změna nemožná.

6. SAMPAT PAL DÉVÍ A GULABI GANG⁷³

Několikrát jsem se v předcházejících kapitolách zmínila o ženě jménem Sampat Pal Déví, proto jsem se rozhodla věnovat jí samostatnou kapitolu, která představí její život a cestu až ke vzniku Gulabi Gangu.

Sampat Pal Déví je žena, která se nebála postavit situaci, která je v Indii na denním pořádku, čelem a rozhodla se bojovat s korupcí a nespravedlností, zvláště s tou, která je páchaná na ženách a chudých. Za jejím rozhodnutím stálo přesvědčení, že nelze jen tak nečinně stát. Rozhodnutí, kdy člověk nespokojený s určitou formou systému dá svou nespokojenost nahlas najevo a nebude se bát a zároveň dodá odvalu i dalším lidem.

Sampat Pal se narodila přibližně před 47 lety jako první ze čtyř dětí. Pravděpodobně se narodila v listopadu, protože ví, že to bylo před nebo po velkém svátku světel Diwali. Pochází z kasty pastevců dobytka, o čemž svědčí i její jméno „Pal“, které znamená pastevec. Sampatini rodiče byli nevzdělaní, tak nepokládali za důležité, aby se sama Sampat vzdělávala. Sampat si přeci jen určitou malou cestu ke vzdělání našla. Vypravovala mi o tom, jak jednou viděla děti všechny ve stejných šatech (školní uniforma) kráčet blízko ní, proto se zeptala dětí, které byly s ní, kam ty hezky oblečení chlapani a dívky jdou a odpovědí jí bylo, že do školy. Rozhodla se je následovat až do vesnice, kde se nacházela škola. Sampat byla velmi zvědavé dítě, tak se rozhodla potajmu sledovat, co se ve škole děje. Díky své odvaze začala Sampat pronikat do tajů hindské abecedy a hindštiny, do té doby slýchávala pouze místní dialekt. Sampat zjistila, že učit se jí nesmírně baví a do školy se těšila každý den, i když o tom s nikým moc nemluvila. Nevěděla, zda by jí ostatní dokázali pochopit. Sampat o sobě tvrdí, že byla velmi bystrá a hindskou abecedu pochytila velmi rychle.

Sampat Pal o svém zájmu, o školu rodičům, neřekla. Její touhu po vzdělání jako první zjistil její strýc (otcův bratr), který jediný v rodině byl vzdělaný. Z toho, že Sampat má takový zájem se vzdělávat, měl radost a začal Sampat podporovat. Díky jeho podpoře ani rodiče nic nenamítali, pokud bude Sampat dál vypomáhat doma. Strýc se také sám podílel na vzdělávání Sampat. Sampat chodila do školy celý rok a byla výbornou žákyní. Naneštěstí se její rodina přestěhovala na jiné místo, odkud byla škola příliš daleko na to, aby rodiče dovolili Sampat tuto školu navštěvovat. Tímto přestěhováním skončilo i vzdělávání Sampat.

⁷³ Tato kapitola vznikla na základě rozhovorů se Sampat Pal Déví, Jay Prakashem a Tapasem.

Sampat doposud na tuto zkušenost vzpomíná a mrzí ji, že nemohla ve svém vzdělání pokračovat. Zároveň si ale uvědomuje, že otec i matka, kteří nikdy do školy nechodili, nemohli pochopit její touhu vydělávat se. Copak žena, která se stará o rodinu a chod domácnosti potřebuje psát a počítat? Psáním a čtením se práci na poli a pást dobytek nenaučí. Díky strýci, který jediný z rodiny chápal její touhu, mohla Sampat alespoň na chvíli zakusit, co je to učit se psát a číst. A i po té, když se odstěhovali, se strýc snažil dál Sampat vzdělávat. Tyto zkušenosti si Sampat ponechala ve svém mysli s tím, že jednou přijde čas je využít.

Další zkušeností, která Sampat poznamenala, byla její svatba a to, co se odehrálo před ní a následovalo po ní. Sampat vzpomíná na to, že jednou, když jí bylo dvanáct let, přišli k nim do domu tři muži, kteří s ní chtěli mluvit. Ptali se jí na jméno, na věk, na sourozence, jaké ráda hraje hry, zda umí dělat čapátý a vzápětí jí požádali, zda jej může připravit. Po tomto rozhovoru a přípravě čapátý si mohla Sampat opět hrát a mezitím její rodiče domluvili svatbu s mužem, který byl o deset let starší než Sampat a byl už jednou ženatý, ale jeho žena zemřela několik měsíců po svatbě. Svatba dohodnutá o dva měsíce později a proběhla tak, jak bylo domluveno a zároveň Sampatin dědeček rozhodl o tom, že Sampat půjde do domu manžela ne hned po svatbě, ale až dovrší patnáct let. Toto rozhodnutí bylo změněno za dva roky a Sampat ve svých čtrnácti letech šla bydlet do domu svého manžela. Jako dítě nikdy neviděla jakýkoli fyzický dotek mezi mužem a ženou, dokonce ani mezi svými rodiči. Otec se nikdy matky nedotýkal ani letmo a matka otce rovněž ne, z toho důvodu Sampat nabyla dojmu, že ženský a mužský svět je oddělený. Navíc s ní nikdy nikdo o intimním světě mezi mužem a ženou nemluvil. Tato nevědomost měla z počátku vliv na chování Sampat vůči jejímu muži. Když se její muž pokoušel o intimnější sblížení, byla z počátku z jeho jednání zmatená a odmítala ho, dokonce před ním utíkala.

Veškerá Sampatina nevědomost byla způsobena tím, že nebylo ve zvyku bavit se s dětmi o sexuálním životě, toto bylo tabu, dokonce často byli rodiče před svými dětmi natolik rezervovaní, že se mezi sebou nedopouštěli ani minimálního dotyku, který by naznačoval jakoukoli intimnost, což se týkalo i samotné Sampat, proto nemohla pochopit chování svého manžela, který chtěl dosáhnout naplnění manželství. Sampat se logicky svěřila se svým problémem, tak jako i její manžel, protože oba nechápali chování toho druhého. Ačkoli její manžel byl zkušený, pro Sampat to byl pořád cizí člověk, kterému nedůvěřovala, proto jeho vysvětlování, že intimnosti mezi manželi jsou zcela běžnou záležitostí, nebrala vážně, ale i přes tuto nedůvěru to museli být oni dva, kdo musel jejich problém vyřešit. Proto se její manžel jako zkušenější nepřestal snažit. Jednou se Sampat zeptal, zda už dostala

měsíčky, a to už vůbec nechápala, co tím myslí. Ani o této ženské záležitosti Sampat nic nevěděla od své matky ani tchýně. Jelikož si Sampatin muž myslel, že už měsíčky mít musela, proto jí bral již za dospělou ženu. Nakonec manžel dosáhl svého, ale Sampat na tento zážitek vzpomíná spíše jako na noční můru. Byl to bolestivý akt a Sampat krvácela až do rána, kdy k ní musela být zavolána sestra. Její vagína byla vážně natržená a důvod? Její tělo nebylo ještě připravené. Sampat v té době byla ještě dítě. Byla poslána ke svým rodičům na několik měsíců.

Jednoho dne ucítila krev mezi svými nohama. V té chvíli jí napadlo, že je opět zraněná, ale bylo jí vysvětleno, že to jsou měsíčky. Sampat si uvědomila, že o tom jednou dokonce mluvil i její manžel, ale v té době nechápala, co to znamená. Tímto se ze Sampat stala ženou, a tak se opět navrátila do domu svého manžela. Její muž, podle ní není špatný člověk, jen sám nevěděl jak jednat. Neuvědomil si, že Sampat je ještě dítě. Sampat vůči němu nechová zášť, a ačkoli byl pro ni zážitek „první noci“ tak strašlivý, svým způsobem je za něj vděčná, protože tak ví, co prožívají další a další dívky a ženy, kterým se teď snaží pomáhat.

Sampat Pal byla už od svého dětství evidentně velmi svérázné dítě, které si nenechalo jen tak něco líbit a čím byla starší, tím více se její průbojná a nebojácná povaha projevovala. Brzy po svatbě se Sampat začala střetávat tváří v tvář kastovním systémem, který je sice v sekulární Indii zákonem zakázán, ale je ještě mnoho lidí, kteří ho dodržují a rituální čistota a čistota vlastní kasty je pro ně velmi důležitá. Ve vesnici, kde žila se svým mužem a jeho rodinou, žili i brahmáni, nejvyšší indická kasta, ke kterým vesničané chovali úctu. Sampat tuto úctu měla také, ale jen do té doby než byla svědkem událostí, které jí ukázaly jak krutí brahmáni mohou být. Jejich nadřazenost a chování vůči nižším kastám a zvláště k Nedotknutelným bylo trnem v oku mladé dívky, která nerozuměla tomu, proč by to tak mělo být. Proč jsou si někteří více rovni a jejich chování je vůči ostatním tak pohrdavé. Tato skutečnost v ní uzrávala ve spravedlivý hněv, který se jednou musel projevit. Nechtěla brahmánům posluhovat, kritizovala je nahlas za jejich chování vůči nedotknutelným, ale to ani netušila, jak velmi si popudí nejen brahmány, ale také lidi ve vesnici a hlavně vlastní tchýni, která nakonec Sampat za její „prostořekost“ vyhodila z domu. Dlouho pak žila v její nemilosti. Její manžel nechtěl dělat zlou krev, a tak se za Sampat nepostavil. Sampat si stále více uvědomovala bezpráví, které v jejím okolí vládlo. Uvědomovala si dominantní postavení muže ve společnosti a nespravedlnost kastovního systému. Díky své povaze začala Sampat bojovat, nejdříve sama za sebe, aby přežila, jelikož v té době nemohla očekávat pomoc od svého manžela. Rozhodla se postavit na vlastní nohy a začala učit šít a základům čtení a psaní

další ženy, za tyto lekce brala od svých studentek odměnu. Díky těmto svým aktivitám se poprvé účastnila shromáždění žen, které bojovaly za svá práva v Čitrakutu. Poprvé mohla slyšet nahlas od jiných žen, slova, která si sama myslela. Uvědomila si, že není sama, kdo bojuje, a toto zjištění jí dodalo spoustu síly pokračovat dál.

Sampat vypráví, že jednou dokonce byla v ohrožení života. Neví kdo, zda rodina, či vesničané si na ni najali nájemné vrahy, díky své bystrosti vyvázla ze smrtelného nebezpečí, ale tento zážitek s ní otřásl natolik, že se rozhodla odejít z vesnice a přestěhovat se do Badausy, kde Sampat žije se svým mužem dodnes.

Sampat dál učila šití, o které byl velký zájem a zakládala malé skupinky žen, tzv. *self-help groups*, které se snažily o nezávislost. V roce 2003 založila organizaci, která je na podobné úrovni jako NGO až na to, že Sampat nedostala žádnou podporu, všechno to byla její iniciativa a iniciativa žen, které se jí rozhodly následovat. Organizace pomáhala hlavně „nedotknutelným“ ženám a měla název *Promotion of Tribal Woman in Rural Industry*. Díky této organizaci, kterou založila, se seznámila se sociálním pracovníkem, který také zakládal a pomáhal *self-help groups*. Jmenuje se Jay Prakash, Sampat ho nazývá Babuji, jelikož je to od ní projev velké úcty. Tento muž nabídl Sampat Pal spolupráci. Brzy po této nabídce začali pracovat spolu a tímto se dostávám ke klíčovému momentu „v kariéře“ Sampat Pal. Ona i Jay Prakash zjistili, že jsou velmi dobrý tým, který může spolu hodně dokázat, ale začátky nebyly lehké. Zpočátku spolu pracovali na zakládání dalších *self-help groups*, které byly podporovány vládou, ale po čase zjistili, že spolupracovníci je okrádají a díky této jejich nepozornosti došlo k velkému bankovnímu podvodu a úniku peněz, které byly ukradeny spolupracovníky a nikdy se už nedostaly tam, kam patřily – tedy potřebným. Důsledky padly na jejich hlavy. V té chvíli si Sampat uvědomila, že nepotřebují pomoc jiných, že si musí pomoci sami. A v této myšlence se zrodila idea Gulabi Gangu. Sampat Pal dál nečekala na peníze, které budou podporovat skupinky žen, ale rozhodla se, že se musí financovat sami, a to tím, že co ušijí a vypěstují, tak prodají, také lekce šití přinášely peníze a zároveň každá žena, která chtěla od Sampat pomoc musela přistoupit na podmínky členství ve skupině. Za toto členství se platil vstupní členský poplatek, který není příliš vysoký a zároveň pokud je žena hodně chudá, může poplatek dát později. Tento závazek členství neznámá, že by Sampat nepomáhala ženám, které členkami být nechtějí. Pokud vidí ženu ve velké nouzi, pomůže jí, ale jen jednou. Samozřejmě, že tato praxe může na někoho působit jako velká agitace do skupiny, ale Sampat to vše vysvětluje tím, že je to pomoc pro pomoc. Teď potřebuje pomoc tato žena a příště ona může pomoci jiné, navíc se dostává pod ochranu

společenství, v té chvíli už žena není sama, ale ví, že za ní stojí daleko více žen, které jsou ochotné jí kdykoli v případě potřeby pomoci.

Sampat se rozhodla společenství nějakým způsobem označit, dobře ví, že v jednotě je síla, a proto se rozhodla pro „uniformu“ – růžové – gulabi (v hindštině) sárí. Říká, že jde cítit rozdíl, když jde společenství žen v různých barvách a v tom, když se tyto ženy oblečou do stejné barvy. Sampat vybrala růžovou hned z několika důvodů. První je, že se jedná o symbol ženskosti, slovo pochází z *gulah*, což znamená „květina“. Dalším důvodem bylo, že růžovou barvu neužívá žádná politická, náboženská či jiná organizace. Sampat nechtěla být s nikým spojována a také růžové sárí často každá žena má a pokud nemá, může si ho za určitý poplatek koupit přímo od Gulabi Gang. Tento poplatek slouží také na chod Gulabi Gang a také na koupi dalších sárí. Často se stává, že i když žena má vlastní růžové sárí, tak si ráda koupí ještě jedno, aby více podpořila organizaci, ke které se rozhodla patřit.

Gulabi Gang je nezávislý na jakékoliv jiné neziskové či státní organizaci a jeho hlavními cíli je snaha bojovat proti korupci a nespravedlnosti páchané zvláště na ženách. Sampat Pal a Gulabi Gang řeší případy znásilněných žen, které se nemůžou dovolat spravedlnosti u úřadů a násilníci jsou nepotrestaní; domácího násilí, únosů a jiných trestných činů, které jsou páčány vůči ženám a nejsou řešeny příslušnými orgány.

A jak probíhá vlastní činnost Sampat Pal? Do kanceláře v Ataře, kterou Gulabi Gang bezplatně poskytuje k užívání místní brahmánská rodina, přicházejí ženy hledající pomoc od Sampat Pal. Sampat si vyslechne jejich problém a na základě toho se rozhoduje jak dál. Nejedná pouze na základě stížnosti dívky či ženy. Aby její obraz o problému byl celistvý, snaží se vyslechnout, pokud je to možné, i druhou stranu a najít na počátku smířlivé řešení, které se nemusí dostat až k policii, či k místním úřadům. Pokud se takové řešení nepodaří najít a kompromis je nemožný, jde Sampat a Jay Prakash podat stížnost k příslušným orgánům, které by se měly tímto případem dále zabývat. Často tímto orgánem je policie, protože v řadě problémů, které jsou řešeny, jde o porušování zákonů, které jsou platné pro všechny. Otázkou je, proč si často ženy nejsou schopné pomoci samy a svou záležitost řeší přes Sampat. Důvodů je více. Jedním z nich je neochota policie či jiných orgánů zabývat se případem chudé ženy. Ty se často setkávají s odmítnutím z důvodů, že jejich stížnost je hloupá a neoprávněná. Ženy mají dostatek inteligence na to, aby chápaly, že spousta věcí není v pořádku. Tuto problematiku cítí intuitivně a neví, že existují zákony, které jejich stížnosti dělají oprávněnými. Problém je negramotnost a nevzdělanost žen v této oblasti. Na tuto jejich neznalost hřeší policie, která se nechce zabývat případem „kdejaké“ chudé ženy, kterou

například bije manžel. Pokud ji bije, má k tomu jistě důvod a to bývá jejich častým vysvětlením takto postihnuté ženy, anebo se s ní nebaví vůbec a hned ji ze své kanceláře vyhodí. Navíc ženy jsou chudé a policie je zkorumpovaná. Kdyby zaplatily, aby se jejich případ řešil, tak se řešit začne. Stejně tak často stačí zaplatit za to, aby se případ neřešil. Sampat Pal a Jay Prakash tyto znalosti mají, vědí o zákonech a jakmile je člověk více vzdělaný v této oblasti, má také větší moc věci měnit a řešit. Často jsem byla u případů, které byly neoprávněně zamítnuty a zásluhou Sampat Pal se opět otevřely a začaly řešit. Mnohdy se stává, že policie a jiné orgány vypadají zainteresovaně a na počátku slibují, že se budou případem zabývat, ale ve skutečnosti nemají zájem cokoli řešit. Což je smutné, ale děje se to.

Sampat Pal dává naději, že se některé věci mohou změnit. Pro ženy se pak stává symbolem, který jim pomůže vyřešit problémy. Je toto však správné? Sampat není natolik vlivnou osobností, která dokáže změnit vše, vyřešit všechny případy, dát všem práci, zařídít elektřinu a vodu, ale mnoho žen z Gulabi Gangu na ní takto pohlíží. Sampat by měla své členky, ale i další ženy učit větší samostatnosti. Některé projekty, které by tuto činnost podpořily, už existují. Sampat se totiž během roku, po který jsem jí neviděla, stala více známou v zahraničí. Existuje o ní spousta článků v zahraničním tisku, dokument, kniha, kterou nadiktovala francouzské novinářce. Sampatina činnost natolik zapůsobila na několik lidí z Francie, že ve Francii založili asociaci na podporu činnosti Gulabi Gangu. Tato organizace začala podporovat vzdělávání nejen dětí, ale hlavně žen, které se pak mohou lépe bránit. Také podporuje šicí dílny. Sampat už v tom není sama, protože si vychovává své nástupkyně a ženy, které vedou vzdálenější „pobočky“ Gulabi Gangu. Jako například Čunny v regionu Košambi. Tato třicetiletá žena jde ve stopách Sampat Pal. Ženy s problémy jdou místo za Sampat za ní a ona jejich situaci řeší stejným scénářem jako Sampat. Čunny se ještě musí hodně učit. Našla v sobě sílu bojovat, ale nemá tolik zkušeností jako Sampat, která za práva indických žen bojuje od svých dvanácti let. Přesto je to motivace i pro další ženy, aby se nebály bojovat a řešit svoje práva, která jsou často jinými porušována.

7. SHRNU TÍ

V následující kapitole se budu věnovat samostatně výzkumným otázkám. Na většinu z nich je již odpovězeno v kapitole Specifické problémy (s. 34-66), přesto se budu snažit o jejich shrnutí a rozšíření o to, co nebylo ještě řečeno.

1. Jaké strategie volí indická žena, aby se vyrovnala s novým statutem manželky a povinnostmi, které tento nový status přináší?

Každá žena je jiná, proto není snadné definovat, jak se která žena vyrovnává se svým statutem manželky a jaké volí strategie, proto budu mluvit z vlastních zkušeností, které jsem zažila během výzkumu v Bandě a Čitrakutu.

Ženy, které se dostaly do konfrontace se svou novou rolí manželky, mi často sdělovaly, že si musí jednoduše zvyknout. To, že se na počátku v nové rodině cítí jako vetřelci, je zcela normální pocit, který často zmizí s narozením prvního dítěte. Dobré je, když prvním dítětem je chlapec, protože díky němu si svou lepší pozici získají daleko dříve a dá se mluvit o určité formě respektu, který jí začnou noví příbuzní dávat najevo. Horší je, pokud se narodí dívka nebo pokud její rodiče nezaplatí dostatečné věno. S chybějícím věnem přichází řada problémů, které se jen stěží dají řešit (příklad Mamty s. 51-52, Gíty s. 58-60).

Z rozhovorů s negramotnými ženami jsem zjistila, že se na „tradice“ jako dřívější sňatek nebo věno dívají velmi pozitivně, horší už to bylo s postavením samotné dívky. Nelíbilo se jim, že otcové svým dcerám upírají vzdělání a byly přesvědčené o tom, že jejich dcery do školy chodit budou. Naopak ženy vzdělané odmítaly koncept věna a brzké sňatky. Tyto ženy, pokud měly děti ve školním věku, je posílaly do školy, bez rozdílu pohlaví.

Nevzdělané ženy žádné strategie vyloženě neměly. Snažily se vycházet s tchýní a ostatními členy rodiny co nejlépe. Pokud byla situace neúnosná, volily pomoc od Sampat Pal Déví, která sama může být příkladem ženy, která se nebála postavit se proti nespravedlnostem ze strany tchýně. Její strategií byla revolta.

Emancipace žen většinou spočívala v tom, že pracovaly. Prodávaly zeleninu, či jiné produkty jako bee-dee, betel, apod. Drobné podnikání není sice vyloženě doménou žen, ale tímto způsobem pomáhaly svému muži, který se tak mohl věnovat jiným záležitostem, ale mnohdy mu krámeček patřil. Výjimkou je opět příklad Sampat Pal, která pořádala kurzy šití a vzdělávání, což byl vyloženě pouze její byznys. Ženy se také emancipovaly jako sociální

pracovnice, apod. Tyto profese jsou většinou zcela dobrovolné a nedostávají za ně mzdu. Jejich muži byli často byznysmeni, kteří zcela ekonomicky zabezpečili rodinu a sami se podíleli na charitativní činnosti.

Důležité je, že díky práci si ženy uvědomovaly svou hodnotu. Proto v sobě také dokázaly objevit sílu a dát najevo, že jsou vzhledem k mužům rovnocennými bytostmi. Měly možnost nahlédnout i trochu dál, než jen za zdi svého domu, a to jim pomohlo žít plnohodnotnější život ve společnosti.

Sampat Pal většinou řešila případy žen, které měly problémy se svými manžely nebo s jejich rodiči. Řadu těchto případů musela řešit i policie. Před ženami z Bandy a Čitrakutu je ještě dlouhá cesta za rovným postavením.

2. Jaké faktory a problémy ovlivňují pozici ženy v oblasti Banda a Čitrakut?

3. Jaké strategie žena volí k překonávání problémů a jak se s těmito problémy vyrovnává.

Problémům, které mají vliv na postavení ženy, jsem již věnovala celou kapitolu Specifické problémy (s. 34-66), kde jsem i na jednotlivých příbězích demonstrovala strategii, kterou tyto ženy volí k jejich překonávání. Touto strategií je oslovení Sampat Pal Dévi a Gulabi Gangu, aby se podílel na jejich případě a pomohl ho vyřešit.

Problémy, které tedy mají zásadní vliv na postavení ženy v regionu, jsou způsobeny podle mého zjištění nedostatečným vzděláním. Nedostatečná vzdělanost dívek a žen má vliv na jejich velmi nízké postavení ve společnosti. Dále to jsou problémy jako zaměstnanost, zdraví, rodinné vazby, brzké sňatky. Bundelkhand je také specifický v tom, že díky suchu zde existuje vyšší koncentrace mužské pracovní migrace, nebo naopak stagnace (která se týká apatie vůči hledání si zaměstnání), obě dvě mohou vést k násilí, které je páčáno na ženách. Ať už se jedná o násilí ze strany samotného manžela nebo jeho rodiny či ze strany neznámých osob. (viz. Gíta s. 58-60, Síta s. 43, Mamta s. 51-52). Násilí nejsou ušetřené ani vdovy, které díky tomu, že zůstaly bez manžela, se často stávají jeho terčem, což je způsobené jejich celkově nízkým statutem ve společnosti.

Sunita

Vdova Sunita je už starší žena, která žije v domě svých zesnulých rodičů. Sunita přišla za Sampat Pal řešit svůj případ, kdy tchýně s tchánem si dělají nárok na dům, který patřil Sunitiným rodičům a teď patří jí, protože je jedinou dědičkou. Tchýně s tchánem Sunitu bijí a snaží se jí z domu vyštvat, Jelikož je negramotná, tak nevěděla jak se bránit, nemohla sepsat žádnou stížnost. Požádala tedy o pomoc Sampat a Jay Prakash, kteří její případ začali řešit na policii.

Obrazová příloha s. xi.

Problémů, se kterými se ženy potýkají, existuje opravdu mnoho a je těžké jim čelit. Ženy samy často neví jakým způsobem se bránit (viz. Gíta s. 58-60). Proto bych ještě jednou chtěla zdůraznit nutnost vzdělávání dívek a žen. Díky Gulabi Gangu a francouzské asociaci už probíhá několik vzdělávacích projektů. Cesta je to strmá a často se naráží na problémy ze strany úředníků. Důležité je, že jsou patrné výsledky a ženy mají možnost se vzdělávat.

4. Do jaké míry je rozsáhlá problematika dětských sňatků, věna, satí a ženské infanticidy?

Na tuto otázku nemohu zcela odpovědět procenty, či statistikami. Mohu pouze vycházet z vlastních zkušeností. Odkazuji na kapitolu Specifické problémy (s. 34-66), kde se zabývám zmíněnou problematikou jednotlivě a více podrobně. Co se týká dětských sňatků, nesetkala jsem se s touto problematikou přímo, ale byla mi zprostředkována Tapasem, který se s nimi setkal.

Tapas: „Dětské sňatky stále existují, oba novomanželé jsou stále velmi malými dětmi. Může jim být tak kolem osmi let. Více než v Uttar Pradeši je ale tento zvyk v sousedním Madhya Pradeši, kde se dokonce konají velká procesí kolem měsíce května, kde děti procházejí slavnostním průvodem...“

Spíše jsem se setkala se sňatky brzkými, kdy nevěstám bylo pod 18 let. Průměrný věk, který by se dal z mých zkušeností vygenerovat, by byl 15, ale setkala jsem se s dívkami, které se vdávaly ve 12 nebo ve 13 letech. Takové dívky často nezačnou se svým mužem hned sexuálně žít, ale čeká se na první menstruaci, kterou už může mít i dívka ve 12 letech. První dítě v takovém případě přichází mezi 14 – 15 rokem, průměrně mezi 16 – 18.

Problematika věna je také značně velká (viz. Mamta, Gíta). Tato tradice je stále silně zakořeněná v myslích Indů a těžko se proti ní bojuje. Ani zákon (Dowry Prohibition Act) není nic platný.

Co se týká satí. Je to otazník, který visí nad Bandou. Někteří lidé tvrdí, že se satí už neděje, je to zakázané. Ale i přes veškeré zákony je skutečností, že v roce 2005 proběhlo satí ve vesnici Bahundari nedaleko Bandy, které spáchala pětasedmdesátiletá brahmánská vdova Ram Kumari. Proto nelze říci, že by se to nemohlo stát opět. Sice tady existuje zákon, který satí zakazuje a dokonce stanovuje trest pro každého, kdo se na aktu aktivně podílí či následně glorifikuje místo, kde satí bylo spácháno. Takový člověk může být zavřen až na sedm let a pokuta je stanovena do výše třiceti tisíc rupií. Celková situace je dána rázem Bundelkhandu. Lidé zde glorifikují satí, staví chrámy na místech, kde bylo spácháno, a jelikož jim tento fakt prochází bez trestu, není důvod proč to brát jinak. V Bundelkhandu existuje řada chrámů a oltářů vystavěných jako pocta oslavující velké hrdinství těchto žen.

Co se týká infanticidy, mám veškeré informace od Tapase, Sampat nebo Jay Prakash. Nepředpokládám, že by se mi ženy či rodiny, kterých se tento fakt týkal, svěřily, že zabily vlastní novorozenou holčičku. Přesto je tato praktika, podle mých informátorů, stále velmi častá. Dívky se díky věnu stávají nežádoucí. Jejich narození může znamenat pro rodinu totální ekonomický krach, proto je z jejich hlediska často lepší zvolit smrt holčičky hned po narození. Dá se říci, že dívka je dcerou cizích lidí. S infanticidou také souvisí sterilizace žen, ke které dochází po narození vytouženého syna.

Věno je hlavní problém. Kdyby byly zákony a jejich vykonavatelé důslednější, možná by případů, kdy jsou zabíjeny malé holčičky, ženy sterilizovány a nevěsty zavražděny, ubývalo. Ačkoliv tomu sama příliš nevěřím. Celkově tento problém volá po změně systému, po změně myšlení lidí, ale tento proces je velmi dlouhodobý, avšak dle mého názoru částečně řešitelný.

8. ZÁVĚR

Na závěr celé práce bych se chtěla zaměřit místo shrnutí problematiky, která je již obsažená v kapitolách Specifické problémy a Shrnutí, spíše na význam práce a jejího přínosu pro budoucí výzkumy.

Zabývat se indickou ženou a snažit se proniknout do jejího vnitřního světa je skutečným oříškem nejen pro antropologa muže, ale i ženu, která přichází z jiného kulturního prostředí. Žena v Bandě a Čitrakutu často klopí svůj zrak, zakrývá si tvář sárím. Stará se o blaho rodiny a její vnitřní svět zůstává mnohdy skrytý. Není zvyklá o něm mluvit. Možná je to právě to jediné, co jí dává sílu, být taková, jaká je. Tato žena umí vzdorovat, ale rovněž umí přijímat svůj osud. Velkým hrdinstvím je postavit se proti svému osudu. Někdy je ale větším hrdinstvím dokázat ho pokorně přijmout tam, kde je veškerý boj již zbytečný, ačkoliv pro mě jako ženu z Evropy je to stále nepochopitelné. Ženy ze západu stále bojují za rovnoprávnost pohlaví, kterou občas chtějí deklarovat nesmyslnými požadavky. O takovém boji ženy v Bandě ani nepřemýšlejí. Jejich požadavky jsou často vůči těm našim skromné. Chtějí mít šťastnou a zdravou rodinu, děti, které budou moct chodit do školy, mít co jíst, manžela, který bude mít práci. Pro „nás“ je to samozřejmost. V Bandě, zvláště v jejich rurálních oblastech, štěstí.

Jejich svět jako by byl pro nás vzdálen. Ženy a jejich rodiny musí často žít ve složitých podmínkách, kdy řeší problémy, jako je nedostatek vody, elektřiny, vzdělání, zdraví, zaměstnání, nedostatečnou infrastrukturu a spoustu jiných věcí, které navíc posiluje i silný tradiční přístup k životu. Tato studie poskytla lepší pochopení této problematiky a díky terénnímu výzkumu a dostupné literatuře podává její propracovanější analýzu.

Význam práce spočívá v tom, že se zabývá problematikou, která je v širším kontextu docela dobře popsána (viz kapitola Literatura 23-26), ale už ne na lokální úrovni, zvláště v oblasti, ve které byl realizován terénní výzkum. Zároveň jako výzkumnice jsem si vědomá, že studie má i své nedostatky, které hlavně spočívají v samotném terénním výzkumu. Často jsem si kladla otázku typu: „Kdybych měla možnost dělat výzkum ještě jednou, co bych dělala jinak?“.

Hlavní problém vidím v mé neznalosti, jak hindštiny, tak místního jazyka, kvůli níž jsem byla odkázána buď na angličtinu, ale ve většině případů na tlumočníka. Dále délka pobytu byla omezena finančními možnostmi, proto jsem v terénu nemohla zůstat déle, ale pozitivní je, že jsem měla možnost vrátit se s odstupem jednoho roku do zkoumané oblasti.

Studie neslouží pouze jako analýza problematiky týkající se žen v oblasti Banda a Čitrakut. Měla by rovněž sloužit jako inspirace pro další podobné výzkumy týkající se žen či genderové problematiky, ať už přímo ve stejné lokalitě či někde jinde.

Práce má také přínos pro ty, kteří se zabývají kulturou chudoby nebo sociálními hnutími a významem vzdělávání, kterému je v práci přikládán velký důraz (viz podkapitola Vzdělávání s. 35-40) a jeho významem je prochnutá celá práce.

POUŽITÁ LITERATURA:

Publikace:

- AHUJA, Ram. *Indian Social System*. New Delhi: Rawat Publication, 1993, reprinted 2008.
- BHANDARI, Vandana, KASHYAP, Ruby. *Celebrating Dreams : Weddings in India*. New Delhi: Prakash Books Depot, 1999.
- DOSHI, S. L., JAIN, P. C. *Social Anthropology*. Jaipur : Rawat Publications, 2005.
- DOSHI, S. L., JAIN, P. C. *Rural sociology*. Jaipur. Rawat Publication, 2007.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008.
- FISCH, Jörg. *Immolating Woman : A Global History of Widow Burning from Ancient Times to the Present*. Delhi: Permanent Black, 2006.
- FORTES, Meyer. *Kinship nad the social order*. Chicago: Aldine Publishing Company, 1969.
- GANESAMURTHY, V. S., et al. *Empowerment of Women in India: Social, Economic and Political*. New Delhi: New Century, 2008.
- GOUGH, Kathleen. *The traditional Kinship Systém of the Nayars of Malabar*. Cambridge: Harvard University, 1954.
- GOUGH, Kathleen. *Nayars: Central Kerala*. Berkley: University of California Press, 1961.
- HAWLEY, John Stratton. *Sati, the Blessing and Curse“ The Burning of Wifes in India*. New York: Oxford University Press, 1994.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005.
- CHANDRA, Biban, MUKHERJEE, Mridula, MUKHERJEE, Aditya. *India after Independence 1947-2000*. New Delhi: Penguin book, 2000.
- JEFFERY, Roger, JEFFERY Patricie. *Population, Gender and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997
- KAPADIA, Kailal Kapadia. *Marriage and Family in India*. Bombay: Oxford University Press, 1955.
- KARVE, Iravati. *Kinship Organization in India*. Pune: Deccan College, 1953.
- KRÁSA, Miloslav, MARKOVÁ, Dagmar, ZBAVITEL Dušan. *Indie a Indové*. Praha: Vyšehrad, 1997.
- KUPPUSWAMY, B. *Social Change in India*. Delhi : Konark Publishers PVT LTD, 2006.
- MANKERAR, Purnima. *Screening Culture. Viewing politics*. London: Duke University Press, 1999.

- MARKOVÁ, Dagmar. *Hrdinky Kámasútry: Historie indické ženy*. Praha: Dar Ibn Rushd, 1998.
- MOSES, Seenarine. *Education and Empowerment among Dalit Women in India*. New York: Edwin Mellen Press, 2004.
- MUKHOPANHYAY, Carol, SAYMOUR, Susan. *Woman Education and Family Structure in India*. Boulder-Colorado: Westview Press, 1994.
- MURDOCK, George Peter. *Social structure*. New York: Macmillan Co., 1949.
- MURPHY, Robert F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 2001.
- PALRIWALA, Rajni, UBEROI, Patricia. *Marriage, Migration, and Gender*. New Delhi: Sage Publications, 2008.
- PANDYA, Rameshwari, et al. *Women Welfare and Empowerment in India: Vision for 21st century*. New Delhi: New Century, 2008.
- PARSONS, Talcott, BALES, Robert. *Family socialization and interaction process*. New York: Free Press, 1955.
- RAO, M. S. A., et al. *Social Movement in India*. New Delhi: Manohar, 2008.
- SHAH, Ghashyam, et al. *Social Movements and the State*. New Delhi: Sage Publication, 2002.
- SHARMA, Gokulesh. *Femine Jurisprudence in India*. New Delhi: Deep and Deep Publications, 2008.
- SHIWADKAR, Swati. *Family Violence*. Jaipur: Rawat Publication, 2009.
- SILVERMAN, David. *Ako robíť kvalitatívny výskum*. Bratislava: Ikar, 2005.
- SINGH, A. K., SINGH, S. *Rural Women Workforce*. New Delhi: Regal Publication, 2009.
- SINGH, S. K., PANDEY, S. P. *Empowerment of Scheduled Caste Woman*. New Delhi: Serials Publications, 2007.
- SONI, J. K. *Women Empowerment*. Delhi: Authorspress, 2008.
- SOUKUP, Václav. *Dějiny antropologie*. Praha: Karolinum, 2005.
- STRNAD, Jaroslav, FILIPSKÝ, Jaroslav, HOLMAN Jaroslav, VAVROUŠKOVÁ, Stanislava. *Dějiny Indie*. Praha: NLN, 2002.
- WEINEBERGER-THOMAS, Catherine. *Ashes of immorality: Widow-burning in India*. Chicago: The University of Chicago, 1999.

Články:

DUNBAR, Polly. The Ping Vigilante. *The Mail on Sunday*. 20. 1. 2008.

GOUGH, Kathleen. Cult of the dead among the Nayars. In *Journal of American folklore*, v. 71, 1958.

KOHLI, Namita. The power of Gulabi Gang. In *Sunday Hindustan Times*. 20. 1. 2008.

DUNBAR, Polly. The Ping Vigilante. In *The Mail on Sunday*. 20. 1. 2008.

The Sunday Indian. 3. -9. 2008, s. 40-58.

NANDA, Serena. *Arranging a Marriage in India* [online]. 2000 [cit. 2009-05-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.anthroprof.org/documents/docs102/102articles/india20.pdf>>.

Zákony:

Commission of Sati (Prevention) Act, 1987. Lucknow: Eastern Book Company, 2004.

Dowry Prohibition Act, 1961. Lucknow: Eastern Book Company, 2008.

Special Marriage Act, 1954. Lucknow: Eastern Book Company, 2008

Internet:

<http://www.blacksacademy.net/content/3236.html>

http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2008

http://current.com/items/88939424_gulabi-gang-the-pink-women-of-india.htm

<http://www.youtube.com/watch?v=opZz87S2v6M>,

<http://www.youtube.com/watch?v=46q5UfLSewg&feature=related>

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Seznam příloh

1. BUNDELKHAND	II
2. SÍTA.....	VI
3. ŠÍMA	VII
4. MAMTA.....	VIII
5. GÍTA.....	IX
6. ŠUMAN DÉVÍ	X
7. SUNITA.....	XI
8. SAMPAT PAL & GULABI GANG	XII

1. Bundelkhand

Život u studny

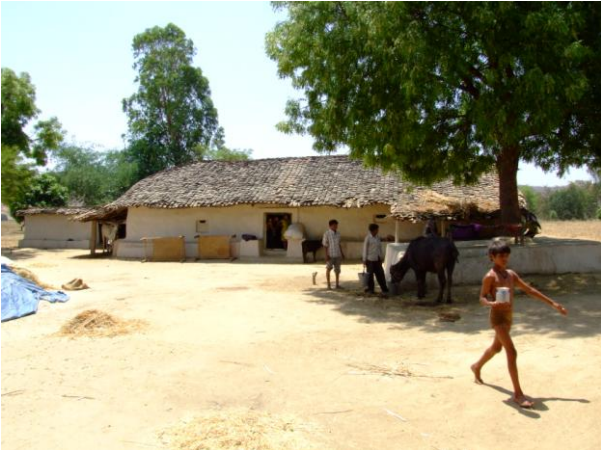
Práce

Každodenní život

Bydlení

2. Sita

3. Šíma

4. Mamta

5. Gíta

manžel Gíty

6. Šuman Dėví

8. Sunita

9. Sampat Pal & Gulabi Gang

Gulabi Sári

Školy založené Sampat Pal

Šicí dílny založené Sampat Pal

Setkání Gulabi Gangu v únoru 2009

आमंत्रण-पत्र

गुलाबी गैंग (का दो दिवसीय)

अन्तर्राष्ट्रीय महिला सशक्तिकरण सम्मेलन का आयोजन

प्रतिष्ठा में,

श्री Klara & Petra

Check Republican

प्रेषक

श्रीमती सम्पत पाल

(कुमाण्डर)

गुलाबी गैंग

आमंत्रण-पत्र

गुलाबी गैंग (का दो दिवसीय)

अन्तर्राष्ट्रीय महिला सशक्तिकरण सम्मेलन का आयोजन

जिला मुख्यालय में दिनांक १४, १५ फरवरी २००९ को होने जा रहा है, जिस पर आपकी उपास्यता अति अनिवार्य है ताकि संगठन की गरीब महिलाओं का उत्साह वर्धन हो एवं आत्म सम्मान की लड़ाई में आगे आयें।

मुख्य अतिथि-

अति विशिष्ट अतिथि-

विशिष्ट अतिथि-

जिलाधिकारी चित्रकूट

सी. जी. एम. चित्रकूट

सी. डी. ओ. चित्रकूट

विशेष- श्रीमती क्लारा, व श्रीमती पेट्रा, चेके गणराज [कवाडा], पेरिस [फ्रांस] से श्रीमती सेसिल C. E; O. गुलाबी गैंग एशोशियन से इस सम्मेलन में भाग ले रही हैं।

दिनांक 14-2-09 प्रथम सत्र 11 बजे से 2 बजे तक उद्घाटन

,, ,, द्वितीय सत्र 1 बजे के 5 बजे तक बिचार विनिमय एवं सम्भाषण

,, ,, 5 बजे से 8 बजे तक भाजन अवकाश, रात 9 बजे से 12 बजे तक बिचार विमर्श

दिनांक 15-2-09 11 बजे समापन

उपरोक्त सम्मेलन में आपकी कृपा मयी उपस्थिति एवं सहयोग अपेक्षित है।

कार्यस्थल

निवेदक

ज्ञान भारती इण्टर कालेज' क सहाई रोड कर्वी-चित्रकूट

गुलाबी गैंग मण्डल यूनिट चित्रकूट

गुलाबी गैंग सम्मेलन में महिलाओं के सशक्तीकरण पर बल

- गैंग कमांडर दहाड़ी, महिलाओं पर अत्याचार बढ़े
- महिलाओं को सिखाए आत्म निर्भर बनने के तरीके
- गुलाबी साड़ी पहने विदेशी महिलाएँ रही आकर्षण का केन्द्र

निज संवाददाता चित्रकूट

गुलाबी गैंग शनिवार को कर्वाँ में दो दिवसीय महिला सशक्तीकरण कार्यशाला का आयोजन किया जिसमें विदेशी की आई दो महिलाएँ देशी लिबास में मौजूद रही और महिलाओं को स्वल्बी बनने को प्रेरित किया। सम्मेलन गैंग कमांडर संपत पाल ने कहा कि महिलाओं को जागरूक होकर अपने अधिकारों की लड़ाई

गुलाबी गैंग के सम्मेलन में विदेशी महिलाएँ भी आई

लड़नी होगी। महिलाओं का उत्पीड़न तभी बंद होगा जब वे अपने अधिकारों के प्रति सजग रहेंगी। शहर के ज्ञान भारती इंटर कालेज में शनिवार से शुरू दो दिवसीय सम्मेलन में महिलाओं को अधिकारों

के प्रति सजग रहने को कहा गया। कार्यक्रम की शुरु सरस्वती वंदना से हुई। चेक रिपब्लिक ने आई विदेशी महिला लारा व पेट्रा गुलाबी साड़ी लोगों के आकर्षण का केन्द्र रहीं। इन्होंने बताया कि उन्होंने अपने देश

में भी गैंग का गठन कर लगभग पाँच सैकड़ महिलाओं को जोड़ा है और फ्रांस में तो इनकी संख्या एक हजार हो गई है। वहाँ ये महिलाएँ साड़ी की जगह पिंक रूमाल रखती हैं लेकिन भारत आने पर वह साड़ी पहनती हैं। उन्होंने कहा कि महिलाओं के हक के लिए गुलाबी गैंग की जंग में वे सभी साथ हैं। गैंग कमांडर ने अब की चिरपरिचित अंदाज में सूबे की मुख्यमंत्री को ललकारते हुए कहा कि फिर से कानून व्यवस्था चरमरा गई है और महिलाओं पर उत्पीड़न बढ़ रहा है। जानकीकुंड की लीलावती व कानपुर की आशा देवी को न्याय नहीं मिल रहा। ऐलान किया कि सम्मेलन के बाद दोनों महिलाओं को न्याय दिलाने के लिए जंग शुरू करेंगी।

विदेशी बालाओं पर भी चढ़ा गुलाबी गैंग का रंग

गांधीगिरी छोड़ अब डंडा उठायेगा गुलाबी गैंग

चित्रकूट, कर्वाँ : चेक गणराज्य में समाजिक कार्य की शोध छात्रा पेट्रा वेसेला व क्लारा सुचा पर गुलाबी गैंग का रंग हम कर दे रहा है। वह गैंग को सशक्त बना रही और बाकायदा संगठन के अंदोलनों में हिस्सा लेने लगी। महिला सशक्तीकरण सम्मेलन में हिस्सा लेने आनी पेट्रा व क्लारा ने 'जगरण' से विशेष बातचीत में कहा कि उन्होंने पढ़ाई के दौरान ही इंटरनेट से गुलाबी गैंग के बारे में जानकारी प्राप्त की थी। महिलाओं को उनके अधिकार दिलाने की गैंग की नीति उन्हें इतनी पसंद आयी कि वह संगठन को आजीवन सख्त बन गयीं। दोनों विदेशी युवतियों ने बताया कि वह चेक गणराज्य के परबुडिक सोशल कालेज में दूपन खाईस की शोध छात्रा हैं। गुलाबी रंग तो महिलाओं को वेस भी प्रिय होता है। गैंग के साथ जुड़कर गुलाबी साड़ी पहनने पर उन्हें बड़ी खुशबू अनुभूति हो रही है। भारत में महिलाओं की स्थिति पर चिंता व्यक्त करते हुए दोनों युवतियों ने कहा कि महिलाओं में अभी और अधिक आत्मविश्वास पैदा करने की जरूरत है।

सम्मेलन में भाग लेने पहुंची सैकड़ों महिलाएँ।

चित्रकूट, कार्यलय संवाददाता : गुलाबी गैंग की कमांडर संपत पाल ने कहा कि उनका संगठन शोध व उषेधित महिलाओं को हक दिलाने की लड़ाई अभी अधिसूक्त तरीके से लड़ रहा है। अगर जरूरत पड़ी तो गुलाबी गैंग की महिलाएँ गांधीगिरी छोड़कर डंडा उठाने को मजबूर होंगी। गुलाबी गैंग द्वारा मुद्रालय के ज्ञान भारती इंटर कालेज में आयोजित दो दिवसीय महिला सशक्तीकरण सम्मेलन का उद्घाटन करते हुए सीटीओ पीसी श्रीवारलव ने करते हुए कहा कि समाज में व्याप्त तमाम बुराईयों को खत्म करने के लिये ऐसे संगठनों की जरूरत है। महिलाओं में आत्मविश्वास पैदा करने के लिये करी है कि उनमें जागरूकता लाने के साथ ही उन्हें आत्मनिर्भर बनाया जाये। उन्होंने सरकार की स्वर्ण जयंती स्वरोजगार योजना के बारे में विस्तार से जानकारी दी। बीटीओ

कहा कि ग्रामीण क्षेत्र की जाबकाई अपने पास रखे, जिनके पास जाबकाई होगा गुलाबी साड़ी तो उनका डेम कोड है परंतु अनाचार व

सम्मेलन में मौजूद गुलाबी गैंग की कमांडर संपत पाल व विदेशी मेहमान।

जागरण राकेश्वर गौतम ने जरूरत पड़ने पर गैंग की महिलाएँ डंडा उठाने में भी पीछे नहीं होंगी। कहा कि गुलाबी गैंग की महिलाओं के लिए गुलाबी साड़ी तो उनका डेम कोड है परंतु अनाचार व

अत्याचार का विशेष गैंग काली पट्टी बांधकर करेगा। इसके पूर्व सम्मेलन में आये आधा दर्जन विदेशी मेहमानों के साथ सैकड़ों महिलाओं ने गुलाबी गैंग विजयवादे के नारे लगाकर अपनी एकजुटता का परिचय दिया। चेक गणराज्य की पेट्रा वेसेला, क्लारा सुचा, बेथियो, लुका, एनरिको व फ्रेडरिक ने अपने-अपने अनुभव बताये। सरेज पाल, नीरव पाल, सुमन चौहान, ज्ञानगो, कोमल, भाग्यता, राज प्रकाश, सुरेंद्र शिवकटी, अरव सिंह व हरिओम ने महिलाओं को न्याय दिलाने के लिए गुलाबी गैंग द्वारा किए जा रहे प्रयासों व संगठन की गतिविधियों की जानकारी दी। दम पीड़ितों को न्याय दिलाना प्राथमिकता महिला सशक्तीकरण सम्मेलन में भाग लेने के लिए आई मेहमान अमरुंदा, रानी रामकली इमरपुर, प्रेमा हमीरपुर, चम्पा मसता अरार, शिवकली महोबा, हुसना अशा कानपुर व गिरुदेवी ने अपनी-अपनी

ग्रामीण क्षेत्रों में स्थिति अभी भी विचलित है। क्लारा ने बताया कि वह तीसरी बार भारत आयी है क्योंकि पेट्रा ने कहा कि वह भारत आकर दूसरी बार गुलाबी गैंग के आंदोलन में शामिल हुई हैं। आगे चलकर वे दोनों भी अपने देश में गुलाबी गैंग जैसी ही स्वयंसेवी संस्था बनाकर कार्य करना चाहती हैं।

OFFICE OF THE SUPERINTENDING ENGINEER P.W.D. FARRUKHABAD/KANNAUJ CIRCLE P.W.D. FARRUKHABAD

SHORT TERM NOTICE INVITING TENDERS

No.: 538M/39M-FKV/09 Dated: 10.02.2009

1. The Superintending Engineer Farrukhabad/Kannauj Circle, P.W.D. Farrukhabad on behalf of Governor of Uttar Pradesh invites the percentage rate bids from the eligible and approved Contractors registered with U.P.P.W.D. class A, B and C as the case may be, as per G.O. No. 3460/23-7-08-41 MS&V/54TC-III Dated: 28.7.08. Bidders are advised to note the minimum qualification criteria specified in Clause 4 of the Instructions to Bidders to qualify for the contract.

S. No.	District	Name of Work	Estimate cost (Rs.)	Bid Security (Rs.)	Cost of Bid Document	Time of the session	Address of the Executive Engineer	Address of Superintending Engineer	Address of D.M.	Address of Chief Engineer
1	काशी	सुरक्षा टी.टी.क. अर्ब 30 ठांसेरी अर्ब ठांसेरी अर्ब	40.00	4.00	500.00 + 500.00 T.T.	6 Month	CD, PWD, Kannauj	Farrukhabad Circle, Farrukhabad	DM, Kannauj	Kannauj Zone, Kannauj
2	काशी	सुरक्षा टी.टी.क. अर्ब 30 ठांसेरी अर्ब ठांसेरी अर्ब	12.00	1.20	500.00 + 500.00 T.T.	4 Month	CD, PWD, Kannauj	Farrukhabad Circle, Farrukhabad	DM, Kannauj	Kannauj Zone, Kannauj
3	काशी	सुरक्षा टी.टी.क. अर्ब 30 ठांसेरी अर्ब ठांसेरी अर्ब	10.00	1.00	500.00 + 500.00 T.T.	6 Month	CD, PWD, Kannauj	Farrukhabad Circle, Farrukhabad	DM, Kannauj	Kannauj Zone, Kannauj
4	काशी	सुरक्षा टी.टी.क. अर्ब 30 ठांसेरी अर्ब ठांसेरी अर्ब	22.00	2.20	500.00 + 500.00 T.T.	6 Month	CD, PWD, Kannauj	Farrukhabad Circle, Farrukhabad	DM, Kannauj	Kannauj Zone, Kannauj

अधिक जानकारी के लिये कृपया निम्नलिखित सूचनाओं को पढ़ें।

Office Of The Executive Engineer Construction Division P.W.D., Kannauj Short Term Notice Inviting Tenders

No. 131/8A Dated: 07.02.2009

1. The Executive Engineer U.P. P.W.D. on behalf of Governor of Uttar Pradesh invites the percentage rate bids from the eligible and approved Contractors registered with UP P.W.D. class A, B, C & D as the Case may be, as per G.O. No. 3460/23-7-08-41 M.S.A./54 T.C. III Dated 28.07.08. The Bidders may submit bids for any or all of the works. Bidders are advised to note the minimum qualification criteria specified in clause 4 of the Instructions to Bidders to qualify for the award of the contract.

S. No.	District	Name of Work	Estimate cost (Rs.)	Bid Security (Rs.)	Cost of Bid Document	Time of the session	Address of Executive Engineer	Address of Superintendent Engineer	Address of D.M.	Address of Chief Engineer
1	काशी	सुरक्षा टी.टी.क. अर्ब 30 ठांसेरी अर्ब ठांसेरी अर्ब	40.00	4.00	500.00 + 500.00 T.T.	6 Month	CD, PWD, Kannauj	Farrukhabad Circle, Farrukhabad	DM, Kannauj	Kannauj Zone, Kannauj
2	काशी	सुरक्षा टी.टी.क. अर्ब 30 ठांसेरी अर्ब ठांसेरी अर्ब	12.00	1.20	500.00 + 500.00 T.T.	4 Month	CD, PWD, Kannauj	Farrukhabad Circle, Farrukhabad	DM, Kannauj	Kannauj Zone, Kannauj
3	काशी	सुरक्षा टी.टी.क. अर्ब 30 ठांसेरी अर्ब ठांसेरी अर्ब	10.00	1.00	500.00 + 500.00 T.T.	6 Month	CD, PWD, Kannauj	Farrukhabad Circle, Farrukhabad	DM, Kannauj	Kannauj Zone, Kannauj
4	काशी	सुरक्षा टी.टी.क. अर्ब 30 ठांसेरी अर्ब ठांसेरी अर्ब	22.00	2.20	500.00 + 500.00 T.T.	6 Month	CD, PWD, Kannauj	Farrukhabad Circle, Farrukhabad	DM, Kannauj	Kannauj Zone, Kannauj

अधिक जानकारी के लिये कृपया निम्नलिखित सूचनाओं को पढ़ें।

OFFICE OF THE EXECUTIVE ENGINEER P.W.D. KANNAUJ Short Term Notice Inviting Tenders

No. 220/12A Dated: 07.02.2009

1. The Executive Engineer on behalf of Governor of Uttar Pradesh invites the percentage rate bids from the eligible and approved Contractors registered with UP P.W.D. class A, B, C and D as the Case may be, as per G.O. No. 3460/23-7-08-41 M.S.A./54 T.C. III Dated 28.07.08. The Bidders may submit bids for any or all of the works. Bidders are advised to note the minimum qualification criteria specified in clause 4 of the Instructions to Bidders to qualify for the award of the contract.

S. No.	District	Name of Work	Estimate cost (Rs.)	Bid Security (Rs.)
1	Kanpur	भूखंड क्षेत्र में सरती बंधोखंड जलाशय का निर्माण	4.00	0.40
2	Kanpur	भूखंड क्षेत्र में सरती बंधोखंड जलाशय का निर्माण	5.50	0.55

3. Time allowed for completion No.7 including rainy season.
4. The bids shall remain valid for 90 days from the last date of submission.